

XXIX. évfolyam, 6. szám

2022. december 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÄSIIJÉ

PRIJATELSTVA

PRIATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՄԱՆԻԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsönös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ

és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatica Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Horváth Csaba ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Domainsector Kft.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

Botos Péter alkotásaiból

Öt kocka káró feketékkel (kézzel csiszolt optikai üveg, 2022)

Gömbkereszt (kézzel csiszolt optikai üveg, 2019)

Getto Márton/Zsdrál Art Pop-Up Galéria felvételei

Címlapunkon: Botos Péter: Negyedgömbök feketével, kockákkal
kézzel csiszolt optikai üveg, 2019

Ünnep Méhkeréken

A méhkeréki
Nyisztor György
Hagyományőrző
Néptáncgyűttes

Eleki Román
Hagyományőrző
Táncgyűttes

A gyulai
Mitica lányai

*Cikkünk
a 10969.
oldalon
olvasható!*

Magyar Állami
Népi Együttes

Horvátok Napja Felsőszentmártonban

Az Országos Horvát Önkormányzat és a Magyarországi Horvátok Országos Szövetsége november első hétvégéjén rendezte meg a Horvátok Napját, ezúttal Felsőszentmártonban. Itt adták át a kitüntetések, azokat is, amelyeket az elmúlt évben a pandémia miatt személyesen nem tudtak átvenni a kitüntetettek. Az ünnepség színes kulturális programmal zárult, melyből képösszeállításunkban láthatnak összefoglalót.

Bernadett Blazsetin/Hrvatski Glasnik felvételei

Ára: 300 Ft

9 771218 014004

2 2 0 0 6

Nurok sã szãnãtãcsã ên Krisun
sã bukurijã ên ánu no!

Baxtalo Krechuno, Naj majbaxtalo
nyevo berhs te del Tumen o del!

Весела коледа
и честита нова година!

Καλα Χριστουγεννα και
Ευχιομενο το νεο ετος!

Sretan Božić i novu godinu!

Spokojnych, zdrowych Świąt Bożego
Narodzenia oraz wszelkiej pomysłności
w Nowym Roku!

Fröhliche Weihnachten
und ein gesegnetes, glückliches Neujahr!

Veselé Vianoce a šťastlivý nový rok!

Щасливого Нового Року
і беселих Різдвяних Свят!

Sãrbãtori fericite! La mulți ani!

Приятни Крачунни Шята
і Шастливый Новый Рик!

Желимо Вам срећне божићне
празнике и Нову годину!

Τὴνρησὺνρη ἡνρ ησρη:

Vesele božične praznike
in srečno novo leto!

Kellemes karácsonyi ünnepeket
és boldog új esztendőt kívánunk!

BARÁTSÁG

XXIX. évfolyam, 6. szám

2022. december 15.

TARTALOM

NÉPEK KARÁCSONYJA

Karácsony, távol s közel	
Címszavak a Karácsonylexikonból	10924

KÖZÖS EURÓPÁNK

„Minek nevezzetek? – Az egyéni nemzetiségi névhasználat aktuális kérdései”, konferencia	10936
Megjelent a Vecsési daloskönyv	10938
Lélekből festett képek Beszélgetés Lakatos Klárával	10940
Búcsúznak Benedek István Gábor írótól, újságírótól	10943
Kincsek az értéktárakban	10950
Varga Ilona: Joka XIV	10956
Karácsonyi versek	10964

ÉVFORDULÓ

Petőfi 200	10966
Nyisztor György Emlékév – Ünnepek Méhkeréken	10969
„A magyarországi németek élete Bonyhádön és környékén” 15 éves a Bonnharder Nachrichten	10973

HÁZAINK TÁJA

Az ünnepi asztalra kínáljuk	10976
-----------------------------	-------

INHALT, CONTENTS

Előfizethető
az Országos Nemzetiségi
Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:
11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ
e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu
telefon: +36 30 211 3980

Karácsony, távol s közel

Címszavak a Karácsonylexikonból

Österreich 100

R. Stecher (1921-2013)

ADVENT • A karácsony hat-, később négyhetes előkészületi időszakát az V. század körül, a mai Franciaország területén kezdték megtartani. A szó a latin adventus (eljövetel, megérkezés) szóból ered. A karácsonyt megelőző négy hétben VII. Gergely pápa határozta meg az adventi időszakot, kezdetét a Szent András apostol ünnepéhez (november 30.) legközelebb eső vasárnaphoz kötve. 1570-ben V. Pius pápa tette az egész egyházban kötelezővé az adventi időszakot. Az egyházi év advent első vasárnapjával indul.

Az Advent nevet két település is viseli a nagyvilágban. Az egyik Délnyugat-Angliában, Cornwall megyében fekszik. A 2011-es népszámláláskor mindössze 189 lakója volt. Templomát az V. században élt, szentté avatott Adwen walesi származású keresztény szűz tiszteletére szentelték még a XIII. században. Sokan azt valószínűsítik, hogy eredetileg a községet is Adwennek hívták, de az 1600-as évek okirataiban már Adventként szerepel. A másik Advent az amerikai Nyugat-Virginia Jackson megyéjének egy nem önálló közigazgatású falva. Nevét az alapító adventi keresztény telepesek adták. Egyre fogyatkozó számú lakóit szomorú esemény is köti a karácsonyhoz: a falu postahivatalát 2010. december 25-én zárták be.

ARANYMISE • Az Érdy-kódexként ismeretes, a Karthauzi Névtelen által 1526-27-ben írt nyelvemlékünk a karácsonyi szentmiséket is számba veszi: éjjeli, hajnali és nagymisét említ az ünnep alkalmából. Az utóbbit aranymiséként is megnevezi. A mohácsi vész idején élt magyarok között a karácsony vasárnapi istentiszteletnek ez volt tehát közkeletű neve.

ÁLLATOK TÁNYÉRJA • Míg a pápa 1966-ban el nem törölte a december 24-ei böjtöt, Göcsejben a katolikus családok aznap esti böjti asztalán mindig állt egy üres tányér. Valahol középtájon. Minden étkező egy kanállal tett bele a maga porciójából: a káposztából, répából, babból, lencséből, mákos miegymásból, sőt még a kenyerekből is törtek bele. Ami összegyűlt, abból karácsony első és másodnapján is adtak a család jószágainak, hogy egészségesek maradjanak s ne kórorogjanak el.

BAJUSZPÖDRŐ • Egy Kárpátaljáról Beregdarócra áthonosított betlehemesben az öreg pásztort alakító – ez alkalomból hosszú bajszot viselő – szereplő az előadás végén segítségért fordul minden egyes felkeresett családhoz. Mint elmondja, bajuszpödrőre lenne szüksége. Ezért aztán a történetjátsszással és jókívánsággal házaló csapat megvendégelésén túl, neki kisebb ajándékokat (habcsók- vagy linzerkarikát, szaloncukrot, sőt esetenként pénzermét, vagy papírpénzt) is húznak-akasztanak a bajuszszárnyaira

CSORDÁSKUTYA • A felvidéki magyarok körében a csordás (aki év közben naponta hajtotta legelőre és haza a gazdák szarvasmarháit) karácsony böjtjén – vesszőköteggel hóna alatt – felkereste a tehetősebb falubelieket. Felköszöntötte őket illően az ünnep alkalmából, s miután

a gazdasszony megvendégelte, megajándékozta, a házhoz hozott mo-
gyoró vesszőkből kiválaszthatott, kihúzhatott magának egy szálát. Ez
volt a „csordáskutyá”. A rossz gyerekek hamar megismerték, hogyan
harap beléjük a csordás kutyája. Ezzel húztak ugyanis rá a fenekükre,
vagy náspángolták el őket egy éven át, amikor nagyobb nyomatékot ad-
tak büntetésüknek. Ott állt valamelyik sarokba támasztva. Sokszor elég
volt rámutatni, máris képesek voltak a gyerekek jobb belátásra térni.

A magyarországi szlovákok egykor igen elterjedt pásztorugráltató
szokása csak abban tér el ettől, hogy a karácsony napján bőségekösön-
tő pásztor vesszőnyalából a gazdasszony annyi szálát húzhatott,
ahány állatát őrizte az év során a vendég. Ezekkel suhintott rá jelképe-
sen vagy kissé nagyobbbat, amiért is a pásztor nagyokat szökkent, hogy
ilyen vidámak és egészségesek legyenek jövőre is a rábízott állatok.
Természetesen őt is megajándékozták mindezzért.

DRÓN SHOW • Az új idők jeleként a drón show is a karácsonyi szo-
kások közé soroltatott. A londoni Buckingham-palota kertjében az
utóbbi években visszatérő ünnepi programmá vált. A nyolc-tízperces
műsorok harminc-ötven drónnal kerülnek az égre. A tűzijátékszerű,
de vízszintesen és ívekké is kanyarodó, lüktető – erősségükben s kiter-
jedésükben is folyton változó – fényeffektek mellett a kis távirányításos
légi szerkezetek is szerepelnek. Sikerült már mindenféle karácsonyhoz
kötődő ábrát az égre varázsolni. Az átmozgatáshoz és a néhány má-
sodpercre kimerevedő képekhez a ritmust karácsonyi dallamok adják.

DUDASZÓ • Karácsony estéjén a baranyai bosnyák falvak sem számí-
tottak különösebben csendes vidéknek. A pásztorok dudaszóval jártak
végig ilyenkor a teljes települést a várakozást megszépítő köszöntés-
képpen.

ELEFÁNTNASI • Az ünnepek múltán utcára vetett tuskefogyta fenyők
igen szomorú látványt nyújtanak, amíg a teherautók össze nem
szedik, hogy égetőműbe vigyék, energiaként hasznosítsák őket. An-
nak gyakorlatát, hogy a maradványok tápanyagként is hasznosíthatók,
a 2000-es évek elején a berlini állatkert gondozói ismertették. Kiderült,
hogy az egész évben egyébként is lombhullató fák leveles ágaival cse-
megéztetett elefántok jó étvágygal és nagy kedvvel fogyasztották el
kísérletképp eléjük darabolt állatkerti karácsonyfa túleveleit, ágait. A
következő évtől már programszerűen tálalták fel ezt a különös nassol-
ni valót. Később a világ több állatkertjében hasonló eredményre jutot-
tak. Schönbrunnban az elefántok mellett az orrszarvúak, antilopok és
rénszarvasok is rákaptak a fenyőmaradékra, Seattle-ben – örlemény-
ként – nagy mennyiségben kecsketáppá dolgozták fel a karácsony-
fa-maradványokat, Párizsban pedig még a tevékkel is megkedveltették
a különleges kosztot.

ELŐFA • A Nyugat-Európában, diaszpórában élő örmények nagy része
december 24-én állítja fel a karácsonyfáját még akkor is, ha az Örmény
Egyházhhoz igazodván január 6-án üli meg az ünnepet. Két ok is közre-
játszik ebben. Az egyik, hogy a gyerekek téli szünete a keleti karácsony
előtt ér véget, s a szülők nem szeretnék, hogy gyermekük ne élvezhesse
osztálytársaival azonos mértékben a pihenésére szabott időt. Ráadásul
a felnőttek fizetett munkaszüneti napja is a többségi ünnepre esik, te-
hát akkor van együtt meghitt hangulatban a család. A másik ok ennél
prózaibb: a fenyők árusítása szenteste megszűnik. Márpedig ha jóval
előbb be kell szerezniük a fát, félő és sejthető, hogy eredeti szépségében
nem áll el a január 6-át követő napokig, tehát érdemes korábban feldí-
szíteni. Ezt persze hangsúlyozottan csak előzetes tevékenységnek te-
kintik, a számukra igazi karácsonyt ettől függetlenül ünneplik meg...
ugyanezen fa előtt, vagy kevésbé szerencsés esetben már nélküle.

ÉTELTEMETÉS • A cseh és morva vidékeken máig dívó szokás szerint a karácsonyi ételmaradék egy részét ajánlatos méltón elhantolni, akár több helyen is, mert ugrásszerűen megnöveli a gazdaság szántóinak és veteményeseinek termőképességét. A fák alá is ásnak belőle egy-egy marékkal, hogy idejekorán egészséges gyümölcsöktől roskadozzanak.

FARKASVACSORA • A Koszovóban élő keresztények között ismeretes évszázados szokás, hogy karácsony első napja esti időszakában asztalt állítanak istállóik, akláik, óljaik elé. Erre saját vacsorájuk minden fogásából tesznek egy kis ízelítőt, majd mind a négy égtáj felé hangos meghívást kiabálnak. „Farkasok, rókák, menyétek, nyestek, görények, medvék, nyulak, patkányok, egerek! Meghívlak benneteket karácsonyi vacsorára! Ha nem jöttök, megsértetek. Ha nem jöttök, akkor többé ne tegyétek lábatokat a portámra!” – hangzik a különös invitálás. A meghívottak sora és sorrendje évről évre és gazdáról gazdára változik, aszerint, hogy mely kártevő jelentkezett be a megelőző évben túlzottan sokszor. Mivel régen leginkább az ordasok pusztították arrafelé a nyájukat, s a meghívás mindig velük kezdődött, így lett az asztalon kínált élelmek gyűjtőneve farkasvacsora.

FENYŐCSŐSZ • Az elzászi Sélestat (az egykori Schlettstadt) városának önkormányzati levéltára gondosan őriz egy régi számlanyilvántartást. E szerint a település pénztárából 1521-ben négy schillinget fizettek az erdőkerülőknek, hogy Szent Tamás napjától (december 21-től) karácsonyig csőszködjenek a város tulajdonában állt fenyvesben. Az volt a dolguk, hogy a fák kivágását megelőzzék, az erre vetemedőket elfogják és előállítsák. Ez a ma ismert legrégebbi írásos említés, ami a karácsonyfa-állítással kapcsolatos. Mivel az intézkedést nyilvánvalóan a korábbi évek nagyszámú engedély nélküli fakivágása okozta veszteség elkerülése tette szükségessé, az is kijelenthető, hogy ezen a vidéken már az 1510-es évek második felében szokás volt odahaza karácsonyfát díszíteni.

FERENCES BETLEHEM • A pécsi ferences templom karácsonyi nevezetessége az ország egyik legnagyobb, csaknem életnagyságú szobrokból álló betleheme. Szentestére állítják fel a évről évre a főoltár előtt. 1940-ben tettek először így, bár addigra még csak Mária, József és a kisded Jézus készültek el. A rákövetkező évtől máig azonban már ötven ember- és állatszoborból áll az együttes. A ferences rend pécsi oltárépítő műhelyében dolgozó szerzetesek műve valamennyi. Az összeállított jelenet minden év február 2-áig áll a helyén, amikor gondos kezek elcsomagolják az egész társaságot, hogy raktárba kerülve pihenjenek a következő karácsonyig.

FOCICSPAT • A pedagógia egyik alapvetése: mennél jobban tiltasz valamit, annál erősebb készletet keltesz iránta. Ha a Las Piedras-i Szent Izidor Katolikus Iskola igazgatója karácsonyhoz méltatlan eseményként nem tiltja meg 1935-ben, hogy a diákok a szenteste délutánján focizzanak az intézmény udvarán, a kétszeres világbajnok Uruguay ma egy labdarúgócsapattal szegényebb lenne. A kiebrudalt diákok ugyanis nagy sértetten együtt töltötték a délutánt és kora este a város főterén hivatalos eljárás szerint labdarúgó klubot alapítottak. A csapat hosszú életűnek és sikeresnek bizonyult. Hatvan évvel létrahozása után a kanáriknak becézett sportalakulat néhány szezon máig az első osztályban játszott. A jelenleg Club Atletico Juventud de Las Piedras néven jegyzett csapat tizenkétezer fő befogadására alkalmas stadionnal rendelkezik, amit alkalomról alkalomra meg is töltöttek a szurkolók. A hagyományosan minden december 24-én megtartott nyilvános bemutatódzésre is sokan kíváncsiak.

FÜSTÖLŐEMBER • Az egész karácsonyhoz hozzátartozott minden házból a füstölőgyertyák illata – írta 1800 körül a német Bestelmier Magazin. Az újság egy pipázó huszárfigura képét is közölte ezzel a felirattal: „huszár dohányfüst fújó tokkal: ha a rudacskát a dobozba helyezzük, az emberke a száján át füstölni fog, és úgy fest, mintha pipázna”. 1830-ra Tüvingia szerte több üzem is szerveződött a papírmasé füstölőemberké előállítására, mivel akkora keletjük volt Németföldön.

GYERTYA • A világ eddigi legnagyobb karácsonyi gyertyáját Svájcban, a Bazel kantonbeli Reinach városban készítették 1990-ben. Kéthetes megfeszített munkával egy 5,72 méter magas, közel négyszáz kilós, nagyjából harminc centiméter átmérőjű, valóban lángra gyújtható alkotással gazdagították a települést. Pontosan hatvannégy centiméterrel lett magasabb annál, amellyel az addigi rekordot tartották.

HAJLÉKTALANOK • A Vatikán 2021 karácsonyát egy kétcímletű bélyegsorozattal köszöntötte. A nevezett rajjegyek a betlehemi események ábrázolásán túli többlettartalmat is hordoznak, fontos üzenetet közvetítenek. A két bélyeg tervezését egy Rómában élő, bevándorolt (másként: migráns) fiatal és hajléktalan lengyel festőre, Adam Piekarskira bízta. Rendszeresen megfordult a Vatikánban, mivel gyakran látogatta azokat a nyilvános zuhanyzókat, melyeket *Ferenc pápa* a Szent Péter-bazilika oszlopcsarnokának közelében azért állíttatott fel, hogy a zarándokok (és az emberi méltóságra ügyelve, ki nem mondva: a hajléktalanok) felfrissülésére, tisztálkodására szolgáljanak. Az egyik bélyegábrára a napkeleti bölcseket ábrázolja. Piekarski – a megrendelő szándékának megfelelően – saját hajléktalantársai közül keresett modellt hozzájuk. A kiadók a bélyeg készítésének történetét is ismertették, így a Szent családhoz hasonlóan szállást kereső fedél nélküliek sorsára, a szociális gondoskodás szükségességére is felhívták a figyelmet.

HÁLAGYERTYA • Angliában, ahol különösen nagy hagyománya van a karácsonyi adománygyűjtésnek, jó ideje azzal kedveskednek mindazoknak, akik készek segíteni a szegények, az egyedülállók, a hajléktalanok számára is ünnepív varázsolni a jeles napokat, hogy egy kedves emléktárgyat adnak át nekik. Ezek a néhány köszönő szóval és a jószolgálati szervezet emblémájával díszített gyertyák, a szentestén, odahaza pislákolnak fel. Egyre illőbb, hogy ilyen hálagyertyák is ott lobogjanak a család asztalán. Jótékony és tea nélkül ugyanis – ahogy egy brit mondás állítja – nem karácsony a karácsony.

HÁLÓ • Van egy szép, képerre magyarázó magyar szó arra, ha valakit hízogásokkal, hitegetésekkel, akarattól fosztva olyan tettekre sarkallnak, ami nem túl előnyös a számára. Behálózta az illetőt – mondjuk ilyenkor. A cári Oroszország korában – mintha csak a magyar szóhasonlatnak kívántak volna tápot adni – szentestén az eladó lányok bejárták tágabb lakókörnyezetüket és azon házak kerítését, amelyben házasulandó korú fiatal emberek éltek, pamuthálóval fonták be. A néphit szerint a „behálózott” kerítés mögött lakó fiatal ember így még a következő karácsony előtt kénytelen lesz feleséget választani a pamutgombolyagos lányok közül. Ha csak egy lány kusza pamutszála feszülnek a kerítésdeszkákon, akkor abból az egyből kell választania. Mégsem fordult elő, hogy a lányok egymás hálóját leszaggatták, az ugyanis saját fonadékukat is hatástalanította volna.

HÁROMKIRÁLYOK • A betlehemi bölcsonél tisztelgő napkeleti bölcsekről (mágusokról) a Biblia sehol nem állítja, hogy királyok lettek volna. (Még csak az sem bizonyos, hogy hárman voltak, erre mindössze a három átadott ajándékból következtettek.) Megnevezni is hét évszázaddal később próbálták először őket egy kódexben, ma ismert neveikre pedig még

újabb két évszázadot kellett várniuk. Az, hogy királyok voltak, a középkorban terjedt el róluk. Utóéletükről az rögzült a legendájukban, hogy megkeresztelkedtek és püspökké szentelték mindhármukat. Apostoli tevékenységük vége is hasonló lett: hitük vértanúi lettek. Azt azonban, hogy valójában honnan jöttek csak találgatják már két ezredéve. Talán pusztán azért, mert nem ismerik a szerbek sajátos betlehemiével (a ver-teppel) járók idevágó – már a XIX. század derekán feljegyzett – egyik szövegét. Ebben a három király így mutatja be magát: „Én vagyok Gáspár, Perzsia királya...”, „Én vagyok Melchior, Arábia királya...”, „Én vagyok Baltazár, Babilon királya...” Tiszta sor! Mit nem lehet ezen tudni?

HÁZI FENYŐ • Szerbiában, Újvidéken néhány évtizede az jött a szokásba, hogy a templomban feldíszítendő karácsonyfához nem vásárolnak többé fenyőt. Erre a célra a hívők lakásának kertjében, előkertjében ültetnek fákat, amiket a családok szorgosan gondoznak. A plébános rendre megtekinti a felajánlásra szánt fenyőket, s a növekedésük, szépségük alapján nevezi meg az az évre kiszemeltet. A gondozó család számára ez nagy megtiszteltetés, büszkén szállítják és adják át egyházuknak a nemes célra. A lehetőség rendszerint évről évre más családra száll, hogy minél többeknek lehessen része ebben a dicsőségben.

HUBAY-HÁZ • Kevesen tudják, de van Magyarországon egy hely, ahol egész évben tart a karácsony. A szentendrei Hubay-házban működik a Karácsony Múzeum, amely januártól decemberig átélhetővé teszi nem csak a most megszokott, de túnt idők karácsonyait is. „A kiállítás keretében garantáltan találni fogsz néhány számodra kedves régi fenyőfadíszet, melyek egykor szüleid, nagyszüleid fenyőfáit is ékesítették. A szentendrei Karácsony Múzeumban minden ünnepi trend megtalálható, ami a karácsonyhoz kapcsolódik. Egészen az 1830-as évektől kezdve, amikor is az első karácsonyfadíszek elkészültek és nagyiparban kezdték őket gyártani” – olvasható ismertetőjükben.

IGAZMONDÁS • Azt a tényállítást, hogy karácsonykor mindenképpen kerülni kell a hamisságot és szájunkat csak a valósághoz hú mondatok hagyhatják el, egy világszerte sikeresen bemutatott amerikai film is terjesztette. A hazánkban Igazából szerelem címmel játszott alkotás egyik feledhetetlen jelenete az, amikor egy reménytelenül epedő fiatalember szerelmet vall. Meglehetősen sajtáságosan teszi. Mivel a vágyott nő a legjobb barátjának felesége, hogy hangjával le ne leplezze magát, előre megírt kartonlapokat mutat fel a hölgynek gyors egymásutánban. De most hadd mondjam el / Remény vagy hátszándék nélkül / Csak azért, mert karácsony van / (És karácsonykor az igazat mondd) – volt olvasható az első lapokon, közvetlenül a Számomra Te tökéletes vagy / És feldúlt szívem örökké szeretni fog! – tényállítást megelőzően.

JIVU • A világ legnépesebb országában, a Kínai Népköztársaságban a keresztények aránya 4-5%. Jézus születését tehát az állampolgárok számára képest rendkívül kevesen ünneplik (bár az a 4% csaknem 58 millió ember). Úgy hinnénk, hogy az európai kultúrkör egyik legnagyobb ünnepének errefelé nincs nagy jelentősége. Egy tekintetben pedig ez az ország, pontosabban egy városa (Jivu) egyre megkerülhetlenebb tényezője karácsonyainknak. Az említett városban csaknem nyolcszáz olyan cég működik, amely karácsonyi kellékeket állít elő. A világszerte forgalmazott ilyen termékek hatvan-hatvanöt százaléka Jivuban készül. A helyi nagykereskedők kínálata – a BBC becslése szerint – mintegy négyszázezer különböző karácsonyi kiegészítőből áll.

JÓSÁGLISZT • Magyarországon a szó igazi értelmében újsütetű szokás advent idején a gyerekekkel jóságlisztes jótetteket gyűjtetni. Minden nemes cselekedet eredményeként annak „elkövetője” kanálnyi lisztet

tehet az e célra létesített gyűjtőtálba. Napi beszámolójuk alapján dönti el a közösség, igazolható-e, értékes-e, amire hivatkoznak. Ami összegyűlik a lisztes tálban, abból gyúrják, szaggatják és sütik közösen a karácsonyi jóság-mézest, jóság-kuglófot vagy bármi mást. Ha sok jön össze sokat, ha kevés, keveset. Maguk a gyerekek érzékelik évről évre, hogy ajándékozni is tudnak-e belőle, vagy nekik is épp, hogy elég lesz a végeredmény. A családokon túl cserkészcsapatok és más egyházi közösségek is szívesen élnek ezzel, a hazánkban széles körben néhány évtizede alkalmazott pedagógiai eszközzel.

KALÁCS • Akkoriban bejárták a világsajtót a londoni Hotel Savoy 1923. évi gyermekbálgáról készült tudósítások. Akik jelen voltak, egészen bizonyosan nem felejtették el az élményt. Cukrászok, pékek és mechanikusok fogtak össze, hogy valami egészen elképesztőt hozzanak létre. A bál fő látványossága egy óriási zenélő karácsonyfa volt, az ágain éneklő cukormadarakkal – írták a tudósítók. Kisütötték azonban mellé a világ addigi legnagyobb karácsonyi kalácsát is, ami hat láb (azaz nagyjából 1,8 méter) átmérővel büszkélkedhetett. Nagy taps közepette be is jelentették a világrekordot. Pedig még csak ezután következett az igazi tapsolnivaló. A felszolgálására váró édesség belsejében harangjáték csendült, és két automata (ma úgy mondanák: robot-) karral önmagát szeletelte fel. Az akkori rekordot azóta persze többször is alaposan túlszárnyalták. Jelenleg öt német pék- és cukrászmester – valamennyien az alsó-szászországi Buxtehude lakói – őrzi közös munkájával az elsőséget a „világ legnagyobb karácsonyi kalácsa” alkotójaként. Az ő művük 244,3 méteres és 1242 kg tömegű volt. A csúcs hitelesítése után felszeletelték. (Alighanem igen nagy szükségük lett volna azokra a londoni robotkarokra.) Részben a város lakóival és vendégeikkel fogyasztották el, részben gyermekotthonoknak küldték ajándékba.

KAPUKOSZORÚ • Az a szokás, hogy karácsonyi koszorúval díszítjük a bejárati ajtó(ka)t egy ókori hagyomány átlényegült utóélete. A régi rómaiaknál volt divatban, hogy örökzöld cserjékből helyeztek kör alakú fonatot házuk bejáratára, illetve vittek ajándékként egymásnak Strenia tiszteletére. A Saturnalia (december 17-23.) ünnepség napjaiban így kívántak minden jót egymásnak. Strenia munkaköri leírása szerint ugyanis az új év, a jólét, a szerencse és az egészség istennője volt. A kihelyezett koszorú jelezte, hogy itt a lakók már elnyerték a kegyeit, az ártó erőknek kár is a behatolással vesződniük.

KARÁCSONY-SZIGET • Az egyik Ausztrália külső területén, az Indiai-óceánban, Jávától mintegy négyszáz kilométernyire található. Ennek nevét William Mynors, a Brit Kelet-indiai Társaság Royal Mary nevű hajójának kapitánya adta, aki 1643-ban, épp december 25-én, karácsony napján érte el a partjait. Legénységével itt ünnepelte Jézus születését és a szigetet az Egyesült Királyság fennhatósága alá helyezte. Az Ausztrál Nemzetközösség 1958-ban kapta meg a londoni törvényhozástól.

A másik Karácsony-sziget, valaha szintén Nagy-Britannia birtoka volt. Ez a korall-képződmény a Csendes-óceánon található. 1777. december 24-én fedezte fel Cook kapitány, aki az ünnepre tekintettel adta a nevét. Az ausztronéz nyelvek közé tartozó helyben beszélt kisibate nyelven karácsonynak kiritsmes a neve, a szigetet pedig lakói az ebből képzett Kiritimati (Karácsony-sziget) megnevezéssel illetik. A terület függetlenségét 1979-ben elnyert Kiribati Köztársaság része. A sziget a dátumváltó melletti első időzónában fekszik, így azzal is méltó a nevéhez, hogy az egyik első lakott hely a Földön, ahol megélik, ha beköszönt a betlehemi kised ünnepé.

KASTÉLYJÁRÁS • Svédországban az advent évről évre visszahoz egy sajátos családi kirándulási formát, a kastély-turizmust. Ilyenkor előre

meghatározott napokon, de többnyire a karácsonyt megelőző hétvégeken tulajdonosai sok kastélyt látogathatóvá tesznek a nagyközönség számára, beleértve a királyi kastélyokat is.

KÉZCSÓK • Kárpátalján a szlovák és görögkatolikus ruszinok körében él az a szép szokás, hogy a karácsonyi misén a gyermektelen fiatalasszonyok és lányok kézcsókkal köszöntik az anyákat. E jelképes emlékező gesztussal Jézus születésének ünneplését szülőanyjára, Máriára is kiterjesztik.

KIRÁLYNŐ • Angliában még a múlt század első felében is szokás volt a karácsonyt megelőző bálokon szépségversenyt rendezni. Az ünnepség résztvevői mindannyian szavazhattak az általuk legszebbnek ítélt hölgyre, akit aztán az az évi „Karácsony királynőjének” hirdettek ki. E minőségében fontos szerep jutott számára az ünnepig hátralévő napokon az adott településen folyó jótékonyági eseményeken.

KOSÁRKIÁLLÍTÁS • Spanyolországban az üzleti világban bevett gyakorlat, hogy a fontosabb gazdasági partnerek és az egymást megnyerni vagy megtartani igyekvő nem közeli ismerősök is küldenek egymásnak ajándékot. A cégvezetés is rendre meglep néhány fontosabb munkatársat. A nagy bevásárlóközpontokban ajándékkosarakat állítanak össze erre a célra. Már jóval az ünnep előtt kitalálják, milyen méretű, összetételű és fogyasztói árú kosarakat kínálnak. Ezek mintadarabjait el is készítik, feldíszítik néhányféleképp. Az az évi ajándékkosarakat aztán az üzlet feltűnő helyén szabályos kiállítássá szervezik. Újabban az internetre is feltöltik. A vevőnek elég a kosárhoz tartozó betűt vagy számot bediktálni, és a megbeszélte időben házhoz szállítják neki vagy a címzeteknek a kiválasztott portékát.

KOTYOLÁS • A baranyai katolikus bosnyák-horvátok körében december 24-én a reggeli órákban a kisfiúk és kislegények azért járják sorra a házakat, hogy megkotyolják az adott családnál kapirgáló baromficsapat életét. Miután bőséget kívántak a gazdának, gazdaságnak, különös tekintettel szaporaságot tyúokban és tojásban, egy székre ültették őket, kukoricacsövet kaptak a kezükbe. Ezt kellett lemorzsolniuk és szerteoszorniuk, majd a tüzet megpiszkálniuk, hogy jó sok szikra keletkezzen, mivel az a kívánt csibebőség jele. Mindezért kalácsot, süteményt, tejet és más finomságokat diktáltak beléjük. Voltak magyar vidékek, ahol szalmát kellett vinniük magukkal, s kukoricamorzsolás és székre ülés helyett arra kellett térdelniük. Térden állva kellett verses tojás- és baromfihús-bőséget ígöző versecskéket mondaniuk. (Kity-koty, tojjanak a tyúkok... – vagy más efféle kezdetű.) A gazdasszony a terdepülőszalmát vitte aztán ki és tette a tyúkok alá. A megvendégelés itt is ugyanolyan szívélyes volt a megtett szolgálat fejében.

KÖRTEFA • A körtefát nemcsak a legismertebb – a Csíz a csupasz körtefán refrénű – versike teszi az angol karácsonyok központi szereplőjévé, hanem egy hozzá fűződő babona is. E szerint, aki karácsonyeste hátrafelé lépkedve közelít meg egy körtefát, majd odaérve ugyancsak rákmenetben háromszor is megkerüli, annak szemei előtt felködlik majdani házastársa képe.

KÖTÉLFONÁS • A horvátországi muraközi horvátok körében karácsony hétfőjén közös családi programnak számít a kötélfonás. A szentestére a szobákba behordott szénából-szalmából vékony köteleket fonnak. Az így elkészült zsinegeket a gyümölcsösben a fák törzsére masnizzák, mert arrafelé – régi szokást követve – így vélik biztosítani a következő év bő termését.

KUTYAETETÉS • Észtországban a karácsonyi vacsora előtt a családtagok izgatottan veszik körbe – ha van nekik – a kutyájukat. Látni akarják az eseményt, amikor egy darab kenyérrel kínálja meg ökelmét a családfő. A szorongás oka egy babonában rejlik. Ha a kenyér (akárcsak része is) kiesik a kínáló kézből vagy a kutya szájából, abban annak jelét látják, hogy a következő karácsonyig cudar esztendő vár rájuk. Ellenben, ha a művelet sikeres, akkor boldogságos lesz a jövő évük.

KUTYJA • Az ukrán „Szent vacsora” (amit mi szentestinek mondunk) elmaradhatatlan, szinte rituális főétele. A feltálatl tizenkét húsmentes étel közül mindig ezt fogyasztják elsőként. Már a XII. századi szláv krónika (a Poveszty vremennih let) is megemlíti. A Kijevi Rusz korában a feltámadást jelképezte, a későbbiekben pedig a jólét, a boldogság ígérete társult hozzá. Hagyományosan búzakásából, mákból, mézből, mazsolából és dióból készül. Utóbbi összetevőjét néhol mogyoróval helyettesítik és csokoládét is adnak hozzá. Isten eledele néven is emlegetik.

LAPOCKACSONT • A mindkét karácsonynap feltálatl húsételek esetében az Alföldön nemcsak az ehető részek iránt volt (s talán van még ma is) fokozott figyelem. A megmaradt lapockacsontra az asztal körül ülők mindegyike ügyelt. A falatozás végeztével ezt/ezeket tűzbe vetették és remegő térdekkel hajoltak felé. Azt lesték, miként viselkedik felülete a lángok nyaldosása és a hó hatására. Amennyiben sima maradt, megnyugodtak, mert az szerencsés időszak bekövetkeztére utalt, ha viszont felhólyagosodott, azt baljóslatú jelnek tekintették.

MARADÉK • Csehországban ildomos alaposan mérlegelni az ünnephez méltó ételmenyiség feltálatlását és az ünneplők várható étvágját. Amennyiben ugyanis a karácsonyi vacsoraasztalon bármiféle maradék szégyenkezne, az szegénységet hozna az egész asztaltársaságra. Ha a gazdasszony rosszul mérte fel a helyzetet, kénytelen valamilyen jelen levő feláldozni magát, s belapátolni még egy-két fölös adagot.

MÉZJELEK • Az Ószövetség ismert története szerint az Úr jelet tesz Káinra (a képi ábrázolások szerint a homlokára), megvédendő, nehogy életére törjenek. A szenteste a ruszin háziasszony is hasonló védelmi célból – a betegségek, vadállatok s idegenek, ártani szándékozó szellemek támadásaitól óva – mézbe mártott fokhagymagerezddel rajzol jelet minden jelen lévő homlokára. Ezt a mézkeresztet lefekvésig senki sem törli le, mert azzal pont az előbbieket ellenkezőjéért érne el.

MISETÖRLÉS • Ha azt gondoljuk, hogy karácsonykor a múltban is mindig megszelídültek az indulatok – tévedünk. Az 1880-as esztendő végétől a következő évtized első éveig Fiumében például nem tartottak a templomokban éjfél misét. Azokat ugyanis a sorozatos és súlyos kihágások miatt a városi tanács eltöröltette.

NŐURALOM • Romániában – legalábbis ott, ahol máig élnek az áthagyományozott szokások – a családokban karácsony napjaiban minden hatalom a nőké. Az ünnep előestéjétől karácsony másodnapja végéig ugyanis a férfiaknak kerülniük kell minden vitát, civódást velük. Ha nem így tennének, a rákövetkező év minden napján vitára kényszerülnének az asszonynéppel, folyamatos szemrehányások elszenvedői lennének. Hogy a hölgyek visszaélnek-e a lehetőséggel – azaz ekkor hozzák elő legvitathatóbb elgondolásaikat, akarataikat – erről nincs értékelhető értesülésünk.

OLTÁRTERÍTŐ • Az evangélikus templomok többségében advent idején fekete színű oltárterítőt használtak. Békés megye szlovákok lakta térségében az adventi vasárnapokon a nők (a lányok is) az

oltárterítőnek megfelelően öltözve, fekete ruhában vettek részt a templomi istentiszteleteken.

OSTOR • Csongrádban, különösen Szegeden és szomszédságában december 13-ától nem Luca-széket készítettek, minden egyes nap csak egy kissé dolgoztatva rajta, hanem ostort. Az itteni lányokat (ők fonták igencsak elszántan) férjszerzési szándékok fűtötték. Az a legény – úgy hitték, úgy hallották – akit éjféle miséről jövet egy ilyen különleges korbáccsal suhintanak meg, ha akarja, ha nem, arra kényszerül, hogy oltárhoz kísérje megostorozóját. A legjobb kiállítású, legtehetősebb legényeknek vélhetően számos ütleghöz kellett karácsony első órájában jó képet vágniuk. A történelmi Magyarország Pozsony vármegyéjében is feljegyezték a szokást, de ott fantáziátlanabb fiatalok élhettek. A mindkét nembeli korbácsfonók ugyanis ott csakis a boszorkányokat akarták megismerni, jövendőbelijükre kevésbé voltak kíváncsiak.

ÖRDÖGTÁNCOLTATÁS • Manga János muzeológus, néprajztudós Ipoly mente karácsonyi ünnepekörének szokásait kutatva feljegyezte, hogy advent idején, nevezetesen Mikulás-napon Felsőszemeréden öt legény jelmezekbe öltözött. Püspöknek, angyalnak, ördögnek, halálnak és koldusnak álcáját vették magukra. Az ördög kivitte, az angyal behozta és megtáncoltatta a fonóban a lányokat. Ha az ördög gyengébb volt, egy-egy ügyesebb lány vagy asszony erősen a nyakába csimpaszkodott, s ő táncoltatta meg az ördögöt, vagyis addig járta-forgatta, míg csak a pokolfi le nem tudta vetni magáról. Minden lány erre készült, így az ördögnek nem volt könnyű dolga...

ÖRDÖGŰZÉS • Bukovinában azért énekelnek más tájegységeknél jóval többet a szent délutánon és estére fordultan, mert így vélik megtisztítani falvaikat, házaikat a gonosztól. Ahol nem szól ének, oda megy az ördög – állítja egy helyi közmondás. Nem csoda hát hogy népes énekcsoportok járják sorra a házakat. Ilyen más céllal, de másutt is történik. Az azonban szokatlanabb, hogy a család valamennyi tagja körbejárja, körbeéneklei a saját házát, kertjét és gazdasági épületeit is. Ha jó a szomszédság, ezt kölcsönösen megteszik egymás birtokán is.

PATTOGATOTT KUKORICA • Szegényebb családoknál a karácsonyfa elmaradhatatlan díszje volt. A kukorica kipattogtatása a tűzhely felett hallható furcsa hangok, a konyhát belengő illat emlékezetes – és a gyerekek részéről izgatottan várt – délutáni eseménye volt a készülődő családnak. A hópihéek színét ígöző szemeket aztán közösen fűzték fonalakra, függőkke, füzerekké alakították... És gyönyörűnek találták a fán, hiszen mindannyiuk szeretete benne volt.

PINATA • A cukorkával, apróbb ajándékokkal megtöltött és gyerekek által csukott szemmel, bottal szétverendő – magasabb ágra vagy menyegyzetre rögzített – különböző alakú cserép- vagy papíralkalmasságok egész Latin-Amerikában hozzátartoznak a karácsonyi ünnephez. Mexikóban Santa Lucia napjától kezdve több eltérő színű pinatát lógnak a magasba. A gyerekek szentestéig latolgathatják, melyik rejti a meglepetéseket, mivel ilyenből csak egy van közöttük. A többiben liszt, só, faforgács, homok, apró kavicsok rejtekeznek. Az ünnepnapon történő szétpáholáskor az a szerencsés, aki bekötött szemmel megforgatás után legelőbb püföli szét az ajándéktartót. Ő ugyanis elsőként markolhat részt a zsákmányból. A lisztesképű többiek csak őutána válogathatnak.

A térség más országaiban különösen közkedvelt a csillagpinata. Ezekhez vallásos magyarázat is társul – azon túl is, hogy a betlehemi csillagot idézi. Hét ága – mondják – a hét halálos bűn megtettesítője (ezért kell ezeket leverni róla), a bekötött szemű gyermek a hitet, a bot pedig a hit erejét pedázza.

POGÁCSA • Milyen ételek, italok illenek egy újszülött megváltóhoz, illetve szüleikhez? Ha igyekeznénk kitalálni, alighanem az utolsók között jutna eszünkbe a pogácsa, pedig a palócföldi ismeretlen népköltő(k) pontos útbaigazítása végén ezt említi(k). „Eridj, Éva, a padlásra, fogj egy pár galambot! Te is Ádám a pincébe, töltsd meg csutorádat! Hogyha velünk Betlehembe be akartok jönni, siessetek túrós-vajas pogácsákat sütni – hallható a Nógrád szerte közkedvelt ének előadásakor. (A felszólított személyek nevei sem véletlenek egyébként, hiszen az éjféltől misével záródó, karácsonyelőző huszonnégy óra Ádám és Éva napjaként van rögzítve a naptárban.)

SMA LAHOVE • Norvégia nyugati részben hagyományos étel a smalahove, amit a karácsonyt megelőző vasárnap (skittensøndag) készítenek. Ez az étel főtt, füstölt bárányfej, amit rendszerint félbevágva tálalnak és a hagyományoknak megfelelően fogyasztanak. Főtt burgonyával és marharépa-pürével és mustárral tálalják.

SÜVEG • Matyóföldön a mezőkövesdi hagyomány szerint hajdan a karácsony előtti napokon magas, a csúcsán szalagozott süvegeket öltő, fehér ruhás lányok vitték házról-házra, a betlehemes házikókat.

SZALMAMÁGLYA • A szentlászlói szlovákok régi hagyománya, kertjeikben a szent éjszakán szalmát feltornyozni és lángra gyújtani. A múlt század húszas éveinek közepén egy szemtanú így tudósított erről: „...a jámbor tótok egyre-másra nagy szalmacsomókat cipelnek ki a kertekbe s hajnalhasadás előtt még a teljesen sötét éjszakában fellángolnak a máglyák, ki tudja, talán a tűzimádó ősök őskeleti hagyományai! Kísérteties, szinte félelmetes az a látomány, melyet ezek a gyors egymásutánban itt is, ott is fellobbanó nagy tüzek nyújtanak. Emberemlékezet óta így van ez a faluban és apáról fiúra öröklődik.” A szokás fennmaradása szempontjából jelentősége volt, hogy az ekkor gyújtott szalmamáglyák füstjétől a kertben élő valamennyi fa, bokor és más növény, a pernye és a hamu révén pedig a termőföld gazdagodását várták.

SZUBATOMI RÉSZECSKÉK • Kétségkívül nehéz közérthetően magyarázni. Különösen szemmel nem látható, ésszel nehezen felfogható jelenségekről problémás illetéknépp értekezni. 1897-ig az atomokat tartották és tanították a legkisebb részecskéknak. Joseph John Thomson az évben fedezte fel és bizonyította be a még apróbb elektronok létezését. Úgy érezte, joggal feltételezheti, hogy ezek az atomok részei. Hogy szemléletes legyen – egy mindenki által ismert példával élt, s tanulmányaiban úgy magyarázta: a negatív töltésű elektronok akként ágyazódnak be az atom pozitív töltésű masszájába, mint a mazsolaszemek a karácsonyi pudingba (a híres angol plumpudingba). A karácsony a máig pudingmodellként, plumpuding-elméletként emlegetett formában tehát az atomtudományban is helyet követelt magának.

TALÁLKOZÁS • Ha karácsony erejét kívánják bizonyítani, az első világháború ellenségekből alkalmi frontbarátokat teremtő példáját szokták felidézni. Az 1963 berlini karácsonya is e mellé sorolható. 1961 augusztusában szögesdróttal zárták el Berlin keleti (egykori szovjet) és nyugati (korábbi angol, francia és amerikai megszállási övezet) zónáját. Kelet-Berlin ekkor a Varsói Szerződéshez csatlakozott Német Demokratikus Köztársaság (NDK) fővárosa volt. Nyugat-Berlin az NDK területével körbevéve ekkor már túl volt azon a szárazföldi blokádokon, amivel a szovjet haderők 1948/49-ben próbálták egyesíteni a város többi részével. A nyugati hatalmak nem adták fel a területet, légihíddal biztosították az elviselhető körülményeket. A kommunista vezetésű országból Nyugat-Berlinen keresztül évente közel kétszáz ezer ember távozott. Ezt kívánták megakadályozni az átjárhatatlansággal. A szö-

gesdrót-húzást néhány napon belül betonfal-építés követte, létrehozva a hidegháború és a megosztott Európa legfőbb jelképét. A fal építése puszkaporos hangulatot teremtett, ha lehet, még jobban kiélezte a két politikai-katonai-ideológiai tömb közötti feszültséget. Olyannyira, hogy ez kikényszerített valami legalább jelképes, ezt enyhítő gesztust. 1963 karácsonyán az NDK kormánya ezért beleegyezett, hogy megnyissák a falat, hogy a barátok és a családok találkozhassanak. Karácsony múltán azonban ismét összezárták egészen a két Németország egyesüléséig.

TEHÉNKOLOMP • Máramarosban karácsonykor fiatal legények vesznek nyakukba különböző méretű, igencsak eltérő szalaghosszon lógatott „tehénharangot”. Olyan sokat aggatnak magukra, hogy szinte eltakarja egész testüket a sok kolomp. Oten-hatan állnak össze és a főkolompot követve futkorásszák-ugrálják végig az utcákat. Legfőbb törekvésük, hogy irdatlan nagy zajt keltsenek, így védvén meg az utcák lakóit az ördög és megbízottai ünneprontó törekvéseitől.

TÓTLÁMPÁCSKA • Jászalsószentgyörgy krónikájában olvasható a település múltját, régi karácsonyait felidéző egyik emlékezésben: „Zsúfolásig megtelt a templom ilyenkor. A járda nélküli, villany nélküli, gidres-gödörös utakon tódultak a hívek a kis tótlámpácskával. Távolról, mint nyáron az apró szentjánosbogarak fénylettek a lámpák a gyertyákkal... A kis tótlámpa nem volt egyéb, mint egy négy oldalból összeállított fakeretes, üveges kis tákolmány, talpazata közepébe gyertyát, olajba vagy faggyúba mártott rongyot tettek, amit meggyújtottak. Egyik oldalán az üveg feltolható volt.”

TUBUSKARÁCSONYFA • Eddig negyvennégy orosz, illetve szovjet, harminchét amerikai, két-két francia (Jean-François Clervoy, Thomas Pesquet), olasz (Paolo Angelo Nespoli, Samantha Cristoforetti), japán (Nogucsi Szóicsi, Vakata Kóicsi), egy-egy angol (Timothy Peake), holland (André Kuipers), kanadai (Chris Austin Hadfield) német (Thomas Reiter) és svájci (Claude Nicollier) állampolgár töltötte karácsonyát a világűrben. Az első Földön kívüli karácsonyfa-állítás 1973-ban történt meg. A Skylab-4 űrállomás legénysége (Gerald Carr, Edward Gibson és William Pogue) nevéhez fűződik. Szükségkarácsonyfa volt, kiürített ételtubusokból szerkesztették össze fenyő alakra, amelyre kartonpapírból kivágott díszeket illesztettek.

TURUL • A néprajztudósok szerte a világon számos karácsonyi hagyományról bizonyították be, hogy eredete ősi pogány hitszokások utóélete. A beregi Tákoson álló református templom is szolgáltat példát egy ilyen kapcsolatra. Karácsony előnapján a napfény pontosan olyan szögben érkezik az imahelyre, hogy a nyugati rész első padsorába faragott ősmagyar jelképre, egy turulmadárra veti sugarait. Ez jelezi, hogy az advent már a végőráit éli.

TUROŃ • Lengyelországban a hagyományos betlehemező alakokat egy hosszú botra erősített bikafejet tartó, előre görbedő hátú, lepellel letakart alak is kíséri. Egy zsinór segítségével a bika száját is tudja nyitni-csukni, csattogtatni. Van, amikor kötőféken vezeti az egyik pásztor. Miközben a betlehemes szereplők a szokott köszöntőiket mondják, a bika bög, ugrál, az asszonyokhoz, lányokhoz dörgölgődik. A kis előadás végére azonban megbékél, s a száját a dallamra mozdítva, maga is bekapcsolódik az énekbe. Néprajztudósok szerint nagy túlélő. A pogány óslávoknál ugyanis a bika a nap(isten) jelképe volt, így karácsony táján lehetett valami hasonló ünnep a téli napfordulóhoz, az egyre hosszabb nappalokhoz kötődő, amelyben ennek a bikafejjel való népi alakoskodásnak központi szerepe lehetett.

Több mint érdekes párhuzam, hogy bikát képviselő, azt játszó személy a karácsony másodnapján járó magyar regölők között is van. *Sebestyén Gyula* néprajzkutató 1902-ben tette közzé gyűjtését – az ugyancsak pogány gyökerűnek ítélt – regölés szokásairól, melyben ezt írja: „három közönséges regös, egy bika és egy bikás szokott regölni. [...] A bika hosszúsőrű, kifordított bundát ölt magára, a nyakán pedig hosszú láncot visel. [...] a bika beront a szobába, ott ugrál, bömböl. Ahol lányok vannak, mint pl. a fonóban, ott a lányokat ijesztgeti.”

TURRON • A spanyol karácsony elképzeltetlen e jellemzően csak karácsonykor készült édesség nélkül. Eredetileg mandulából, mézből és tojásból áll, de korunkhoz igazítva már kókuszreszelék, gyümölcsaszalmány, mandulakrém, pralinéfagylalt és csokoládémáz teszi még különlegesebbé.

TÚZFOHÁSZ • Franciaország spanyol határ menti térségében manapság is szokás karácsonykor olajfaágakból és babérlevelekből egy hamutálon tüzet gyújtani. Amikor már szép lánggal él, a legfiatalabb beszélőképes családtag letérdel előtte, és rövid imában kéri az égiektől, a melegből legyen jussa valamennyi fázó-fagyoskodó embernek. Amikor rövid fohásza végét ér, a család legidősebb tagja vörösborot locsolva eloltja a tüzet. Csak ezután látnak neki a szentesti étkezésnek.

VÁSÁRLÁSI LÁZ • Rögtön hálaadás után, az úgynevezett „fekete pénteken” az amerikai polgárok – időnként kivetkőzve önmagukból – megrohanják az áruházakat. Céljuk időben és olcsóbban megszerezni a karácsonyra szánt ajándékok fontosabb elemeit. (Sokáig mosolyogva vagy elképedve néztük, mígnem nálunk is megjelentek a black friday „áldásai”.) A korán induló és hosszas karácsonyi vásárlási láz az Egyesült Államokban valójában csak a második világháború idején kezdődött el. A katonafiúknak szánt ajándékokat ugyanis már december elején postára kellett adni ahhoz, hogy a folyton változó frontokat követve, az átvezénylések ellenére időben megérkezzenek a címzetekhez. A karácsonyi vásárlás időszakában keletkezik egyébként az USA kereskedelmi bevételének egyhatoda, azaz az átlagamerikai család nagyjából szokásos havi kiadásai kétszeresét költi el ilyenkor a karácsonyozásra és szilveszterezésre.

VECSERNYE • Más néven vesperás a szerzetesrendekben meghonosított esti imaóra, s a körükből szétterjedt esti istentisztelet. A Szabadkán működött Vojvođanska Hrišćanska Omladina – Vajdasági Keresztény Ifjúság nevezetű civil szervezet az advent vasárnapjaira szervezett vesperás igehirdetéseinek a város katolikus, evangélikus és református fiataljai is rendre képviseltették magukat. A felekezetek közös karácsonyváro szakrális eseményét, a fiatalok kezdeményezését XVI. Benedek pápa is nagyra tartotta, 2005-ben köszöntötte is.

VETŐABROSZ • Régen országszerte bevett szokás volt többszörösen leteríteni a karácsonyi asztalt. Felülre a legdíszebb (néhol csakis karácsonykor használt) terítő került, alulra pedig a legfontosabb, a „vetőabrosz”, aminek pusztán azért, mert ezeken a fontos napokon ott volt az ünnepen, varázslatos, termékenyítő erőt tulajdonítottak. Ezt kötötték át a vállukon, töltötték meg a vetőmagokkal, s ebből végezték a vetést úgy a kertben, mint a földeken. Göcsejben a karácsony előtt való estén használt terítőre csak karácsony reggelén borították rá a díszesre hímzett ünnepi abroszt. Ezt csak vízkeresztkor szedték le róla. Ott is az alatta volt, addig védett szentesti terítőtől vetettek a bőséges termés érdekében.

Hegedűs Sándor

„Minek nevezzetek? – Az egyéni nemzetiségi névhasználat aktuális kérdései”

A Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Kutatóközpontjával közösen 2022. október 20-án az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalában „Minek nevezzetek? – Az egyéni nemzetiségi névhasználat aktuális kérdései” címmel szervezett konferenciát.

Dr. Lásztity Péro a Magyarországi Szerb Kulturális és Dokumentációs Központ igazgatója

Paulik Antal szlovák szószóló a konferencián

Az eseményt, melyen a nemzetiségi közösségek vezetői és szakértői, valamint a nyelvtudomány képviselői vettek részt, kiemelt figyelem kísérte. Az érdeklődők a nemzetisegijogok.hu oldalon online is követhették az előadásokat. Az esemény szakmai alapjait egy korábbi vizsgálat sorozat és az ahhoz kapcsolódó dokumentum jelentette. A Nemzetiségi Ombudsmanhelyettes 2021. július 28-án adta ki a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatról szóló 3/2021. számú elvi állásfoglalását, ami felszínre hozta és felerősítette az identitás szerves részét képező, alaptörvényi védeltséget élvező névviseléssel kapcsolatos párbeszéd szükségességét a nemzetiségi közösségek képviselőit ellátó önkormányzatok, valamint a nyelvtudomány szakemberei között. Az elvi állásfoglalás kiadását az a szándék vezérelte, hogy a Magyarországon elismert nemzetiségek saját nemzetiségi nyelvi szabályainak megfelelő anyakönyvezése terén feltárja a névhasználat érvényesülésének komplex helyzetét, s bemutassa azokat a kihívásokat, ellentmondásokat, amelyekkel a nemzetiségi közösségek tagjai szembesülnek az említett jogok érvényre juttatása és gyakorlása során.

A Magyarországon élő nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek joga a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatról Alaptörvényben és nemzetközi egyezményekben biztosított alapvető jog. E jog levezethető úgy az emberi méltósághoz, mint a magán- és családi élet tisztelgetben tartásához való alapvető jogból. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat a nemzetiséghez tartozó magyar állampolgár nemzetiségi identitásának, önazonosságának egyik alapvető eleme, hozzájárul annak megőrzéséhez, közvetve a nemzetiségi közösségek fennmaradásához. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat emellett szoros kapcsolatban áll a Magyarországon élő nemzetiségek anyanyelvhöz való jogával.

Az elvi állásfoglalás kiadását megelőző eljárás során az információgyűjtés módszere alapvetően a nemzetiségi közösségek képviselőivel és szakembereivel folytatott intenzív szakmai egyeztetések sora, valamint az érintettek írásbeli megkeresése útján történő tájékozódás volt.

A Nemzetiségi Ombudsmanhelyettes tájékoztatást kért az országos nemzetiségi önkormányzatoktól és az Országgyűlés Magyarországi Nemzetiségek Bizottságától, majd a beérkezett válaszok feldolgozását követően megkereste a Miniszterelnökséget vezető minisztert, a Kormány anyakönyvi ügyekért felelős tagját. Kiemelten fontos volt a speciális tudományos megközelítések megismerése és bemutatása is, tekintettel erre tájékoztatást kért a nyelvtudomány képviselőitől is, valamint számos tudományos műhelyt keresett fel és személyes egyeztetést folytatott az ott oktató és kutató szakemberekkel.

Az elvi állásfoglalás érinti a hazai és nemzetközi példákat, így többek között a releváns hazai és európai uniós jogszabályokat, nemzetközi szerződéseket, nemzetközi ajánlásokat, illetve a témában készült egyes tudományos értekezéseket is. Vizsgálata során az alábbi témaköröket tekintette át tematikusan:

- a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat általános kérdései;
- a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezést érintő eljárási kérdések;
- a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés szakmai és technikai feltételei;
- az országos nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatáskörei a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés során;
- a névváltoztatás nemzetiségi jogi vonatkozásai;
- nemzetiségi anyanyelvhasználat az anyakönyvi eljárások során;
- nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat más hatósági igazolványokban.

Az eljárás során számos olyan gyakorlati kérdés merült fel, amelyek a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat területén döntő mértékben befolyásolhatják a hatékony jogérvényesülést. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati jogok érvényesülésével összefüggésben ugyanakkor az elvi állásfoglalás strukturális problémákat nem tárt fel. Ezzel együtt az elvi állásfoglalásban megfogalmazott megállapítások és javaslatok figyelmen kívül hagyása a nemzetiségi jogok sérelmével járhat. Az elvi állásfoglalásban e területen a hazai nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek hatékonyabb jogérvényesítésének előmozdítását célzó, az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságának, az országos nemzetiségi önkormányzatoknak és a Miniszterelnökséget vezető miniszter szorosabb együttműködését szorgalmazó javaslatokat fogalmazott meg. Az elvi állásfoglalás szakmai javaslatai főként a nemzetiséghez tartozó személyek, illetve az anyakönyvezés során eljáró tisztviselők, anyakönyvi szervek jogtudatosságának előmozdítására, a nemzetiségi nyelven való anyakönyvezés szabályainak részleges módosítására, illetve a nemzetiségi utónévjegyzékek online hozzáférhetőségére vonatkoztak.

Az elvi állásfoglalás kiadását megelőző munka és a közös gondolkodás folytatásának tekinthető a „Minek nevezzek? – Az egyéni nemzetiségi névhasználat aktuális kérdései” címmel szervezett konferencia. A vonatkozó jogszabályok erejénél fogva a nemzetiségi névválasztásban feladatokkal rendelkező intézmények gyakorlati és elméleti szakemberei közötti eszmecsere az egész napos konferencia paneljei híven tükrözik: a névhasználatot és az anyakönyvi eljárásokat érintő hatályos jogszabályi környezet bemutatása ugyanúgy teret kapott, mint a névhasználatot érintő nyelvtudományi szempontokra, illetve gyakorlati tapasztalatokra, kihívásokra fókuszáló panelek. Az érdemi párbeszéd megteremtéséhez nagyban hozzájárult, hogy a konferencián az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságának tagjai, az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökei és képviselői is nagy számban megjelentek, s a nemzetiségi közösségek érdekeit előtérbe helyező hozzászólásaikkal előmozdítva az online részvételre is lehetőséget adó szakmai tanácskozást. A konferencia résztvevőit Dr. Kozma Ákos, az Alapvető Jogok Biztos, Dr. Prószéky Gábor, az ELKH Nyelvtudományi Kutatóközpontjának Főigazgatója, valamint a konferencia házigazdája, Dr. Szalayné Dr. Sándor Erzsébet, Nemzetiségi Ombudsmanhelyettes köszöntötte. A nemzetiségi kutatóközpontok képviselői, nemzetiségi szakértők, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Kutatóközpontjának kutatói, a Miniszterelnökség, valamint Budapest Főváros Kormányhivatalának és a Nemzetiségi Biztos helyettes Titkárságának munkatársai tartottak példákkel gazdagon illusztrált előadásokat.

Az eseményt a széles körű érdeklődésre tekintettel a szervezők nemcsak online közvetítették, hanem rögzítették is, így az előadások utólag is meghallgathatók, s a kapcsolódó diasorok megtekinthetők a honlapon. Az elhangzott előadások és hozzászólások arra mutattak rá, hogy az érintett területen továbbra is számos olyan kérdés jelentkezik, amelyek tisztázása érdekében a nemzetiségi közösségek képviselőinek és az érintett szakterületek kutatóinak együttműködésével szűkebb körű és célzott egyeztetések szervezése is szükségessé válhat.

Dr. Kiss Balázs
osztályvezető, Alapjogi Biztos Hivatala

Dr. Erb Mária ELTE Germanisztikai Intézet előadását tartja

Dr. Szalayné Dr. Sándor Erzsébet Nemzetiségi Ombudsmanhelyettes, Török Tamás titkárságvezető, Kozma György az Országos Román Önkormányzat elnöke és Gallai Gregor, nemzetiségpolitikai szakértő társaságában

Sváb énekek és mondókák Vecsésről

Három évtizedes gyűjtés és több lelkes hagyományörző szakszerű munkájának eredményeként példaértékű kiadvány jelent meg a Kulturverein-Vecsés Egyesület kiadásában a Nemzeti Kulturális Alap, a Német Nemzetiségi Önkormányzat, Vecsés Város Önkormányzata és a Pest Megyei Önkormányzat támogatásával. A *Schwäbische Lieder und Sprüche aus Wetsches / Sváb énekek és mondókák Vecsésről* daloskönyv iránti érdeklődést mutatja, milyen sokan látogattak el a könyvbemutatóra.

Zsúfolóság megtelt a vecsési *Grassalkovich Antal Német Nemzetiségi és Kétnyelvű Általános Iskola* aulája a november eleji könyvbemutatón. Helybeliek, tanárok, kulturális területen dolgozó szakemberek, a kötet létrehozásában résztvevők és ismerőseik mellett olyanokat is odavonzott az esemény, akik személyesen ugyan nem, ám rokonaik, barátaik, ismerőseik révén kapcsolódnak valamilyen mértékben Vecséshez, a svábsághoz, az előző nemzedékek zenei, nyelvi örökségéhez. A szépszájú közönséget a három szerző népszerűsége is garantálta. Mindhárman gyerekkoruktól kötődnek szívvel-lélekkel Vecséshez, a helyi hagyományokhoz és a német nyelvhez, s hosszú ideje együtt is tevékenykednek ezek továbbélésében. A könyvbemutatón a szerzők személyes indíttatásukról, a közös munka egy-egy lépéséről is megemlékeztek. Beszéltek arról a folyamatról, ami a nyolcvanas évek hangfelvételeitől az összesen százöt, énekes és szöveges elemet megjelenítő kiadványig vezetett, melyet eredeti felvételeket tartalmazó CD-ROM melléklet, archív és jelen kori fényképek kísérik a különböző változatokban énekelt dalok kottáival és szövegeivel.

Friühwirt Mihály, a Kulturverein alapítója és elnöke a nyolcvanas években kezdte el családjá, majd az ismerősök régi fényképeit másolni. Ehhez kapcsolódott a felvételeken megörökített személyek, események mögött rejlő nyelv, zene felelevenítésének és megőrzésének vágya. Felkeresett néhány idős embert, akik szalagra énekelték az emlékezetükben élő dalokat, egyúttal elmesélték a hozzájuk fűződő történeteket, hogy milyen alkalmakkor, hol és kik énekelték ezeket valaha. A könyvben ennek megfelelően tematikus elrendezésbe kerültek a szerelmes, hazafias, vadász- és katonadalok, balladák s egyházi énekek, az előszóban pedig az adatközlőkről is megemlékezik a szerző. A hangfelvételek készítésekor arra gondolt, milyen jó lenne, ha ezeket az énekeket valaki lekottázná, nyelvjárásban leírná, így továbbadható, tanítható is lenne a megőrzött anyag.

Fazekasné Gombár Mónika német nyelv- és ének-zene tanárként régóta szeretett volna egy vecsési énekeskönyv kiadásában részt venni. Ő lett az, aki a hanganyag alapján vecsési dialektusban lejegyezte a sváb népdalokat. Ebben egykori énektanára, *Hollós Lajos* módszerét követte, aki ezt először a Német Nemzetiségi Gimnáziumban, majd az ELTE germanisztika szakán adta át neki. A dalok életben tartásáról a gimnázium másik tanára, *Lunczer Terézia* gondoskodott, aki megkövetelte, hogy minden óra elején egy sváb dallal várják őt az osztályteremben. A *Wetschescher Nachtigallen* kórus vezetőjeként és karnagyaként ő maga is „továbbélteti” a dalokat, hiszen a könyvben megjelentek közül többet is rendszeresen énekelnek a kórusal. A nyelvjárási szöveget *Wolfart-Stang Mária* nyelvész lektorálta, akivel sokszor közös töprengés után jöttek rá egy-egy helyes értelmezésre. Arra törekedtek, hogy a szöveg a mai, nyelvjárást már nem ismerő olvasók számára is használható legyen.

A prózai részek *Magyarné Kárpáti Erzsébet* első mondókaleírásán és *Osikovitzné Csendesi Mária*, a Petőfi Sándor Római Katolikus Általános Iskola és Gimnázium igazgatója a vecsési sváb tájszólást feldolgozó diplomamunkájához 1984-ben készített hangfelvételén alapulnak. Ő az iskola nemzetiségi kórusának vezetőjeként és a Szent Kereszt-templom

kántoraként a német miséken a gyakorlatban is sokat tesz azért, hogy a német egyházi énekek ne merüljenek feledésbe.

Kovácsné Fódi Krisztina, a Magyarországi Német Ének-, Zene- és Tánckarok Országos Tanácsa (Landesrat) ének szekciójának elnöke méltatásában felidézte, hogy „a sváb dalok gyűjtése már az 1930-as évek közepe táján elkezdődött, de kiadásukra még így is sokat kellett várni. A 70-évek végén jelent meg a Hollós Lajos-féle Schönster Schatz kötet, amely átfogóbb a német nemzetiségi települések szempontjából, mert nem egy-egy megye dalkincsét (mint a 80-as években megjelent Varga Károly-féle Heimatklänge két kötete), hanem az egész Dunántúlra kiterjedő gyűjtést adott ki...” Beszédében a kiadvánnyal kapcsolatos személyes érzéseiről is beszámolt: „a Landesrat ének szekciójának elnökeként igazán nagy öröm számomra, amikor az utóbbi öt-tíz évben újabbnál újabb, a falvak, kisvárosok német nemzetiségi önkormányzatainak gondozásában kiadott dal- és/vagy hagyományok leírását tartalmazó gyűjtemény elkészültéről kapok értesítést. Örülhet és büszke lehet az a település, amelynek szülöttei között akad olyan, aki észreveszi szülőfaluja, szülővárosa értékeit, majd tesz is azért, hogy azt a jövő számára megőrizze, megteremtve ezáltal az utókor számára is a lehetőséget, hogy megismerje ősei kultúráját. Mert a hagyományokat nem csupán megőrizni, hanem továbbadni kell.”

Balányi Klára felvételei

Lélekből festett képek

A futó szemléltet elbűvöli a képek gazdag szinkavalkádja, a figyelmesebbet, aki időt szán a befogadásra, meg is szólítja szimbólumvilága, és megérinti valami abból, ami a művésznőben zajlott alkotáskor. **Lakatos Klára** grafikussal, festőművésszel beszélgetünk életútjáról, alkotómunkájáról, művészi hitvallásáról.

– Ötvenöt évesen elmondhatom, hogy nagy utat tettem meg. *Tyukodon*, az ukrán-román határ közelében fekvő szabolcsi faluban nőttem fel. A világ legszebb gyerekkora volt az enyém, tele csodákkal, gyönyörű történetekkel, a mező legszebb virágaival. Imádtam az évszakokat, a természetet, a szépségét és a ridegségét is. Télen negyven centis hóban is kellett iskolába menni, vagy a falu széléről vízért a kúthoz. Nagyanyám felkelt hajnalban, megetette az állatokat, utat ásott a hóban lapáttal, hogy menni tudjunk. Meg kellett küzdeni minden korty vízért, ezért is voltam később olyan erős.

– A szép emlékeken kívül mit hozott magával ebből a gyerekkorból?

– Tyukodon nem túl sok cigány család élt, és nem beszéltek cigány nyelven. Az osztályban én voltam egyedül roma, de soha nem éreztem magam kiközösítve, nem tapasztaltam semmi megkülönböztetést. A pedagógusaink mindent megtettek, hogy kihozzák belőlünk, ami bennünk rejlik, nem hagyták elveszni a tehetséget. Paraszti kultúrában nőttem fel a községben, de ugyanúgy ismertem a cigány kultúrát is. Mintha az egyik az apám, a másik az anyám lenne, és így van ez a mai napig. A falu citerazenekarában énekeltem, néptáncosként és a kóruossal megyei versenyeket nyertünk. A hetvenes években kevés tanult ember volt még a cigányok között, de nagybátyám könyvespolcán sorakoztak a könyvek. Ezeket petróleumlámpa mellett olvastam. Könyvek között nőttem fel, nagyon szép tizennégy év volt ez az életemben. Mai napig köszönöm a falunak, a pedagógusoknak, a nagyszüleimnek, hogy boldog gyerekkorom lehetett.

– Hogyan került innen Budapestre, és mit jelentett ez a váltás az életében?

– Nyíregyházán zenét tanultam volna, de ezt a család nem tudta finanszírozni. Szakmát kellett tanulni. *Budapestre* jöttem a Békés Glasz Imre Kereskedelmi Szakmunkásképzőbe, kollégiumba kerültem. Bár ez nem az én világom volt, elvégeztem és dolgoztam is a Közért vállalatnál. A kollégista társaimmal nemigen találtam meg a hangot, az ő szórakozásaikba nem tudtam bekapcsolódni, nem jártam se diszkóba, se sörözni. Tizennyolc évesen férjhez mentem, és ebből a házasságból született három év múlva a kislányom. Zuglóban éltem csaknem húsz évig, az önkormányzat oktatási bizottságának is tagja voltam, civil szervezetet vezettem.

– Mikor és hogyan kapcsolódott be a roma kulturális életbe, és mi ösztönözte a továbbtanulásra?

– A rendszerváltozás után ismerkedtem meg *Lakatos Menyhért*tel. Őt már otthon Szabolcsban hallottam a rádióban, tízévesen nagyon büszke voltam rá, és megfogadtam, hogy meg fogom keresni. Álmomban sem gondoltam, de újságíró lettem a *Romano Nyevipénél*. (*Cigány Újság – a szerk.*) Később dolgoztam a *Phralipében*, az *Amaro Dromban*, majd a *Khetano Dromban* is. A *Radio C*-ben rövid ideig gyermekműsort vezettem. Itt ismerkedtem meg számos jelentős, ma is aktívan tevékenykedő személyiséggel, köztük *Szolnoki Csanya Zsolt* költővel, aki társam is volt egyben. Az ő költészete is inspirált a fekete-fehér alkotásaim létrejöttében: *Naplókísérel* című kötetét én illusztráltam.

A kilencvenes években bekapcsolódtam a roma szerveződésbe, itt ismerkedtem meg *Péli Tamással*, *Lakatos Menyhért*tel, *Szepesi Józseffel*, *Rostás-Farkas Györggyel*, *Nagy Gusztávval*, *Kárpáthy Gyulával*. Utóbbi volt az, aki nagyon biztatott, bátorított, hogy tanuljak. A hároméves kislányom mellett érettségiztem le a *Szabó Ervin Gimnázium* esti tagozatán. Ezután már magamtól tanultam tovább, mert megéreztem, hogy milyen jó tanulni, sikereket elérni. Művelődésszervezés szakra mentem a pécsi főiskolára, bár már akkor inkább a pedagógusi pályát javasolták nekem.

– Mit jelentett a továbbtanulás és mivel kezdett foglalkozni utána?

– Éjszakákon keresztül a hideg konyhában nagykabátban tanultam, mert a gyerek mellett csak akkor volt időm, és idegen szavak szótárával, mert csak így értettem meg mindent. De a nehéz körülmények között is teljesítettem, hogy bizonyítsak önmagamnak és a gyerekemnek, mert példakép akartam lenni az ő számára is. Szeretettel emlékezem a pécsi egyetemi tanáira, akik hittek bennem, és rávezettek az értő tanulásra. Én nem hittem magamban, de ők igazi pedagógusként igen. A néhány nagy-szerű ember felülmúlja azokat, akik előítélettel viseltettek velem szemben, nekik köszönhetem, hogy nyitott maradtam, szeretek tanulni, viszonyítási alapokat keresek a saját véleményem kialakításához, gondolkodom, nem fogadom el feltétlenül, amit tálalnak. Nekik köszönhetem azt a személetet, hogy kicsit kételkedni kell, végiggondolni, nem mindjárt mindent hinni.

A főiskola után kiegészítő szakot végeztem az egyetemi diplomáért. Ennek ellenére a művelődésszervezői végzettséggel nem tudtam elhelyezkedni, úgyhogy a budapesti VII. kerületi *Baross Gábor Általános Iskolába* kerültem. Ide tulajdonképpen azért vettek fel, hogy én kommunikáljak a szülőkkel. A gyerekekkel pedig a délutáni szabadidőben festeni kezdtem, majd ebből cigány nyelv és népismereti szakkört is kialakítottam, ezt már művelődésszervezőként. *Cigány család otthon* címmel kerületi rajzpályázatot szerveztem.

– Hogyan indult a művészi pályája?

– Nagyon sok és sokrétű tevékenységet végeztem akkor egyszerre, párhuzamosan. Mindez már '96-ban történt. Először csak magam számára kezdtem rajzolni, éreztem, hogy akkor megnyugszom, jobban érzem magam. A gyerekekkel zenét hallgattunk, formákat festettünk, alternatív világú képek jöttek ki ebből, sokat tanultam az ő látásmódjukból is. A belső motivációm az volt, hogy hagyjak hátra valamit magam után. Ez a fekete filcrajzok, fekete-fehér fák korszaka. Megismertem *Péli Tamást*, *Bada Mártát*, *Szécsi Magdát*, *Bari Károlyt*, *Pongor Beri Károlyt*, ők is hatottak rám, motiváltak. Kezdetben nem gondoltam, hogy művészet, amit csinálok. Egyszer megmutattam a rajzaimat *Kerékyártó István* művészettörténésznek. Ő fedezett fel tulajdonképpen, és elhívott a Tállyai Közép-Európai Művésztelepre, hogy feltöltődjek, másokkal is találkozzam. Itt többféle technikát és művészt megismertem, láttam, hogyan dolgoznak mások. Velük állítottam ki először én is 1997-ben. Aztán minden évben részt vettem az alkotótábor munkájában, bátrabban mertem elrugaszkodni a fekete-fehér fáktól. A Baross Gábor Általános Iskolában egy kollégám is sokra értékelte a rajzaimat, ő küldte el őket *Szikszi Károlynak*, és így jelentek meg az *Élet és Irodalom* 2002. november eleji számában.

– Hogyan fonódott össze az a sokféle tevékenység, amivel foglalkozott?

– A pályafutásom szépen együtt haladt a tanulással és a gyerekekkel való foglalkozással, erősen összetartoznak ezek. Dolgoztam, tanultam, a *Roma Kulturális Klubegyesületet* vezettem egészen 2010-ig, a *Napénekéj Művészeti Csoportot* Erzsébetvárosban, a *Napraforgó* gyermekcsoportot, Biatorbágyon ifjúsági segítőként tartottam foglalkozásokat roma és nem roma gyerekeknek, a tatárszentgyörgyi iskolában is voltam. Biztosan kimarad valami a felsorolásból, nagyon sok képzőművészetre épülő délutáni szakkört vezettem gyerekeknek. Ebben mentori és képzőművészeti tevékenység is volt. Miközben rajzoltunk, festettünk, lehetőségem volt rengeteg népismereti tudás átadására, így ez identitásfejlesztő munka is volt. A Rigó utcai nyelviskolában vizsgáztató tanárként, a Montessori Gimnáziumban 2002-től tizenkét éven keresztül cigány nyelvtanárként dolgoztam, érettségiztettem is. A művelődésszervező diplomámmal nem is annyira művelődési házakban tevékenykedtem, inkább iskolákban vagy vállalkozóként. Miközben eljutottam a pedagógia tanári mesterszak abszolutóriumig, már nem vagyok biztos abban, hogy a mai iskolai keretek között részt akarok venni az oktatásban.

– *Hogyan illeszkedik ebbe a pályába a Tegyel a tűzre, nagyapám! című mesekönyve?*

– Nagyapám nagyon sokat jelentett számomra. Ő soha nem mesélt könyvből, a téli estéken azzal a hosszú nagy kezével megrakta a csikospórt, és tököket süített, közben cigány meséket mesélt. Ezekből csak foszlányok maradtak meg bennem, de erre építettem a mesekötetemet. Fontosnak éreztem, hogy továbbadjam ezeket a történeteket, hadd ismerjék meg a mai gyerekek is, és hogy emléket állítsak ezzel a nagyapámnak, akinek nagyon sokat, a cigány nyelvet is köszönhetem. A családban ugyan mindenki beszélt cigányul, de csak ő szorgalmazta, hogy cigányul beszéljen velem. Ezt az örökséget a nagyapámnak köszönhetem. Így jött létre ez a kétnyelvű mesekönyv a saját illusztrációimmal, a fekete-fehér fákkal.

– *Mit mond a képeiről és az alkotás folyamatáról? Hogyan születnek a képei?*

– Az elején csak rajzoltam, aztán a festészet folyamattá vált. Kerékgyártó azt mondta, hogy a figuratív és non-figuratív festészet mezsgyevilágán járok, Choli pedig tréfásan rossz cigány dadaistának nevezett. Kerékgyártónak abban igaza van, hogy non-figuratívból indult ez az alkotási folyamat, közben néha figuratívvá válik, majd visszafolyik non-figuratívba. Én inkább szimbólumkultúrának nevezem. Benne van mindegyikben az aktuális sérülésem, az esemény, ami történt velem. Ha valaki másnak is mond valamit, akkor már elértem a célomat, örülök, ha valaki észreveszi benne a szépet és csúnyát is, mert az érti az én lelkemet. A szimbólumaimmal közlök valamit, az én felfogásom szerint ugyanis a művésznek az a dolga, hogy hasson. Nem akarom megkeseríteni az embereket, nem akarom rájuk zúdítani azt a sok szomorúságot, ami most bennem van, de azért olykor így sikerül. Olyan ez, mint egy nyilvános sírás. Sokan hatottak rám, akiket már említettem, szeretem Chagallt, El Kazovszkijt. Én az egyéni jellegzetességeimet megőrző lélekfestő vagyok, lélekből jövő festészet, amit csinálok.

– *Bár úgy véli, rossz hatással van a közösségi háló az emberi kapcsolatokra, ismerősei örömeire meg-megoszt a Facebook oldalán néhány friss alkotást. Azért is örülhetünk ennek, mert ilyen módon megismerhetjük utóbbi időben keletkezett munkáit.*

– 2010 előtt sok kiállításom volt, de utána is, például a Galary8-ban Szatmári Mandalák címmel. 2019-ben pedig a Velencei Biennálén kiállításra került a Sorsmandala című alkotásom. Ami bennem volt idáig, mindent átadtam. Most megtorpantam. Belső érzésekből, örömből, keserűségből, küzdelmekből, szeretetből, szerelemből állt össze a munkám, és ehhez most hiányzik a mindentől független művészeti terep. Megváltozott az embereknek az értékekről szóló elgondolása, sokan elmentek a régiek közül, és most nincs olyan közeg, amellyel közösek lennének a gyökereink. Ha nem lett volna szép gyerekkorom, most nem tudnék visszanyúlni semmihez. Nemrég volt az általános iskolai negyven éves osztálytalálkozó. Ekkor készítettem a Gyökerek című képet. Ez a viszontlátás nagy erőt adott nekem, jó volt megölelni egymást, és érezni, hogy büszkék rám. Ezért is érdemes volt mindent végigcsinálni. Már a következő találkozót tervezzük, addigra minden osztálytársamnak készítek egy képet, hogy ott legyen náluk az alkotásom, a névjegyem, mert magamból csak ezt tudom adni. Ezt egy kiállítással egybekötve tervezem majd megvalósítani.

– *Kívánjuk, hogy hamarosan sikerüljön ez is, valamint további alkotókedvet és jó egészséget!*

Balányi Klára

Látogasson el honlapunkra: www.nemzetisegek.hu

Búcsúzunk

Benedek István Gábor író, újságíró, BIG, ahogyan mindannyian ismertük, 2022. szeptember 26-án, röviddel 85-ik születésnapja előtt hunyt el Budapesten.

A BARÁTSÁG szerkesztősége a 2003-ban, majd 2019-ben kétnyelvű kiadásban – magyarul és szlovákul – megjelent *A komlói Tóra* című kötetéből való elbeszéléssel vesz búcsút az írótól. A könyv előszavából megismerhetjük Benedek István Gábor gazdag írói világának egyik legmeghatározóbb szeletét, Tótkomlóst.

Előszó a szlovák nyelvű kiadáshoz

Benedek István Gábor novellagyűjteménye egy, a Magyarország délkeleti csücskében található falu kevéssé ismert világába kalauzolja el az olvasót. Ez a XX. század elején is mintegy tízezer lakosú nagyközség azzal tűnt ki a többi hasonló település közül, hogy lakosságának több mint 90%-át szlovákok alkották, tehát a korabeli történelmi Magyarország legnagyobb, szlovákok által lakott települései közé számított.

A települést a törökök kiűzése után, az ellenreformáció időszakában, a mai Szlovákia középső, evangélikus vallású területeiről áttelepített szlovákok alapították. A falu új neve Tótkomlós, azaz Szlovák Komlós lett. Az áttelepült szlovákok virágzó faluközösséget teremtettek, amely mintegy kétszáz éven át megőrizte mezőgazdasági jellegét. A malmokon kívül – amelyek a messzi vidékeken híres, magas sikértartalmú lisztet őrölték és őrlik ma is, s amelyet magyar lisztként exportálnak a közép-európai térség országaiba – a faluban nem volt egyéb ipar. Tekintettel a környék rendkívül jó minőségű, kukoricatermesztésre kiválóan alkalmas földjeire, valamint arra a körülményre, hogy Tótkomlós Békéscsaba közelében található, a falu egyetlen háztartásából sem hiányzott, és ma sem hiányozhat a csabai típusú paprikás szalámi. Az áttelepült lakosságnak ebben a zárt közösségben közel kettőszáz évig sikerült megtartania szlovák identitását.

A szerző azonban nem a kisebbségi lét problémáit dolgozta fel. Ezzel a vonatkozással csak abból a szempontból foglalkozik, hogy egybefonódott a településen élő zsidók és szlovákok élete. És éppen ezt az együttélést ragyogta be a Mózes könyveit tartalmazó, a humanizmust és az emberi összetartozást szimbolizáló Tóra fénye. A településen élő szlovákok és zsidók kölcsönös rokonszenve nem a közös eredetből fakadt, hiszen a zsidók Munkács környékéről, illetve a balkáni területekről települtek Tótkomlóásra, míg a szlovákok Hont, Nógrád és Gömör vármegyéből „vándoroltak” ide. Amerikához hasonlóan tehát mindannyian „valahonnan” érkeztek új hazájukba, s az Alföldön megélt közös kisebbségi sors alakította ki bennük a kölcsönös türelmet, megértést, ezt a dél-alföldi szlovák településre jellemző „szokást”.

Én magam is egy ilyen „bevándorolt” családból származom. Anyai ágon a Karkus famíliába tartozó szlovák őseim a XVIII. században a Gömör vármegyei Nyustyáról (Hnúšťa) érkeztek Komlóásra. A Szokolay család a Börzsönyben fekvő Szokolból (ma Szokolya) származik. Érdekes, hogy édesapám magyar ősei később, jó száz évvel a fő betelepülési hullámot követően költöztek Tótkomlóásra, ahol a család későbbi nemzedékei nagyrészt asszimilálódtak, ezzel is alkalmazkodva a település domináns, ugyanakkor toleráns „komlói légköréhez”. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy nagyapám és az apám több mint hetven évig tanítóskodtak a falu népiskolájában, oktatták ott két nyelven a komlóiak generációit, egyben ellátták a kántori teendőket is.

Ezt az idillikus harmóniát csak a holokauszt barbársága zavarta meg és tette végérvényesen múlttá. A komlói zsidók többsége nem tért haza a haláltáborokból. Nem tért vissza az egyetlen komlói néger, egy

Élelművének méltán legismertebb és legtöbb nyelven kiadott alkotása, A komlói Tóra gyermekkorának világát idézi fel azzal a meghittséggel és szeretettel, ami BIG személyiségének a sajátja volt, amiért olyan sokan szerették őt. Kitüntetései között különös becsben tartotta tótkomlói díszpolgárságát. Halála előtt néhány hónappal látogatott haza utoljára és mesélt a tiszteletére összegyűlt közönségnek gyermekkori emlékeiről. Novelláin keresztül kirajzolódik a holokauszt során elpusztított falusi magyar zsidó világ, a XX. század során felszámolt többnyelvű, többkultúrájú kisközösségek hiteles képe, amelynek csillogó gyöngyszemként állít emléket A komlói Tóra. Lankadatlan kíváncsiság jellemezte egész életében a világ dolgai iránt, a valódi emberi élethelyzetek és az igaz történetek érdekelték. Annak ellenére, hogy nehéz korban, nehéz időket élt meg, szeretettel, figyelemmel és derűvel fordult mások felé.

Legyen áldott az emléke! Alma matere és a tótkomlóiak nevében búcsúzik tőle,

*Dr. Balogh István PhD
főiskolai docens, OR-ZSE*

fiatal komlói leány házasságon kívül született fia, Opavszki Pista sem, akinek az édesanyja cselédnek szegődött el egy közeli városba, s aki a háziurát Velencébe elkísérve ismerkedett meg ott egy feketével.

A novellák a „Sólém, a Tóra és a Talmud”, a falusi zsidó közösség világát mutatják be, de az elbeszélésekből nem hiányzik a szerelem és a kaland sem. A történetekben azonban meghatározó a Tórába vetett hűségből és hitből fakadó erkölcsi erő. Ennek a hűségnek a példája jelenik meg hallatlanul szemléletesen, amikor a falu határában fúrt olajkút kitörése körüli zűrzavarban tönkrement „könyvek könyvét” egy halott embernek kijáró tisztességgel temetik el. Ez a tisztelet ismét szerephez jut, amikor az 1956. évi magyar forradalom napjaiban Goldstein, a kántor a harcok dúlta Budapest utcáin az ágyúk és tankok között próbál hazajutni falujába az új tórával. A humanizmus csúcspontja az a jelenet, ahol Goldstein az új tórárt tartalmazó bőrönddel a kezében a keresztény pappal közösen temeti az elesett forradalmárokat.

Én, aki ezt az előszót írom, személyesen is jól ismertem azoknak az embereknek a többségét, akik főszereplői a két világháború között játszódó történeteknek, s ezért nem kis erőfeszítembe tellett, hogy túlgyem magam az ifjú korom iránti nosztalgián. Ennek ellenére őszintén remélem és bízom abban, hogy az elbeszélések elnyerik azoknak az olvasóknak a tetszését is, akiknek hangulatát nem olyan hatások alakítják, mint az emlékezés.

Szokolay Sándor, DrSc.
vegyésszéknök

Pozsony, 2003. július 20.

Benedek István Gábor

A vendég

A családi legendárium szerint Bródy Sándor nem szeretett levelezni. – Ugyan, sose törődj vele – vigasztalta nagyanyám a nagyapámat, aki Bródy Sándor második unokatestvére volt. – Tudhatnád, hogy az ilyenek csak pénzért írnak. Küldj neki száz koronát, meglásd, egész regényt kapsz tőle.

Aztán mégis úgy esett, hogy a bécsi emigrációjából nemrég visszatért Sándor bácsi értesítette a családot: jön. Szegeden is, Gyulán is dolga van, s onnan amoda utaztában megáll Tótkomlóson; reggeltől estig nagyapám vendége lesz.

Sámuel nagyapám tudta a dolgát. A patikussal, aki Pestről az üzenetet hozta, Orosházán megvásároltatta Sándor bácsi három könyvét, mert otthon tőle csak egyetlen kötet lapult a polcon. Nagyapám ezt néha elővette, de sosem olvasott belőle mást, mint ugyanazt a novellát. Ez gyönyörű és megható írás volt, nagyanyámnak is felolvasott belőle részleteket, de hogy Sándor bácsi híres, ünnepezt író, azt inkább az újságokból és egy pesti rokon jelentéseiből tudta.

Hanna nagyanyám a hírre kitakarította a házat, az állandó cseléd mellé áthívta a szlovák szomszédasszonyt, kimosatta a függönyöket és az abroszokat, sőt egy új szőnyeget is beszerezett, olyat, amilyenre már régen vágyott, de kívánságát még csak megfogalmazni sem mertte. Hát persze, nyolc gyerekük volt, s ebből csak a két legidősebb fiú dolgozott; apámat sok pénzért Szolnokon taníttatták, s a háború és a forradalom után az aprócska üzlet igazán nem ment olyan jól, hogy a haszonból szőnyegre is tellett volna.

Az előkészületek ritmusa a nagy nap előtt felgyorsult. Apámat hazarendelték a gimnáziumból, nagyanyám betanított vele egy régi jiddis köszöntőt, de nagyapám azon a véleményen volt, hogy jobban tenné a gyereket, ha azt a bizonyos novellát mondaná föl könyv nélkül.

Szegény apám, aki ekkor tizenhét éves volt, ült a sarokban, a nedves fahasábokkal megrakott Czinner és Tsa feliratú vaskályha mellett, s hol a jiddis köszöntőt tanulta, hol a megható történetet memorizálta becsukott szemmel, hátravetett fejjel hintázva a rozoga széken.

Azon a bizonyos reggelen Hanna nagyanyám újra áthívta a szomszédból a szlovák asszonyt, és olyan ebédet rittyentettek, amiről úgy gondolták, ha még élne a „cséskirály”, azaz Ferenc József császár és király, s itt lehetne velük, mind a tíz ujját megnyalná. A koszt természetesen megfelelt a kóser előírásoknak, bár Hannika sejtette, férje híres rokona alighanem megszegi majd a tejes és zsíros ételek kötelező sorrendjét. Ezen persze könnyen túltette magát; Bródy Sándort eddig sohasem láttam, s úgy vélte, ha a két unokatestvér között most valamiért megerősödik a rokoni vonzalom, a koszt még egy kis vallási engedmény árán se legyen akadály a rendszeres kapcsolatnak.

Az állomásra, a délelőtti vonathoz nagyapa – mint afféle takarékos ember – gyalog ment ki. Ott azonban megalkudott az egyetlen igazi úri konflis kocsisával, hogy visszafelé behozza őket, egészen a Gajdács Pál utcai házig.

Közben nagyanyám otthon izgatottan állt a vártán. A gyerekeket kimosdatta, a lányokon frissen keményített fehér csipkék feszültek, valami obskúrus ismerős az utolsó percben még egy demizson kóser bort is hozott. Ezen a napon az üzlet – akárha valami szép zsidó ünnep lenne – zárva maradt, de mert mindig akadtak türelmetlen vevők, akik semmire sem voltak tekintettel, és a „pán boltos” után még a lakására utána jöttek, most is bekopogtak néhányan. Ezeket az embereket akkurátus természetű nagyanyám egykettőre kiharcolta; olyan zaklatott volt, hogy még a kötelező szakmai nyájasságról is megfeledkezett.

Egyszer csak megérkeztek. Bródy Sándor és a nagyapám csaknem egy időségek voltak, gyerekkorukban néhány nyarat együtt töltöttek, s ez azért elég erős kapocs felnőtt korban is. Rettenetesen hasonlítottak egymásra, mintha nem második unokatestvérek, hanem inkább ikrek lennének. Csakhogy az egyik gyémántként csillogott, a másik meg öreg, repedezett szikladarabként porosodott. Ezt persze csak nagyanyám látta így, hiszen Samu nagyapa sok mindent tudott Sándorról, legfőképpen azt, hogy mostanában olyanná lett, mint a tavaszig eltett alma; kívül még tetszetős, mutatós, de a csuma körül már megindult a barna betegség. A fájdalmas politikai, erkölcsi és egészségügyi titkok miatt figyelmeztette is családját, legfőképpen pedig Hanni nagymamát, hogy csak semmi kérdezősködés, indiszkrécio, amit elmond magáról, azt elmondja, örüljünk minden szónak; inkább mi meséljünk, és akkor is, ha lehet, régen megesett dolgokat.

Február vége volt, olyan se nem jó, se nem rossz idő. Sándor bácsin gyönyörű városi bunda feszült, a fekete szövetben saját szálából apró csíkok, s az eleganciát a vastag és széles perzsa prémgallér tökéletessé fokozta. Kalapja ugyancsak fekete, de szélesebb peremű, mint amilyent eddig bárki is viselt Tótkomlóson. Igazi művészkalap ez, magyarázta nagyanyám tudálékosan a szomszéd szlovák asszonynak.

Apám felmondta a jiddis köszöntőt, persze többször belesült; kikeményített hűgai vihogtak-pukkadoztak a kárörömtől, majd amikor égő füllel és a kudarc fölötti méreggel komoran belekezdett a betanult novellába, megnyugodva látta, hogy csakhamar mindenki megilletődve hallgatja. Apám talán akkor határozta el, hogy színész lesz; buzgalma persze később szertefoszlott, de az emlékezet szerint ott és akkor a memoriter oly jól sikerült, hogy Sándor bácsi tapsolt és nevetett, ami igaz, csöppet sem illett régi írása borongós hangvételehez, annál inkább a terített asztalhoz s a rájuk váró gasztronómiai örömhöz.

Fantasztikus trakta volt, a család tagjai, mármint azok, akik túléltek a kataklizmákat, és egyáltalán életben maradtak, évtizedek távolából is pontosan emlékeztek az ételsorra, az ízek, az aromák, az illatok hangulatára. Sándor bácsi trónuson ült. Fejedelmi volt, és személyét

királyi kisugárzás övezte. Hanni nagymamát valósággal felvillanyozta az új, eddig ismeretlen élmény. Nemcsak a szavait itta, a mozdulatait, a rezzenéseit is. Gyönyörködött benne, a romantikusan megőszült hajában, az érzéki, mondhatni buja szájában, s amikor finom vonalú kezével a damasztyszalvéta után nyúlt, úgy bámulta manikűrözött, rózsaszínű körmeit, mintha azok drága ékszerek, csillogó kincsek lennének. Természetesen a tekintete volt a legérdekesebb. Vastag szemhéjait lassan eresztette le, s úgy tudott nézni, áthatóan és fölizgatóan, hogy nagyapámra is átragadt valami megmagyarázhatatlan nyugtalanság, persze egészen másmilyen, mint Hanni nagymamára.

Hanni nagymama hirtelen beszédes lett. Saját délvidéki, szefárd családjáról beszélt, Sándor bácsi számára ismeretlen férfiokról és asszonyokról, de amíg kezdetben vidám hangot ütött meg, s kalandos házasságtörésekről, eget verő szélhámosságokról fecsegett, később elkomorultak a színek, terrorlegények, pogromok és menekülések fejezték be az életutakat.

Sándor bácsi elterpeszkedett a széken.

– Külföldön lefogytam tizenöt kilót – mondta –, de itthon lassan mindet visszahízom.

Lábát kinyújtotta, és félig már bóbiskolva hallgatta Hannika szóadátát. Csöppet sem bosszantották nagymama megjegyzései, miszerint ezek a történetek igazán író tollára valók, s ha még valami érdeklő Sándort, csak szóljon bátran, neki még van ám a tarsolyában; az efféle fölszólítások inkább nagyapát zavarták. Az volt az igazság, hogy szégyellte feleségét az unokatestvére előtt, miközben Hannika ugyanígy érzett férje felől. Hiszen mással aligha magyarázhatók azok a könnyed füllentések, amelyekkel nagymama fölnagyította családja anyagi helyzetét, orvosprofesszort csinált a belgrádi kórházban műtősként dolgozó öccséből, s hajótulajdonost egy csónakkölcsönző nagybácsiból. Hadd lássa Sándor, milyen kincshez jutott az ő szürke kis unokatestvére.

Az alacsony szobában izzasztó hőség ülte meg a levegőt. Nagyapa kivételesen ihatott pár korty bort és rágyújthatott egy Aguilas szivarra. Az ételek lassan elfogytak, de mert feketekávéról nagymama nem gondoskodott, álmoság és enyhe unalom ülte meg az ebéd roncsaitól roskadozó asztalt.

Sándor bácsi maradék erejével a gyerekek iskolai előmeneteléről kérdezősködött, s egyedül apámnál időzött el hosszabban, aki latinul és görögül tanulván, meglehetősen ismerte a mitológiát, s szívesen felelt a vendég csapongó kérdéseire.

– Elmehetnének-e templomba? – kérdezte hirtelen Sándor bácsi. Csak úgy maga elé szólt, talán föl se nézett nagyapára; kezével morzsákat tologatott az asztalon.

– Hogy? Mi? – Samu nagyapa zavarba jött. Mindenre számított, csak erre nem.

– Jó lenne találkozhatnom néhány öreg zsidóval – mondta ugyanolyan bizonytalanul, de érezhetően vágyakozó hangon Sándor bácsi.

Derék és vallásukhoz hű zsidók laktak Komlóson, de egy egyszerű és közönséges csütörtökön, merthogy Sándor bácsi látogatása erre a napra esett, talán soha nem gyűlt össze tíz imádkozni akaró férfi a templomban.

– Küldd el a gyerekeket. Majd ők összetoborozzák minchára a minjánt – mondta nagyanyám. Az ő hangja bezzeg nem volt bizonytalan vagy csodálkozó. S mert Sándor bácsi hálásan tekintett rá, rögtön intézkedett is. Apám, nagybátyáim és nagynénéim – hat lelkes hírnök – fölkerekedtek, s ki a sakterhez, ki az előimádkozóhoz, ki a közelben s távolabb lakó hívekhez kopogott be.

A szöveget nagymama rájuk bízta, csupán egyetlen fordulat volt valamennyiük számára kötelező: náluk vendégeskedik a világhírű író, Bródy Sándor, s szeretné megtisztelni a gyülekezetet a délutáni mincha-imán.

Nagyapám és Sándor bácsi is szedelőzködtek.

– Amíg összejönnek a biboldók, iszunk egy kávét a Komlóban – mondta nagyapám könnyed, világfiasnak vélt hangon.

Az a ház, ahol az aprócska vaskereskedés állt, hozzáragadva az emeletes Komló Szálló hátsó traktusához, csendes nyugalommal várta őket. A kulcs az udvarban lakó alkalmazottnál volt, egy kisgyermekét egyedül nevelő nőnél, bizonyos Ruzicska Zuzicskánál. Nagyapám zavartan magyarázgatta, hogy az asszony tulajdonképpen afféle megesezt lány, de erről otthon a gyerekek nem tudnak; az a mese, hogy az apjuk elesett a fronton. Sándor bácsi bólintott, hiszen ennél ő már különb hazugságokat is kitalált, de amikor meglátta Ruzicska Zuzicskát, fölélenkült.

A szlovák asszony előttük lépkedett az udvaron, csak egy berlinerkendőt kapott a hátára. Sándor bácsi pedig gyönyörködve nézte sudár derekát, arányosan gömbölyödő vállát, ringó fenekét, a lábikráit. Halkan morgott, feszülten és visszafogottan, mint kitörés előtt a Vezúv. Azon nyomban tíz koronát nyomott a körülöttük lábatlankodó kisgyerekek izadt markába, az asszonyt pedig estére vacsorára hívta a Komlóba.

Szemérmes nagyapám elképedt ezen a fordulaton, Ő, aki megfontoltan gyakorolt micvát – jótéteményt – a megesezt tót nővel, lakást, biztos megélhetést adott neki, s ezzel kivívta a falusiak tiszteletét, most összeomlani látta humanista művét.

– Ez parancs – mondta zengő, királyi hangján Sándor bácsi, nem is a zavartan topogó, a tiltakozni sem merő Zuzicskának, hanem nagyapámnak.

– Ma este angyalok szállnak le a vendéglőbe, virágésőt és csokoládét szórnak le ránk, nekünk pedig illő módon kell fogadnunk őket. Te meg, kislány, galambszívem – fordult lefegyverző kedvességgel Zuzicskához, és párnás tenyerébe fogta az állát –, vedd föl a legszebb ruhádat. Hadd piruljanak el tőled azok a fránya angyalok.

A bolt nem érdekelte Sándor bácsit, szemmel láthatóan igyekezett ki az utcára. Amikor már a templom előtt álltak, nagyapa végre összeszedte minden bátorságát.

– Te Sándor, ez a nő igen rendes ember – mondta Zuzicskára célozva. – Nincs hozzászokva az ilyen pesti tempóhoz.

Sándor csak nevetett azon a mély zengésű hangján, vidáman évődve meglegyintette nagyapa arcát, és belépett a zsinagóga kapuján. A templomban meghatottan és a nagy író látogatásától elkábultan álltak a falusi zsidók. Néhányan asszonyaikat is elhozták, a karzatról legalábbis, ahonnan savanyú szagú hideg áradt rájuk, erős mocorgás hallatszott. A gábe, azaz a templomi előjáró fia, egy hórihorgas, pattanásos arcú legény, aki Makóra járt jesivába, megcsókolta Sándor bácsi kezét, és rabbinak szólította.

Sándor bácsi úgy állt a tórafüggöny előtt, mintha ő volna a jeruzsálemi szentély utolsó főpapja. Mindenkihez volt egy kedves szava, egy simogatása. Nagyapa látta, teljes a veresége, ez az ember, az ő unokatestvére, azt csinál Tótkomlóson, amit akar.

Gasche tate ezen az estén állítólag úgy imádkozott, ahogy csak egyszer az életében. Valamikor a fiatal idők mélyén, amikor ketten versenyeztek egy lány kezéért, s ő tudta, ha veszít, szerelemből már sohasem nősülhet. Kivételes pillanatokat éltek át a zsidók azon a csütörtöki minchán. Úgy érezték, van értelme a küzdelemnek, a kitartásnak, s ha Orgovány és Siófok szörnyűségeit nem lehet is elfeledni, a méltóság és az önérték tudatát Bródy Sándor visszaadta nekik.

Már sötét volt, amikor föloszlott a gyülekezet. Többen is elkísérték őket a főtérig, s közben Sándor bácsi Rembrandtról mesélt, a legnagyobb emberfestőről, aki öregkorában mindenkitől elhagyatva, megcsalva bevonult az amszterdami gettóba, és csak tudós rabbikkal barátkozott.

– Róla írsz? – kérdezte bennfenteskedve nagyapám.

– Ha erőm lesz, be is fejezem – monda Sándor bácsi. – Tudod, az erőt gyűjteni kell – tette még hozzá –, mint az elhullott kalászt szokták aratás idején a marokszedő lányok. Engem vagy a politika, vagy a szerelem táplál – közölte hirtelen megállva, és merően nagyapámra nézve. – És most csak a szerelem idejét élhetem. Ez az én utolsó felvonásom. Megértés?

Nagyapám kész volt, megadta magát.

Ruzicska Zuzicska sápadtan és remegve várta a férfiakat. A gyereket lefektette, fölvette a legszebb ruháját, egy kék szövetszoknyát bordó matlaszé felsőrészel, amit fölgombolt irgalmatlanul; nyakának egyetlen négyzetcentiméternyi bőrfelülete sem látszott ki. Sándor bácsi nevetett, s mint valami tüzes kedvű hadvezér, adta ki a parancsot:

– Partra szállást megkezdni, ellenállást fölszámolni!

Az étteremben, amikor ők hárman beléptek, nem tűnt föl rögtön, hogy érkezésükben van valami szokatlan, megbotránkoztató. De a pincérek, a vendégek és a cigányok hamar felocsúdtak, összesúgtak. Sándor bácsi pompás termetéről valószínűleg ledobta a városi bundát, de a hosszú fehér selyemsálat még egy ideig a nyakán hagyta. Jó asztalt választott, se nem messze, se nem közel a bejáráthoz, s kicsit rézsút a zenészektől.

– Küldje ki hozzám a szakácsot, fiam – mondta szelíden a fiatal pincérnek, amikor az megállt az asztaluk előtt, hogy felvegye a vacsora-rendelést.

A gyermekpincér meghajolt, már volt annyi gyakorlata, hogy fölfogja: nem mindennapi vendég érkezett Samu boltossal és a vasas Zsuzsával. Mindenki őket nézte, ravaszul és gyanakodva, amitől csak Sándor bácsi érezte jól magát. Ha nem így volt, nyilván mindent megtett, hogy így legyen.

Utolérhetetlen ujjmozdulattal hívta oda a primást. Érzelmes hallgatót rendelt, s amikor valóban kijött hozzájuk a szakács, nyomában Matajsz Pállal, a Komló egyik bérlőjével, már uralkodott a teremben. Nagy élvezettel rendelt mindenfélét, de csak két személyre, nagyapa betartotta a vallási előírásokat, nem evett tréflit. Viszont két pohár parádi víz elfogyasztása után szükségét érezte, hogy Matajsz úrral közölje, kit tisztelhet a különös vendégben. Majd azzal, hogy kezet mosna, bocsánatot kért, s kisomfordált az előtérbe. Matajsz úrnak fogalma sem volt, kicsoda Bródy Sándor, de azt a hirtelen kitalált mesét, hogy alkalmazottjának miért kell velük vacsoráznia, látszólag elhitte. Úgy viselkedett, mint az olyan üzletember, akit csak a kifizetett cseh érdekel. Miután nagyapa értette ezt a nyelvet, vagy talán csak ezt a nyelvet értette, kissé megnyugodva ment vissza a helyére.

Őszinte csodálkozással figyelte, miként kezd hatalmas lendülettel enni az unokatestvére. Az igazán bőséges ebéd után húsok és mártások, köretek és saláták tűntek el a torkán, s úgy rágott, olyan ellenállhatatlanul és fölszabadult kedvvel, hogy a kezdetben kényszeredetten csipegető Zuzicskára is átragadt ez a csillapíthatatlan életerő. A jó néhány pohár bor és a cigány megtette a magát. Sándor bácsi úgy nézett az asszonyra, hogy nagyapapa rögtön megértett mindent. A színésznőket, Hunyady Margit grófnőt, a híres-hírhedt szerelmeket, a kalandokat, az öngyilkossági kísérletet, a halál örökös közelségét. Zuzicska elvesztette az eszét. Kacarászott, fölhevült, s úgy viselkedett, mint akit megbabonáztak.

Nagyapa megérezte a köztük létrejött villamos feszültséget, s rettenetesen megijedt. S amikor Sándor bácsi egyszer fölállt, és pár percre kiment, józan és szeretettel teli hangján figyelmeztette is a lányt.

– Ugyan, Sámuel bácsi – mondta Zuzicska –, csak ne féltsen maga engem. Van itt ész!

A fejére bökött, de nagyapa a mozdulataiból nem látott mást, mint hogy a matlaszé felsőrész gombjai már régen szabadon hagyták az asszony nyakát. Amikor Sándor bácsi visszajött, csöndesen figyelmeztette, lassan készülődni kell a vasúthoz, fél kilenckor jön be a gyulai vonat.

– Ma nincs vonat és nincs Gyula! ma csak szerelem van. És ha nem tudnád, gyógyítkozom is a szerelemmel! – kiáltott Sándor bácsi.

Éjsötét szeme vidáman villant, fogai úgy csillogtak, mint az igazgyöngyök. Olajosbarna arcbőréen apró izzadságszemek tűntek fel, s amikor Zuzicska kissé vörös, kidolgozott keze után nyúlt, hogy megcsókolja, az erek kékesen kidagadtak a homlokán. Igazán nem látszott, hogy hatvanéves, és ezt a tényt nagyapámnak szomorúan tudomásul kellett vennie.

Ruzicska Zuzicska nevetett, már nem is érdekelte a falu nyelve. Egy fejedelmet hódított meg, egy igazi királyt tett hűbéresévé. A cigány csak nekik játszott, Sándor bácsi körül pedig szikrák robbantak.

– Szervusztok – állt fel nagyapám csöndesen, de ők ketten már nem törődtek vele.

Amikor kiért az étterem előterébe, egy kis átjárón átment a Komló szállodai részére. A portás ismerte, vevője volt, tisztelettudóan köszöntötte.

– Mondja, fiam – kérdezte tőle, merőben szokatlan hanghordozással –, vett már ki szobát az unokafivérem, Bródy Sándor?

– Igen, Braun úr, éppen az előbb – felelte a portás. – Az első emeleti erkélyes lakosztályt.

– Adja ide, kérem, a kulcsot. Fölviszek valamit.

Nagyapa tudta, ez a Komló legdrágább és persze legszebb két, egymásba nyíló szobája. És ez az egyetlen, amelyikhez fürdőszoba is tartozik. 1916-ban egy ízben Apponyi Albert is itt aludt. Fölment az emeletre, s csak ott jutott eszébe, hogy még sohasem járt a Komló szállodai fertályán. Kinyitotta a lakosztály ajtaját, majd a kulcsot visszavitte a portára.

– Hasonlítani tetszik az író úrra – mondta a portás.

– Hát tudja, hogy író? – kérdezte hálásan, szívében jóleső melegséggel nagyapa.

– Ki ne ismerné Bródy Sándort? – hengegett a portás. – Nagy ember! Akárcsak Jókai és Mikszáth.

– Köszönöm – mondta nagyapa, és elbúcsúzott a portástól. Az étterem felé ment vissza, de az átjáróban lesben állt. Amikor úgy látta, minden rendben, felszökött a lépcsőn.

A lakosztályban kicsit izgatottan ugyan, de levetkőzött. Felsőruháit gondosan elhelyezte a nagy faragott szekrényben, majd belebújt a megvetett ágyba, és annak rendje-módja szerint eloltotta a villanyt.

Várt. Tudta, hogy nem kell soká várnia. Azokra a nyarakra gondolt, amikor Szerednyén és Egerben együtt játszottak Sándorral, aki fékezhetetlen volt, és az örökös győzni akarástól már-már elviselhetetlen. Akárhogy is igyekezett ébren maradni, elnyomta a buzgóság. Több bort ivott ezen a napon, mint máskor fél év alatt, s a szervezete így védekezett.

Hirtelen arra riadt, hogy Sándor ott térdel az ágya előtt. Kacagott, ahogy még sohasem látta az unokatestvérét nevetni. A csillárban vagy száz villanykörte égett, s alatta ott állt szomorú félszegséggel Ruzicska Zuzicska.

Bródy Sándor meg csak nevetett, kacagott, a paplant csapkodta széles jókedvében.

– Micsoda egyfelvonásos! Micsoda pompás jelenetvég! – hajtogatta többször is.

Aztán nagy nehezen feltápáskodott, s ezzel vége is lett a jókedvének. Már józan volt, s mintha hirtelen megöregedett volna. Elszállt a varázslat, s erejéből csak arra tellett, hogy csöndesen ezt mondja:

– Na, öltözz fel, és kísérd haza a védencedet. – Csalódottan sóhajtott, de azért még hozzátette:

– A vendéglőn át menjetek. Hadd lássa mindenki a győzelmedet. Másfél év múlva meghalt.

Somogyi Zsuzsanna felvételei

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvándó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. E törvény alapján a megyei önkormányzatok megyei értéktárat hoztak létre, melyek segítségével azonosítják, jegyzékbe veszik és minél szélesebb körben megismertetik közigazgatási területük nemzeti értékét, egyúttal gondoskodnak azok fennmaradásáról. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik.

Az értékek szakterületenkénti kategóriái a következők: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, turizmus és vendéglátás, természeti környezet és épített környezet.

Ezúttal a települési értéktárakba felvett, nyilvántartott kincsek közül válogatunk.

Leskowsky Hangszergyűjtemény (Kecskeméti Értéktár)

A Leskowsky Hangszergyűjtemény Magyarország legnagyobb nyilvános hangszergyűjteménye. Több mint 2500 hangszerrel büszkélkedhet a világ minden részéről. Az ide látogatók résztvevőkké válnak. Mindenki egy-egy óras, élőzenés tárlatvezetésben részesül, mely végigvezeti a különböző korokon és földrészeken. Az előadás során kipróbálhatják a hangszereket, egy rövid időre szibériai sámán, török hastáncos vagy éppen rock-gitáros válhat bárkiből. Nem szükséges hangszertudás. A meglévő gátlások feloldásának, a közös zene élményének átélése mindenkit örömmel tölt el.

A gyűjteményt 1979-ben alapította az 1950-ben Tiszaalpáron lengyel eredetű családban született Leskowsky Albert (vagy, ahogy mindenki ismeri: Leo). Leo a 70-es évek vége felé kalandos éveket töltött a ke-

let-német államban, ami a hajómérnöki tanulmányoktól az Omega zenekar hivatalos tolmácsolásán keresztül vezetett a hangszergyűjteményhez. Rengeteg hangszeres szakirodalommal és számos különleges hangszerrel tért haza.

Ezek után Leskowsky belevetette magát az akkor még élő tanya-világba: idős citerásokkal, hangszerkészítőkkel találkozott, akiknek tudása több nemzedéken keresztül halmozódott. Ezek az emberek – felismerve Leo alázatát és hagyománytisztelőt – neki ajándékozták hangszereiket, dallamaikat, történeteiket. Több évig járta a Kiskunságot és gyűjtötte a hangszereket, készítette a felvételeket. A gyűjtő szenvedély mellett az örökös újítási és alkotási vágy mozgatta a múzeum alapítóját. Saját tervezésű találmány-hangszereit helyi szakemberekkel együtt elkészítette.

Kecskemét városvezetése 1979-ben döntött úgy, hogy helyet biztosít az országban egyedülálló hangszergyűjteménynek, és a Katona József Emlékházban megnyitotta kapuit a Leskowsky Hangszergyűjtemény. A fokozatos bővülés eredménye az lett, hogy többször is költözni kellett. A Leskowsky Hangszergyűjtemény a kilencvenes évek elején vette birtokba a jelenlegi Zimay utcai ingatlant. 1999-ben a város megalapította a Leskowsky Hangszergyűjtemény Közalapítványt, a gyűjtemény kezelőjét.

Máriakönyve – Vodica (*Bajai Értéktár*)

A szerbek elbeszélése szerint egy magyar és egy szerb diák vándorolt ezen a tájon, amikor farkasok támadták meg őket. Ekkor észrevették a közelben egy magas fán a Szűzanya képét. Hozzá fohászoltak, s csodálatos módon a farkasok nem bántották őket, megmenekültek. A veszély elmúltával egy közeli fa alatt találtak két forrást, egymástól nem messze. Megfogadták, hogy ezt a helyet Szűz Máriának fogják szentelni, ki-ki saját hitvallása szerint. Azóta az egyik forrás körül a katolikusok, a másik körül pedig a görögkeletiek szoktak imádkozni. Az emlékhely ezt a régi legendát idézi, melynek szakrális háttere van.

Itt egyazon helyen átélhető és szemlélhető a természet védelme, a hagyományok tisztelete, a nemzetiségi-vallási együttélés és az értékek őrzésének fontossága.

Máriakönyve – Vodica első kápolnája 1811-ben épült. 1818-ban hirdették ki VII. Piusz pápa búcsúengedélyét, amely a helyet az egyházmegye egyik leglátogatottabb kegyhelyévé tette. A búcsújáróhelyet a Szent Antal Plébánia felújította és gondozza.

Baja három nemzetiségű város, ennek ellenére mindhárom náció számára kiemelkedő jelentőségű ez az ökumenikus vallási kegyhely.

Elnökök Ligete (*Veszprémi Értéktár*)

2000 áprilisában Magyarország adott helyet a Közép-európai államfők hetedik alkalommal megrendezett csúcstalálkozójának. Az elnökök Székesfehérvár mellett hivatalos programjuk keretében Veszprémet is felkeresték.

A Magyar Köztársaság elnöke (Göncz Árpád) javaslatára – vélhetően a közeli Balatonfüred híres Tagore-sétánya által is ihletve – az elnökök Veszprémben emlékfákat ültettek. A Köztársasági Elnöki és a Veszprém Polgármesteri Hivatal közös előkészítése mellett – a városi főkertész javaslatára – a Színházkert fogadta be a tizenkét új fát. A korábbi Püspökkert méltó helyszínt biztosított az egyedülálló kezdeményezésnek, hiszen a pozsonyi mintára kialakított kert ugyan sokáig megőrizte eredeti szerepét (a város első számú díszkertje volt), de az 1908-as évtől kezdett nyitottabbá válni, amikor *Medgya-*

szay István tervei alapján felépült a színház. Veszprém első és legnépszerűbb közösségi kertjévé, parkjává vált ez a terület, ami napjainkban is sok lehetőséget kínál a város szívében az itt lakóknak és a turistáknak egyaránt.

2000. április 29-én Göncz Árpád magyar, Thomas Klestil osztrák, Petar Sztojanov bolgár, Václav Hável cseh, Stipe Mesić horvát, Aleksander Kwasniewski lengyel, Johannes Rau német, Carlo Azeglio Ciampi olasz, Emil Constantinescu román, Rudolf Schuster szlovák, Milan Kucan szlovén és Leonid Kucsma ukrán államfő együttműködésük és a jövőbe vetett hitük szimbólumaként közösen ültették a liget fáit (ezüst hárs, kocsányos tölgy és magas kóris) a veszprémiek számára. Közös akarral létrehoztak egy több nemzedéket átívelő kulturális értéket, ami nem más, mint fizikai formában is megjelenni képes üzenet, gondolat az európai értékrend fontos alappilléreiről, a testvériségről. A fák között elhelyezendő gránitlapon olvasható az államfők Veszprémnek, a veszprémieknek és az idelátogatóknak szóló ezredvégi üzenete.

Anima Sound System zenekar (Szombathelyi Értéktár)

Az Anima Sound System történetét külföldi turnék, világsztárokkal való együttműködések, számtalan emblemikus dal, milliós nézettségű videók, díjak és elismerések jellemzik. A zenekart közel harminc éve alapította Szombathelyen Prieger Zsolt és Prieger Szabolcs, akik azóta is meghatározó szereplői az Anima történetének. Az együttes az elmúlt évtizedekben tizenegy lemezt adott ki, s most 2022-ben készül a tizenkettedik. Emellett számtalan külföldi és belföldi válogatáslemezen hallható az Anima. Az együttes 2001-ben Arany Zsiráf díjat kapott a *Gipsy Sound Clash* lemezért, 2004-ben Fonogram díjjal jutalmazták az *Aquanis-tan* című albumukat. 2012-ben a zenekar VIVA Comet életmű díjas lett.

Az Anima Sound System azon kevés magyar zenekarok közé tartozik, akik alanyi jogon váltak külföldön is híressé és játszottak szerte Európában Londontól Moszkváig és Párizstól Berlinig. A nemzetközi

áttörés 1997 tájékán következett be, amikor az Anima a 68 című dallal ejtette ámulatba Európát. Ettől kezdve állandósultak a meghívások, a fesztiválszereplések, számaikhoz olyan producerek és előadók készítettek remixeket, mint a Transglobal Underground, a De-Phazz, illetve olyanokkal dolgoztak együtt, mint az Asian Dub Foundation vagy az Oi Va Voi. Kísérőzenét írtak Salamon András *Közel a szerelemhez* című filmjéhez, *Shalom* című daluk egy hollywoodi szuperprodukcióban szerepelt, és szereztek zenét a Weöres Sándor Színház *Terrorizmus* című előadásához is. Az elmúlt három évtizedben főszereplői voltak szinte az összes magyar fesztiválnak, nyolc alkalommal játszottak a Sziget Fesztivál Nagyszínpadán, szimfonikus nagykoncertet adtak a Művészetek Palotájában.

Zenéjük egyszerre szól a kulturális egymásra hatásról és egymásra utaltságról, a zenei testvériségről és a magyar hagyományokról, amelyek a múltban gyökereznek és szorgosan keresik a jövőt, a modernítást, s közben próbálják megszólítani az összes nemzedéket. A zenekar munkássága egy sajátos zenei olvasztótégely, amelyben az elektronikus zenei alapok mellett megtalálhatók a magyar népzene, a világzene, a dub, a trip-hop és különböző fúziós zenék különféle stílusai. Az együttes tudatosan törekszik a zenei sokszínűsége, a kritikusok megjegyzései szerint nincs két egyforma albumuk, s zenei koncepciójukat talán legjobban az a bartóki gondolat jellemzi, amely az 1995-ös *Shalom* című albumukon is megjelent: „A faji tisztátalanság a zenében jótékony hatású!”

Minaret (Érdi Értéktár)

Magyarország három ép minaretje közül (a másik kettő az egri és a pécsi) a legkisebb a 23 méter magas érdi minaret. A *Hamza bég* által a XVI. század közepén épített palánkvár török és délszláv, de iszlám hitű katonái számára épült a dzsámi, amelyből csak a minaret maradt meg. Hosszú ideig csonka volt, de 1970-ben csúcsát helyreállították, így ma már fel lehet menni erkélyére, ahonnan a müezzin hívta valamikor imára az „igazhitűeket”.

A dzsámi 10x11 méteres alaprajzát egy alacsony kerítés rajzolja ki. Imitációként egy betonfülke jelzi a Mekka felé tájolt hajdani mihráb fülkét. A minaret a közelben bányászható sóskúti mészkőből készült, de rekonstruált részét a műemlékvédelmi szabályok alapján vasbetonból toldották hozzá, hogy az eredetitől elüssön. Az 1999. évi újabb helyreállításkor szép színes motívumok bukkantak elő az erkély alatti vakolat alól. Bejáratához lépcsőn kell felmenni, az erkélyére pedig 53 fokú csigalépcsőn lehet feljutni, ahonnan szép körpanorámában lehet részünk, egészen a Budai hegyekig el lehet látni.

Az érdi minaretet, mint az iszlám török építészet remekét műemléki értéke és ritkasága miatt vették fel a helyi értéktárba.

Cigánka (Békéscsabai Értéktár)

A cigánka sajátosságos, a békéscsabai disznóvágáshoz köthető étel, amelynek Békéscsabán nincs magyar elnevezése. Ezt az ételt a környék más településein nem ismerik, Békéscsabán is csak az első világháború után kezdték készíteni, amint ez *Dedinszky Gyula* csabai kolbászról írt munkájából kiderül. Eszerint a békéscsabai szlovákok az első világháborúig a vér mellett a májat sem fogyasztották. A sertsmájat a padláson vagy a kamrában tárolt sózott hús, szalonna mellé tették, hogy a macska ne az értékes húsban, szalonnában tegyen kárt, hanem a májból egyen. Ahol egyszerre több hízót vágtak le, ott még így is maradt, ezért ezeket sokszor a kolduló cigány asszonyoknak, csabai

szóval cigánkáknak adták oda. Valószínűleg innen származik az étel elnevezése és eredete. Az első világháború alatt, majd az azt követő inséges években azonban rászorultak a gazdák az addig nem használt nyersanyagok felhasználására, így születhetett meg ez az étel.

Elkészítéséhez először a nyers sertésmájat húsdarálóval felaprítják, majd hozzáadnak a májnál kevesebb mennyiségű, fűszerezett kolbász-húst, egy kevés abált szalonnát, apróra vágott nyers vöröshagymát, és beleütnek egy tojást is. Dedinszky munkájában arról is esik szó, hogy néhány háznál szokás volt még a kész masszába néhány darab burgonyát reszelni, mások kevés rizst tettek még bele. Fűszerezése nagyon egyszerű, csakis sóval és borssal ízesítik.

A jól összedolgozott masszát kisebb (körülbelül egy merőkanálnyi) adagokban tették a tenyérnyi nagyságúra felvágott hájhártya-darabokra, majd becsomagolták. A kis táskák töltött káposzta formájúak lettek, de annál valamennyivel alacsonyabbak, éppen ezért májas táskának is lehetne hívni. Sütve fogyasztják. Régen kemencében, ma már sütőben sütik. Nyersen, hideg helyen sokáig képes elállni.

Plohn Illés és Plohn József munkássága és hagyatéka (*Hódmezővásárhelyi Értéktár*)

Hódmezővásárhely első fényképész műtermét 1869-ben alapította *Plohn Illés* makói fényképész. A családfő és felesége, *Kugler Amália*, négy gyermekükkel: *József Ábrahámmal*, *Eleonórával*, *Gyula Henrikkel* és *Bélával* 1870-ben költözött Hódmezővásárhelyre.

Plohn Illés számos belföldi kiállításon érdemelt ki elismerést fotóival, az 1874-es londoni kiállításon a korabeli vásárhelyi gazdaságokról készített képeivel első díjat nyert. Az 1879-es szegedi árvízről készült fényképei kiemelkednek a hasonló témájú sorozatok közül. Rendszeresen készített fényképeket a fejlődő Vásárhelyről, megörökítette az itteni emberek mindennapjait. Közgyűjteményekben több mint száz képét őrzik.

A műterem irányítását a betegeskedő édesapától 1887-től fia, *Plohn József* vette át, aki egészen 1944-ben bekövetkezett deportálásáig üzemeltette azt. *József* tanulmányútjai során elsajátította a fényképezést és a cinkográfia legújabb vívmányait, az opál-képek, valamint a platina-képek készítményét. A *Plohn* műterem hetvenöt éves fennállása alatt értékes örökség jött létre. Ő lett korának legismertebb vásárhelyi fényképésze. Az 1896-os Országos Millenniumi Kiállításon „az alföldi népeletet és mezei gazdálkodást ábrázoló” fotókkal *Plohn Illés* és *József* első díjat s a millenniumi nagyermet nyerték. A kiállításon *Ferenc József* személyesen is gratulált *Plohn József*nek.

A *Plohn*-műteremben az 1880-as évek végétől megfordult *Tornyai János*, *Iványi-Grünwlad Béla* festő, *Kallós Ede* szobrász, 1892 nyarán *László Fülöp* festőművész, majd az 1900-as évek elejétől *Pásztor János* szobrász, *Rudnay Gyula*, *Endre Béla* és *Várady Gyula* festők, *Kiss Lajos* a későbbi néprajztudós, később *Kosztá József* és *Vén Emil* festő is. 1902 kora őszén a Kolozsvári Országos Történelmi Ereklye Múzeum felhívására lefényképezte a még élő vásárhelyi 48-as honvédeket, 89 db üvegnegatív szélére felírta a felvételen szereplő egykori honvéd nevét is.

Az 1890-es években és az 1900-as évek elején közel háromezer felvett készített Hódmezővásárhelyen és környékén a tanyákról, a gazdasági épületekről, a lakóépületekről és azok berendezéseiről, a fazekas termékek előállításának teljes munkafolyamatáról, különféle mesterségekről, mint például a takács, a méhész, a halász, a mézeskalács-készítő. Megörökítette az állattartók és földművelők munkáját, a subák és textilek hímzését, esküvői szertartásokat, gyermekjátékokat, de még a temetői fejfákat is. Az elkészült felvételek egy részét az 1904 augusztusában megrendezett Ipari és Mezőgazdasági kiállításon mutatta be. Itt állította ki negyvenegy darabból álló fényképsorozatot is, melyen „tisz-

ta magyar fajból válogatva, a vásárhelyi férfiak és nők tipikus alakjai” szerepeltek. Az antropológia felvételek mellett „ott látjuk a város minden nevezetesebb részét, épületeit, utczákat, a kanyargó Tisza partjáról hangulatos tájképi részleteket, a határ minden részéről tanyákat a rajtuk folyó mezei munkák csaknem mindenikével, szőlőskerteket, sétálóhelyeket stb.” megörökítő felvételeit is.

Hódmezővásárhely városa 1929-ben a néprajzi múzeuma részére vásárolt az idős mestertől kb. háromszáz darab fényképet. Az 1934-ben alakult Tornyai Társaság alapító tagja volt. 1944 nyarán deportálták az idős fényképészt, aki útban a koncentrációs tábor felé, egy marhavagonban hunyt el. Plohn József 1635 db üvegnegatívból álló hagyatékát özvegyétől 1952-ben vásárolta meg a Tornyai János Múzeum. A Plohn gyűjtemény manapság közel háromezer üvegnegatívból és fényképből áll. A Plohn hagyaték, és azon belül a 48-as honvédpotrék a múzeum egyik legismertebb gyűjteménye, a nyolcvanas évek elejétől közel 60 belföldi kiállításon mutatták be őket. Külföldön is több ízben rendeztek kiállítást az anyagból, 1988-ban Rómában, 2000-ben Párizsban, 2009-ben Darmstadtban.

A sváb eredetű Károlyfalva népi építészeti és tárgyi emlékei *(Sátoraljaújhelyi Értéktár)*

A falu házeit és a melléképületeit a XIX. század folyamán a helyi kőbányákból fejtett építőkövek felhasználásával szabadon rakott falszerkezettel építették. A nyílászárókat faragott kőoszlopokkal, keretekkel övezték. Az ablakokat faspaletákkal vagy kovácsoltvas táblákkal védték. Alaprajzuk szerint hosszú házak, az udvar vonalában tagoltak. A porták a paraszti gazdálkodás igényeinek alárendelten alakultak, gazdasági épületekkel a lakóházzal szemközt vagy annak folytatásaként. Ezek jellegzetes eleme a szénapadláshoz ill. az istállóajtóhoz épített faszervezetű szénatartó. A gazdálkodás megszűnése több portán a gazdasági épületek felszámolásához vezetett. Az átalakuló életmód magához alakítja a porták szerkezetét, ezért a néhány régi formáját őrző ház, porta megőrzése érdekében vették fel a települési értékek jegyzékébe. Régi jellegzetességeit őrzi pl. a Rákóczi u. 45. és 49. sz. ház, áll a csűr a Rákóczi u. 51. sz. ház udvarán, bennük és kamráikban a mindennapi élet és a gazdálkodás tárgyi emlékeivel, eszközeivel.

Calligaro-kutak *(Monostorapáti Értéktár)*

A Tapolcai-medencében és a Balaton-felvidéken több helyen lehet találkozni olyan kutakkal, amelyek egy-egy oldalán a liba, a korsó és a váza virággal motívum szerepel. E kutak beton talpázatának negyedik oldalán a „Kalligáro A. cementgyára Tapolca” felirat olvasható.

Angelo *Calligaro* 1862-ben született Ausztria egyik tartományában, Dél-Tirolban, az olasz kisvárosban, Cavarso Miovoban. Kőfaragólegényként vándorútra kelt, hogy tudását gyarapítsa, tapasztalatokat szerezzen és szerencsét próbáljon. Hazánkba jött. Először Nagykanizsán töltött tizenhárom évet, majd 1907-ben önállósította magát és választott városában, Tapolcán alapított cement- és műkögyárat. Ez az üzem a város régi temetőjének vasútállomás felőli nyugati végében állott és működött.

Nevét eleinte az eredeti írásmód szerint C-vel (*Calligaro*) majd később magyarosabb formában, K-vel írta (*Kalligáro*). A magyar nyelvet még élete alkonyán is nagy akcentussal beszélő olasz úr közéleti személyiség, népszerű embere volt az akkori Tapolcának, hosszú időn át tagja az Ipartelepülésnek. Egyébként nem ő volt az egyetlen olasz a városban akkortájt. A tapolcai régi temetőben nyugszik. Leszármazottairól nem tud az utókor.

(h)

Varga Ilona

Joka XIV.

(részletek)

Látogatóban

Aznap reggel a gyerekek is hamar felébredtek. Az izgatott várakozás még a félrevert harangok zúgásánál is serkentőbb ébresztő. A boldog izgalom különösen az. Márpedig ők leginkább ezt érezték.

– Sokat kóboroltam egész életemben, de abban, amit most ti megélhettek, nekem soha nem volt részem. Egyszer sem tehettem be a lábam egy parasztház belső szobáiba, legfeljebb csak a verandáig, nagy néha a konyháig jutottam. Beljebb soha nem tessékeltek. Kutyának, cigánynak kinn a helye! Úgy hogy becsüljétek meg majd nagyon magatokat! Ne hozzatok szégyent a nemzetségünkre! – figyelmeztette őket Mamó már az előző napokon is.

Azt is mondta, hogy Borba Bálinték háza ráadásul okvetlenül gazdagabb, mint egy parasztház.

– Ő fuvaros. Bár korábban sok pénzt elvert, bizonyosan volt neki miből elhullajtani. Cselédjei, szolgálói is vannak! Biztos sok szépet láttok majd. Aprólékosan jegyezzetek meg mindent, hogy elmesélhessétek! Én is láthassam a ti szemeitekkel.

Legutoljára arra intette őket, hogy legyenek nagyon kedvesek, s mutassanak annál is több szeretetet az apjuk és Nyica iránt, mint amennyit szoktak.

– Tudjátok, Örzse néninek és Bali bácsinak, bár nagyon szerették volna, nem született gyerekük. Sokszor van az úgy, hogy a Jóisten a szegény embernek bőven méri a gyermekáldást, a gazdagnak pedig csak ímmel-ámmal vagy sehogy. Ne kérdezzétek az okát! Csak a Mindenható tudja, mit miért tesz. Most, hogy Bali bácsi odahagyta a korhelységet és megint igazi, szerethető férj lett, talán kiérdemli, hogy lánya-fia jöhessen a világra. Erősen fohászkodnak azért mindketten. Ne riasszátok meg őket helytelenkedéssel! Ha azt látják, hogy szófogadók, illemtudók vagytok, azzal megerősítitek az akaratukat. Tán még többször és még szívből szólóbban imádkoznak majd. Ügyeljete erre is! ... Ja, és még egy! Ne lepődjete meg, és főleg ne tiltakozzatok, ha apátokat Jokának mondják majd Janó helyett. Amióta elváltunk a karavántól, az összes ismerőse e néven szólítja. Hagyjátok, hogy így tegyenek, úgy látom, hogy ez szerencsét hoz.

A gyerekeknél csak Nyica volt izgatottabb. Nem tudta, milyen aszszony lehet az az Örzse. Vajon hogyan fogadja majd őt, az egyszerű cigánylányt? Tesz-e valami olyan megjegyzést rá, ami Janó kedvét szegi iránta. Nem fogja lekicsinyelni? Tudta, hogy nálánál jóval idősebb. Arról nem volt fogalma, hogy Janónak tetszik-e, de elhatározta, hogy majd jól kifigyeli, hogyan viselkedik egy idősebb nő, aki feleség. Szeretné eltanulni. Tudható, hogy étellel-itallal is kínálják majd őket. Nem tanulta, hogyan kell azokat a puccos evőeszközöket használni. Még szerencse, hogy Mamó elleste valakitől. Titokban egész héten gyakoroltatta a kéztartást a pucolókéssel, meg egy kisebb fakanállal. Olyan többágú asztali ételszigonyuk, amiről beszélt – nekik sohasem volt. Janónak persze könnyű. Ő olyan okos! Ezt is kitanulta katonaként. Ha máshol nem, abban a katonaiskolában, ahova küldték. Janó biztos nem válik nevetségessé – gondolta roppant büszkén. Nekem sem szabadna annak lennem... Most olyannak kéne lennem, hogy mindenki lássa, jó lennék neki feleségnek.

Janó is aggódott, de ő egész más miatt. Nagyon félt, hogy Mamót valami baj éri, amíg távol vannak. Ha elesne, senki sem segítheti a felállásban. Azt se bocsátaná meg magának, ha nem lenne Mamó mellett, amikor békésen átszenderül a másvilágra, nemhogy ha baleset folytán indulna oda. Komát viszont többször is eligazította.

Mamó a hintaszékéből négy ilyen eseményt is látott. A kutya minden esetben hegyezte a fülét, s messziről is látszott, komoly utasításokat hallhat. Jól esett Mamónak ez a féltés. Ahogyan az is, hogy Nyica annyi ételt készített neki, ami akár három napig kitart. Többször szaladt oda a hintaszékhez azért is, hogy puszt adjon, vagy átölelje. Egy alkalommal nem tudta időben elrántani a kezét, Nyica két tenyere fészkebe fogta az ő erektől dagadó, reszketeg kezét, majd hirtelen csókot lehelt rá, s az ölébe tette a fejét.

– Ne félj gyémántom, nem lesz semmi baj! – biztatta és simogatta a lányt.

Mire elindultak, Janót kivéve, már mindenkin eluralkodott a bizonytalanság. Még szerencse, hogy hosszú volt az út. Lépésről lépésre alábbhagyott bennük ez az érzés. Janó közölte, hogy megmutatja nekik azt a helyet, ahol majd lakni fognak. Ez aztán újra lázba hozott mindenkit.

Amikor odaértek, körbejárták a házhelyet, majd benyitottak a romos házba, Janón kívül senki sem lelkesedett.

– A szépet, a jót, amikor teljességgel kibontakozott, bárki megláthatja a szemeivel. Akkor fedezni fel, amikor még csak nyomokban mutogatja magát – ahhoz viszont bizony szív és lélek kell... Tudjátok-e, honnan tudom, hogy itt minden csudaszép lesz? Hát onnan, hogy veletek fogok itt élni! Minden ház, bármely környék, mindig arról vall, aki lakja vagy lakta. Azok lelkét tükrözi, akik a maguk képére formálják. Azért lesz gyönyörűséges, mert szeretetről fog beszélni. Hiszen mi példásan szeretjük egymást.

– Nagyon sok munka lesz vele – súgta Nyicának. – Valahogy nagyobbra emlékeztem – dűnnyögött maga elé az épület melletti, konyhakertnek álmódott telekrész láttán.

Azért gondolta ide, hogy Nyicának ne kelljen olyan távolra mennie a répához-salátákhoz, mint az erdei kunyhónál. Hogy egész közel legyen a házhoz. Mégsem esett kétségbe a terv meghíusulása miatt. Sebaj! – gondolta, majd a ház oldalánál fogom felásni neki.

Próbálták megbecsülni, hogy meddig tarthat a háztelekhez tartozó termőföld. Két oldalát szépen kirajzolta a hársak vonala, a harmadik szélét pedig az összedőlt ház képzeletben meghosszított vonala. A negyedik oldallal azonban nem jutottak dűlőre, így elindultak megkeresni, hol lehet a földbe vert határcölöp vagy határkő. Van-e egyáltalán? Messziről nem látszott egyik se. Végül kiderült, azért nem látták, mert a két vaskaró alig térdmagasságig állt csak ki a földből. Amikor odaértek, s visszatekintettek, akkor látszott csak igazán, hogy milyen nagy a terület.

– Lesz ezzel munkánk bőven – állapította meg Janó. – Mondd, Nyica! Biztos, hogy jól döntöttünk?

Nyica határozottan igent bólintott, bár az igazat megvallva, maga is kétségbeejtően nagynak ítélte a területet. Jó lett volna kisebbben kezdeni a földműveléssel való ismerkedést, de ha így adódott, így lesz. Különbösen is remek érzés volt a számára, hogy a gyerekek is hallhatták Janó kérdését. Hallhatták, hogy az apjuk vele együtt döntött ebben a sorsfordító ügyben, és imént is az ő véleményét kérte.

Ahogy sétáltak végig a falun, többekkel is találkoztak. Mindenkit illendően köszöntöttek. Volt, aki foghegyről viszonzta, volt, aki meglepve nézett végig rajtuk. Mindegyikük a legszebbnek ítélt öltözetét viselte. Mirkón a pitykés lajbi, Flarén a duplafodros fehér aljú halványmályva, kisvirágos ruhája volt. Janón az a hófehér ing, amit Nyica varrt a számára, s az a mellény, amit még a Béla bácsitól hozott ruhák egyikéből alakított át a számára. Janó mindenkinek fából készített sarutalpat, amiket zsinórokkal rögzítettek a bokájukhoz. A talpak lábfelőli részét

vastag ruhaanyag rétegekkel ragasztotta ki, hogy kényelmesen essen benne a járás. Néhány napja már azt hordták, hogy megszokják benne a vendégjárásig. Addig ugyanis meztellábon éltek. Mamónak arra is volt gondja, hogy Nyica s Flaré fatalpját és zsinórait pirosra, a fiúkét feketésre fesse erdei bogyók levélvel. Csak, hogy szebbek legyenek – mondta. Janó pedig elhatározta, hogy amint eljut legközelebb Nagyfáskára, vesz valami szép bocskort legalább a két gyereknek. Bosszantotta, hogy Keddhelyen erre nem gondolt.

Mivel nagyon korán indultak otthonról, túlságosan hamar értek a hivatal elé. Bálint szekere még meg sem érkezett. Janó úgy döntött, hogy van elég idejük, elsétálnak az útszéli keresztig.

– Megnézitek a keresztet, amit állítottam? – kérdezte, s persze senki sem sajnálta rá az időt.

Amikor odaértek, Janó elégedetten látta csodálkozásukat, meg azt, hogy friss virágok vannak a kereszt tövénél. Alig voltak ott néhány perce, amikor a paplak felé igyekvő plébános urat is arra vitték a léptei. A hivatalban járt valami ügyben – mondta, és nagyon örült, hogy találkozott Janóval, aki bemutatta a többieket.

– Ők meg itt a családom – mondta, amitől Nyica arca igencsak meg-rózsásodott. Sorra bemutatta őket, majd elújságolta, hogy rövidesen az alvégi faluvégre fognak költözni.

– Isten hozott benneteket, fiam – mondta a plébános úr. – Ugye, a templomban is látlak majd benneteket? – kérdezte, majd Janó határozott ígérete után eszébe jutott még valami. – Jó is, hogy összetalálkoztunk! Múltkor úgy elsietél, hogy már nem tudtam elmondani neked: az ilyen útszéli keresztnek hátoldalára fel szokták vésni, annak a jámbor személynek a nevét, akinek az adományából felállították. Légy oly jó, Joka, hogy odavésed hátra a magadét. Megérdemled, hisz az ötlet és a megvalósulás is téged dicsér.

– És azt lehetne-e, hogy nem a magamét vésem bele? Helyette megboldogult feleségemét, Tíciát, e gyerekek édesanyját lehetne-e? – mutatott közben Mirkóékra. – Lehetne, hogy az ő emlékének áldozunk így? – kérdezte.

– Hogyne lehetne. Ez is egy nagyon szép és egy nemes gondolat... Mindig sikerül meglepned, Joka. De magyarul ird, mert nem szeretném, hogy a falu bórharangja (tudod, kire gondolk) feljelentsen emiatt is. Mert, hogy szerez valahonnan egy írástudót, hogy felolvastassa, a felől szemernyi kétségem sincs.

– Egy bicskával bele is rónám most a betűket, aztán később megvéném, ha szabad.

– Tedd ezt, ha így esik jól, de semmi nem sürget... Ellentétben velem. Mert nekem viszont sietnem kell. Isten áldjon benneteket!

Amikor elbúcsúztak, Janó kölcsönkérte Mirkó bicskáját és maga mellé hívta kisleányát.

– Gyere ide! Emeld fel a kezéd, és nyújtsd olyan magasra, amennyire csak tudod! Tartsd a fához!

Egy apró karcollással bejelölte ezt a magasságot. Épp itt tartott, amikor megérkezett melléjük Bali szekere. Örömmel köszöntek egymásnak. Janó megkérdezte menjen-e vele, segíteni le- és felpakolni.

– Ráértetek, Joka. Sétáljatok csak nyugodtan. A sógorom hajdúkat ígért a cipekedésre. Sietek is, hogy mihamarabb túl legyünk rajta. Ha jó nektek, akár itt is felvehetlek benneteket visszafelé...

– Azt hiszem, mégis visszasétálunk. Azzal is telik az idő, meg legalább nem gondolják rólunk, hogy azért vagyunk itt, hogy kifigyeljünk bármit is.

– Miből gondolkod ezt?

– Nemrég baktatott el mellettünk egy idősebb nő. Átment a túloldalra, és többször is visszafordult szemrevételezni bennünket. Olvastam a tekintetéből.

– Gyerekek, nem ültök föl? Foghatjátok akár a gyeplőt is. Apáék majd utánunk jönnek.

Flaré már indult is, de Joka megfogta a vállát.

– Fontos dolgot végzünk most Balikám. Ha akarod, majd elmesélem, hogy mit. Szükségem van rájuk, hogy segítsenek.

– Akkor én megyek is. Világért se zavarnálak benneteket. Találkozunk a hivatal előtt.

Egy darabig kölcsönösen integettek egymásnak. Amire elhalkult a patkókopogás, valamennyien a kereszt mögött álltak. Janó leguggolt, és munkára fogta a bicskát.

– Mirkó, most itt, mindenki füle hallatára nagyon megdicsérlek. Nagyon szépen rendben tartod a bicskádat. Hihetetlenül éles. Mikor élezted utoljára?

– Mindennap élezem! – felelte a fiú méltatlankodva, de valójában roppant büszkén.

– Nem akarom kicsorbítani, de amire a végére érek, biztos, hogy nagyon tompává teszem. Sokat kell majd húzogatnod a fenőkövön. Az édesanyád nevét karcolnám bele, de várhatnék akár veled, amíg legközelebb vésővel, kalapáccsal jövök erre. Döntsd el te, mi legyen?! Félted-e a bicskád, vagy nem bánod, ha nekiállok?

Mirkó megérezte, apjának valami miatt nagyon fontos, hogy lehetőleg pont most készüljön el a betűvázlat.

– Persze, hogy nem bánom. Ha beletörne, úgy is veszel másikat. Nem igaz?

Janó elégedetten megsimogatta fia buksiját, s folytatta a munkát. A gyerekek és Nyica izgatottan követte a munkát.

– Az első betű már kész is van. Gyere ide kisfiam! Most innentől lefelé egészen idáig próbáld te belekarcolni egy vonalat. Nem baj, hogy nem megy olyan mélyre, majd egyszer-kétszer lehúzod újra... Vigyázz, meg ne vágd magad! – tartotta beavatkozásra készen a maga kezét. – Nagyon jó! Ügyes vagy. Most még egyszer! Rendben is van – vette át a kést.

Jó pár betű után újra egy ugyanilyen vonalra volt szükség. Most Flaré kérte segítségre. A kislány gyengébbnek bizonyult, mint az öccse. A pengén is érezhető volt már, hogy fogyóban az éle. Ezért Janó fogta meg a bicskanyelet, s rátette a magáéra kislánya kezét.

– Erősebben szorítsd a kezem! Húzd! Én csak nyomom a fába...

Azután megint ő folytatta sokáig. Látszott, hogy egyre nagyobb erő kell ahhoz, hogy a rovás ugyanolyan mély legyen, mint a korábbi betűknél.

– Már csak két betű van hátra – pihent meg egy kicsit Janó. – Gyere Nyica... Persze csak ha akarsz. Háromszor is jön egy ugyanolyan vonal lefelé. Innen idáig – mutatta.

Nyicát nem kellett biztatni. Azonnal ott termett s vette a kést. Janó segíteni akart, de elhárította a kezét. A férfi meghökkent. Nem feltételezett ekkora erőt a lányban. Nyica kést tartó kézfeje valósággal elfehéredett, úgy nyomta a fába a pengét, amíg lefelé húzta. A második és a harmadik vonalnál már a balkezét is rátette a jobbra, hogy nagyobb erőt tudjon kifejteni. Teljes testével a penge fölé hajlott, hogy tovább fokozza a nyomatékot. Janó hinni sem akarta, hogy még mindig bírja. Amikor kész lett, ő még egy ferde vonallal összekötötte ezt az utolsó két függőleges vonalat, és az alá, jóval apróbb betűkkel és kevésbé mélyen felkarcolt még néhány betűt. Összecsukta a bicskát, s átadta a tulajdonosának:

– Kész is van – mondta elégedetten. – Most már indulhatunk is... Flaré hová lett?

– Odaszaladt... Már jön is. Összeszedett egy csokorra való mezei virágot.

– Apa! Felolvasad? – kérdezte Mirkó, amint nővére melléjük ért.

– Édesanyátok neve áll ott: „Orsós Katalin (Tîca) emlékére”.

Mindannyian elérzékenyülten álltak, és nézték a feliratot. Janó szó nélkül átkarolta Nyica derekát, és úgy nézte, ahogy a két gyerek gondosan elrendezi a maroknyi, alig látszó fejű színes kis virágot.

Barátok közt Varkocsán

– Üljetek előre! ...Az eleje hamarabb ér oda – mondta Janó tréfásan a gyerekeknek, amikor meglátta Nyica esdő tekintetét. A szekeres nyújtotta a lány felé a kezét, hogy felsegíti a bakra. A három felnőtt utazott volna elől, a két férfi szélről, ő középen... Az idegen férfi közelsége azonban kellemetlen lett volna Nyicának, ezt vette észre Janó. Így aztán ők ültek hátra. Kényelmesen elfértek a javításra küldött íróasztalok mellett.

– Ha rendesen viselkedtek, Bali bácsi néha talán még a gyeplőt is átadja nektek. Aki a jobb, annak legelébb.

Mirkóék lelkesen vették tudomásul ezt az eshetőséget, s máris verseny indult köztük: ki viselkedik illendőbben. Úgy ültek ott a szekeres két oldalán, mint két izgatott kis angyal. Éppen csak a szárnyaik hibáztak.

Mire tizenegyet verték a harangok, Varkocsára értek. A lovacsák is vidámabban szaporázták. Flaréék persze nem tudták, hogy közreműködésük nélkül is eltalálnak már hazáig. Buzgón húzogatták azt a gyeplőszárat, amelyiket Bali bácsi mondta. Felváltva, vita nélkül és roppant büszkén irányították a patkós népséget. Élvezték, hogy a járókelők megdöbbenően nézik őket...

– Nagyon ügyesek vagytok gyerekek! – dicsérte őket Bali bácsi, miközben rendre ráköszönt az illetőkre. – Olyan ügyesek, hogyha nőttek egy picinykét és nem lesz jobb dolgotok: talán még szekeresinasnak is beállhattok...

Janó, ahogy közeledtek, előre szólt:

– Nem fordulunk előbb az asztalozhoz? Segítenék lepakolni.

– Fölösleges lenne. Majd két emberem tovább viszi, ha hazaértünk.

Így is lett. Bár a Borba-portán nyitott kapukkal várták őket, Bálint nem állt be a szekérrel, a ház előtt történt a leszállás. Bali dicsérőleg megveregette a megpihenő lovacsák oldalát, még egy-egy puszit is nyomott a homlokukra, amit elégedett horkantásokkal fogadtak.

– Bence! Kis Kende! – kiáltott, amint belépett a kocsikapun. – Hozzátok be Rárót, Rigót! – szólott hozzájuk, amikor előkerültek. – Itassatok, tegyetek abrakot elébük! Aztán fogjátok be Murzát. Elég lesz egy ló. És vigyétek át Maros uramnak a javítandó bútorokat. Hamar megjárjátok.

A két legénykorú férfi igencsak furcsán nézett a cigány csapatra. Sértve is érezték magukat valamelyest, hogy gazdájuk ilyen kedélyesen beszélget velük. Büszke mosollyal terelgeti őket, mutatva az utat az ámbitusos veranda felé. Még nagyobbat néztek, amikor egyszerre csak felpattant az ajtó, és Örsze asszony szinte futott a vendégek elé. Amint hozzájuk ért, Janó nyakába ugrott, és hosszan, igen hosszan ölelte.

– Köszönöm, Joka! Mindent köszönök... – suttopta könnyezve többször is.

– Isten hozott benneteket – fordult a többiekhez, amikor végre elengedte. – Kerüljétek beljebb!

Mindenki megilletődötten lépett be a házba, Örsének többször is bátorítania kellett őket.

– No, gyertek csak! Ne féljétek!

Bali előre ment, majd egy kis kínálótálcával érkezett vissza.

– Úgy illendő, hogy a házigazda, ha barát érkezik a házhoz, jóféle pálinkát kínálva koccintson a felnőttekkel. Én bizonyos, most nem részletezendő okból – kacsintott Janó felé – nem kortyintanék a pohárkába. A koccintást és a kínálást viszont el nem engedem, mert elvinnétek a szerencsénket. Arra pedig nagy szükségünk van.

Janónak, Nyicának és Örsének is szinte színiig töltötte a kupicákat, a magáéba azonban csak fél körömhegynyit öntött.

– Gyerekek! Ti se maradjatok ki! – mondta, s két kupicát málnavízzel töltött fel a számukra, majd miután látta, hogy fogalmuk sincs, mit tegyenek vele, hozzátette: – óvatosan, hogy ki ne lögyböljétek, érintsétek a többi pohárhoz! Így! – mutatta meg egy a tálcán levő másik pohár segítségével. – Aztán, ha koccant, egy hajtásra döntsétek a gigátokba!

A felnőttek mind lehajoltak a gyerekekhez, de a koccintást követően szinte mind másként cselekedtek. A ház ura bocsánatkérően érintetlen tette vissza a tálcára a pohárkáját, Janó meghagyott egy picit a magáé alján. Örzse asszony viszont csak egy kortyocskát ivott. Tekintetével előbb szesznemissza férjét simogatta meg, majd Janót, aki az urát a korhelység elhagyására bírta. Nyica Örsét utánozva szintén csak egy csekélykét ivott. Szerencséje volt, mert ettől a kicsitől is olyan köhögésbe kezdett, mint aki fulladni készül. Janó ütögette egy kicsit a hátát, de sokat ez se segített. Életében először ivott pálinkát, nem tudta, hogy úgy éget, mint a tűz, s marja a torkot.

– Pedig nem a kerítésszagató volt! – védekezett Bali Örsére nézve, pedig ő semmit se kérdett.

Elszaladt egy pohár vízért, hátha segít valamit. Nyica már hörgés nélkül kapott levegőt, de sírva fakadt szégyenében. Még meg sem kezdődött a vendégség, s ő máris szégyenben maradt, sőt Janót is szégyenbe hozta – gondolta pironkodva. Örzse azonban odament hozzá, és előbb pusztá ujjáival, utóbb egy csipkés keszkenőt segítségével letörölte arcáról a könnyeket. Janó, amikor látta, hogy már minden rendben van, engedelmet kért a háziaktól.

– Megértést csak az remélhet, amihez adódik magyarázat. Ne haragudjatok... Ne haragudjanak rám, ha kilépek az ajtón túlra, s ami a poharamban maradt kis pálinka, azt az udvar földjére lötyyintem. Ez egy cigány szokás, így emlékszünk meg azokról a rokonainkról, barátainkról, akik már elhunytak.

Így is tett. Amikor újból belépett, Nyicát egyfelől Örzse karolta, másfelől pedig Flaré bújt szinte belé. Janó örömmel látta, hogy a háziasszony milyen őszintén igyekszik, az imént még pityergő lány jobb kedvre derítésén. Nyica lassan fel is hagyott a szízipogással.

– Gyertek asztalhoz, már nagyon vártalak benneteket!

Beléptek. A gyerekek különösen tekergették a fejüket, hogy mindent szemrevételezzenek. Már csak a Mamónak való részletes beszámolás végett is. Nyica ezt azonban nem tartotta illendőnek, ezért óvatosan úgy karolta magához őket, hogy tenyereivel egyben maga felé fordította az arcukat. Örzse észrevette a mozdulatot, és két dolgot is megállapított magában. Egyrészt azt, hogy mennyi tapintat és finomság szorult ebbe a lányba, másrészt azt, hogy ez egy anyához illő mozdulat volt. Ennyi elég volt ahhoz, hogy máris úgy érezze: sokkal több van a vendégében, mint amennyit láttatni enged.

Janó kevésbé feltűnően, de szintén alaposan körülnézett. Remélte, hogy valami ötletet meríthet. Rövidesen ugyanis neki kell állnia a bérbé kapott területen a romház helyrehozásának. Az is lehet, hogy jobban járnak, ha lebontják, és újat építenek a helyére. Mindkét esetben be kell azonban majd valahogy rendezni, s abban bizony semmi tapasztalata nincs. Szép cserépkemence volt az egyik sarokban. Keskeny padkáján kis párnák jelezték, hogy alkalmi ülőhelyként is szolgál. Az átellenes szegletben egy sarokpad állt, előtte az asztal, innenső oldalán két székkal. Mívesen és egyformán faragott volt minden bútor. Balázs ült az asztalfőre, Janó vele szemben a pad rövid ágán kapott helyet. Nyica segíteni akart a tálalásban, de Örzse nem engedte. A két gyerek közé ült a pad hosszanti oldalán.

Bali viszont felugrott, s két kis díszpárnával jött vissza.

– Frale, Mirkó! Erre üljetek! Úgy jobban feléritek az asztalt...

– Köszönjük, Bali bácsi – mondta Mirkó illendően.

Flaré viszont tiltakozásra nyitotta a száját, hogy szóljon: nem Frale az ő neve, hanem Flaré. Nyica azonban résen volt, megszorította a kezét, és egy gyors nemet intett a fejével.

Örzse pont arra nézett, miközben a szép cseréptányérokat tette az asztalra. Megint úgy találta, hogy Nyica igazi anyához méltó módon intette rendre a kislányt. Különösen jól esett neki, hogy tulajdonképpen – még, ha csak egy ilyen jelentéktelen ügyben is – az ő férje méltóságát védte. Az meg még inkább elnyerte a tetszését, ahogyan nagy ügyesen ő maga figyelmeztette tévedésére Balit. Hiszen a kislány joggal méltatlankodott volna, ha legközelebb is elvétik a nevét.

– Flaré, jól ülsz? Mirkó nem akarsz párnát cserélni Flaréval? – kérdezte. – Flaréé mintha kicsit nagyobb lenne.

Háromszor is elmondta a kislány nevét, hogy Bálint is megjegyezhesse. Örzse már tudta, hogy jó barátnők lesznek.

Miután az evőeszközöket is kiporciózta, a tűzhelyhez ment, tért-fordult, majd az asztalhoz hozott egy levesestálat. Gyöngyöző csirkehúsleves volt benne. Külön tálba szedve a lében főtt répákat, karalábét, zellert, kis kelkáposztacikkeket is az asztal közepére tette, úgy kínálta a vendégeket, hogy vegyenek a tányérjukra. Nyicát meglepte, hogy Örzse a meritőkanállal maga tesz előbb Janó, majd Bali tányérjára a levesből, kérdezve, hogy adhat-e még. Janó azonban hiába közölte, hogy számára már elegendő az aranyárga leves. Örzse mit sem törődve tiltakozásával, adott még egy kis húst is, tésztát is, és levest is.

– Mindig ezt csinálja – nevetett Bali. – Jobb, ha beletörödsz: annyit ad, amennyit ő gondol. Csak legalább ne kérdezné, hogy adhat-e még... Ugye?

Nyica ugyanúgy járt, mint Janó, a gyerekeknek azonban tényleg csak annyi jutott a tányérjukba, amennyit kértek. Legvégül magának is mert a háziasszony, s kérés és hívás nélkül ő is asztalhoz ült. Teljesen természetesen teszi – csodálkozott rá Nyica.

– Ne egyétek nagyon tele magatokat! – mondta nekik mosolyogva Bali. – Örzse néni finom pitéket is sütött!

Amikor mindenki az asztalnál ült, a gyerekek már a kanálhoz nyúltak volna, Nyica finom érzékével felfigyelt a vendéglátók arcán valamilyen hirtelen átszellemültségre. Ez arra sarkalta, hogy óvatosan magához húzza Mirkóékat. Örült is, hogy így tett, mert ezt látva, Janó dicsérőn biccentett felé.

A ház ura asztali áldást mondott: „Jövel Uram! Légy vendégünk, áldd meg, amit adtál nekünk. Adjad Uram, hogy jól essék, Jézus neve dicsértessék! Ámen.

– Az ámen, azt jelenti, hogy „úgy legyen!” – magyarázta a gyerekeknek Örzse. – Elmondjátok velem még egyszer? Szép lassan előmondta nekik a szöveget, ők meg buzgón utána mondták.

– Ne húzd már az időt! – szólt rá Bali. – Azt a Jóisten sem akarhatja, hogy elhűljön ez a finomság.

Fenséges volt a leves. Örzse mindegyre a vendégekre pillantott és örömmel látta, mennyire ízlik nekik a főzte. Amikor végeztek, kérés nélkül is mert még a gyerekeknek, akik egyet se tiltakoztak miatta.

A második fogás rántott csirke volt, petrezselymes krumplival és csalamádéval. Nyica megfigyelte, hogy, amikor a savanyúságban egy-egy szebb uborka, paprika vagy dinnyecikk kerül elő, azt Örzse széles mosollyal átpakolja a férje tálkájaiba.

Végül asztalra kerültek a Bali által beharangozott meggyes- és túrós piték is. Ebből azonban a vendégek már alig bírtak enni. Sűrű elnézés-kérés után, amikor már a gyerekek is feladták a dolgot, Bali ismét fohászba kezdett, viszont úgy, ahogy Örzsetől látta. Hogy a gyerekek is utánamondhassák.

– Megköszönjük a kenyeret, Mi Atyánk, ki vagy az égben. Add, hogy segíthessünk annak, Aki szenved nagy szükségben. Ámen.

Amikor felálltak az asztaltól, és Örzse leszedte a terítéket, Nyica felajánlotta, hogy segít elmosogatni, de újabb elutasításban lett része.

– Hogy is képzelhetsz ilyet, hiszen te itt vendég vagy!? Különben is ráér. A tányérok nem mennek haza, ti viszont pár óracska múlva itt hagytok. Ti vagytok a fontosabbak. Gyere, megmutatom inkább az egész „birodalmam” – húzta magával ellentmondást nem tűrőn Nyicát.

Flaré nem engedte el Nyica kezét, így ő is velük ment. Indult volna Mirkó is, ám néhány lépés után lemaradt, mert Balázs akként felelt meg a nevének, hogy márpedig akkor ő is megmutatja a fiúknak a maga „birodalmát”.

A „lányok” megnézték a tisztaszobát: a hímzett vánkosokkal és dunnákkal tornyos ágyat. Megcsodálták a parádésra faragott támláspadot, a tulipánokkal szépen kipingált rakodó ládát és a szintén apró virágmintákkal cirkalmazott két szekrényt, a horgolt szélű kendőcskével terített polcokat.

– Magam horgoltam ám! – mondta. – Ha nem tudnátok horgolni, szívesen megtanítom, ha legközelebb jöttök... Ti meg majd megtanítottok engem, hogyan lehet olyan szép rongyszőnyeget készíteni, mint amilyet ajándékba hoztatok.

Innen a hálókamrába mentek. Örzse büszkén mutatta a mennyezetes ágyat, amit még a szüleitől kapott, a kelengye mellé, amikor férjhez ment. Az ágymennyezetről szép mintájú, átláthatatlan függöny lógott le.

– Mi az a kelengye, Örzse néni? – kérdezte Flaré bátortalanul. Nyica hálás volt neki, mert így nem magának kellett megkérdenie.

– Lehetséges, hogy nálatok, cigányoknál nincs ilyen. Csakis azért nem hallhattál róla. Ne szégyelld, hogy nem tudod. Amikor férjhez megy egy lány, ezt viszi magával az új családjába. Ruhák, párnák, takarók, lepedők, kendők, abroszok, törölközők, és általában azok a ládák, vagy szekrény is, amikben ezeket tartani lehet. Ezt a lány szüleinek kell az ifjú párnak adnia. Amikor már együtt van, csak akkor mehet férjhez. Már fiatal lányként varrogat és mintákat hímez minden parasztlány, hogy lássák, mennyire dolgoz, szorgalmas teremtés. Persze, aki gazdagabb, annak a kelengyéje is dúsabb. Nálatok hogy van ez? – fordult Nyicához.

– Nálunk nincs ilyesmi. Sokféle cigány van. Törzse válogatja, de ilyesmit egyikről se hallottam. Nálunk a lányról alkudoznak, amikor megkérlik. Akár több napig is eltart. Addig étellel-itallal kell tartani a vendégeket. Ha megállapodnak, akkor jó, de akkor sincs baj, ha nem. A nagyon szegények nem tudnak adni semmit. De kérniük és egyezkedniük akkor is muszáj, ha nincs egy vasuk, nincs egy jószáguk se. Akkor is valami nagyon magas összegben vagy drága vagyontárgyon vitatkoznak, ám ilyenkor a vőlegény nem várja ki a vita végét, megszökteti menyasszonyát. Legtöbbször mindkét család tudja, hogy hová lettek, hiszen a fiú saját családjához viszi a lányt. A karavánon belül is így van ez. Egy ideig kötelező eljátszani, hogy háborognak az egyezés kikerülése miatt, de legkésőbb az első karácsonykor megbékélnek. Karácsonyt – legalábbis nálunk, beásoknál – csak úgy lehet ünnepelni, ha előtte minden haragot elcsitítanak. Különben az egész közösséget elkerülné a Jóisten áldása.

– Nahát! – mondta Örzse. – Ez aztán semmivel sem kevésbé szebb, mint a mi szokásunk – simogatta meg Nyica karját. – Sőt! – tette hozzá – ezt az utóbbit mi is eltanulhatnánk...

Karácsonyi versek

Baranyi Ferenc

Karácsony van

Az ég a földre hó-abroszt borított
és rajta – mint párolgó étel – itt-ott
tanyák gőzölnek, melyeknek falán
a fehér olyan, mint tányér porcelánja.
Középen a jéggé dermedt halastó
úgy csillámlik, mint kristályüveg-kancsó.

a nyurga-gallyak hetykén égnek állnak
úgy nyújtóztatva, mint karcsú villa-ágak.
Mint szemtelen legyek, olykor lecsapnak
a hó-abroszra surrogón a varjak,
de legyen a szél – puha asztalkendő –
s riadtan oszlik szét a varjúfelhő.

Karácsony van. És kissé szívszorongva
úgy jövök, mintha el se mentem volna,
a falum határa nagy családi asztal:
tanyákkal kínál, hús vízzel marasztal,
itt vagyok itthon, itt születtem, itt még
énrám is vár egy hófehér teríték.

Kerék Imre

Karácsonyi vers

Merre világolsz csillag, csillagom?
Lompos hófellegek gyűlnek köréd,
mint karácsonyi barmok,
hogyan párat fújva melengessenek.

Nem is látom, hol tündökölsz,
csak érzem sugarad istálló melegét.
Fekete fákat növeszt a sötétség,
mindent befed a hó, a jég.

Világíts, reményünk hadd fényesedjen!
A síkon föl, a dombokig
feléd igyekezünk pásztorok, parasztok.
Bortól, zenétől arcunk kivirít.

Világíts, tüzed nélkül a világ idétlen,
kusza dolgok halmaza.
Ragyogtasd föl benne a rendet,
s mutasd az utat, mely elvisz haza!

Várkonyi Anikó

Karácsonyi vers

Szűz Máriácska,
szellőnyi kézzel
A Fiastyúknak szór magot.
Csipogva futnak a csibék,
A sárgapelyhes csillagok.

Látod, Jézus a pitvarnál
Legörbült szájú kisgyerek.
Még fakult, foltos ingecskeben
Nézi az isten udvarát,
S játékképp, benn, a padkaszélen.
Mint bánatot a mesében.
Felpróbálja homlokára
Az aranyos papírkoronát.

Keresztes Anna

Karácsony

A kicsiny háztetők felett,
Telihold s alatta bárányszerű lebegett.
Csillagok szikráztak, Betöltötték az eget.
Otthonokban gyertyák gyúlnak.
A Világot elfoglalja E két szó:
Béke és szeretet.
Bár úgy volna, hogy elfoglalnák
Mélytő helyüket, ne pusztítaná
Betegség, Éhség, Háború!
Csak egy lenne: Szeretet,
(Örök Béke)... Emberek!

Kakuk Tamás

Betlehem

halk zúgással ébrednek a fák
méla köd üli meg
a komor állomást
a riasztó hűvösségen át
egy lámpa hunyorgó fénye
sejteti betlehem csillagát
elszórt pogyászok között
tétován három király kutatja
az egyszülött nyomát

Pákozdy Ferenc

Karácsony hete

Karácsony hete. Jár a betlehem.
Valahol, láthatatlan, nesztelen.

Elmarad. Meg-megpihen. Elhalad.
A hó felette vagy a hó alatt.

De megy, megy, itt megy, mendegél szegény.
Valahol itt az utca közepén.

Vagy ott, ahol homályba vész a köd.
A fákon túl, a fellegek mögött.

Ott fent, a hold derengő udvarán.
Vagy mégis itt lent, itt az út haván.

Valahol itt a friss, a szűz havon.
Hallom a léptit, hallom, hallgatom.

Lépést tart velem. Mint a szél, a fák.
A porzó hó, a porzó holdvilág.

Mint az árnyékom. Sipkám teteje
Orrom hegye. Szakállam erdeje.

Mint a lelke. A szívem, a tudóm.
A pocakom. A maradék időm.

Porzik a hó nyomomban, ragyog.
Robban a föld, ég. Fényt szór, csillagot.

Ballagunk. Hárman-négyen. Egy király,
egy cigány. A szegénység. A halál.

Végtisztesség. A becsület meg én.
Ki hisz minekünk. Mibe' higyjek én.

Gyere karácsony. Aló betlehem.
Jövel fájdalom. Távozz félelem.

Simon István

Karácsonyi holdvilág

A karácsony nekem havat hoz
mindig a múlt zsákjaiból,
s megcsöndülő fülem harangoz
túnt éveken át, amikor
föltündököl tisztán előttem
borral meg kaláccsal az abrosz.

Régi karácsonyok... Igen, ma
minden ismerős úgy ahogy.
A konyhaasztalon van egy fa,
csak mintha most a huzatot
oltaná el ajtónyitáskor
ágairól a fénylő gyertya.

S az utcán valaki karjába
fűzném riadtan karomat,
amikor elém fordítva szánk
úgy perdül már, hogy a lovak
hátraollózó csüdjein ver
imbolygó fényt a viharlámpa.

Ó, emlék és valódi látvány,
sok összemosódó dolog:
a téli föld alvó királylány
módjára föl-fölmosolyog,
mert ember kering épp a holdnál,
körbe a bolygónk glóriáján,

lent pedig kéményen, zsúpon át
háztetőkből meredve ki,
mint a hajdani katakombák
előbúvó keresztjei,
új nomádot szoktatni helyhez
föltűnnek a tévéantennák.

Petőfi 200

Az országgyűlés 2020 késő őszen tárgyalta, s december 1-jén fogadta el, hogy 2022-2023-ban, Petőfi Sándor születésének két-századik évfordulója méltó megünneplésére meghirdetik és megtartják a „Petőfi 200” emlékévet. A költő 1823. január 1-jén született. A döntésben, hogy ünnepi éve mégsem csak a jövő esztendőre terjed ki, az a szándék mutatkozott meg, hogy az eseményt az iskolai tanévhez kössék. (A 2022/23-as iskolakezdet, az országos tanévnyitó ünnepséget augusztus 31-én ennek megfelelően Petőfi szülővárosában, a kiskőrösi Bem József Általános Iskolában tartották meg.)

Az emlékév két leginkább jelképi erőt hordozó eleme közül az egyik nemrég már megvalósult: idén október 15-én Kiskőrösön megújították, korszerűvé és akadálymentessé tették a Petőfi Szülőház és Emlékmúzeumot, melyben a költő alkotói időszakát, személyes és családja egykori használati tárgyait bemutató két új kiállítást is nyitottak, valamint felavatták az épület történelmi emlékhellyé nyilvánítását jelző sztélét. A másik kiemelt eseményre jövő tavaszig kell még várni. A Rákay Philip, Szente Vajk és Kis-Szabó Márk forgatókönyvéből készül, Lóth Balázs rendezte – az 1848. március 15-i eseményeket feldolgozó – „grandiózus történelmi kalandfilm” a *Most vagy soha!* ugyanis akkor kerül majd a nézők elé.

A Magyar Posta egyedi bélyegkisívvvel köszöntötte a Petőfi Sándor-emlékévet. A március 4-én tízezer példányban megjelent bélyegképeken Jaschik Álmos négy János vitéz illusztrációja látható. A keretrajz Barabás Miklós Petőfi Sándor litográfiája, melyet a bicentenáriumot köszöntő logó egészít ki.

A Petőfi 200 program nyitórendezvénye március 14-én Kiskőrösön zajlott, ahol a sajtótájékoztatót, az ünnepi beszédeket, köszöntőket és műsort követően a költő szülőháza előtti téren két *verspad* és egy *versautomata* is átadásra került. Márciusban országsszerte és országon túl megalakultak a *Petőfi Klubok*, melyekben népszerű előadók segítségével mutatják be a névadó életútját, művészetét, idézik meg a reformkor szellemét, s versprogramok, *koncertek* révén is igyekeznek minél többeket elérni. Idén száz (nyolcvannyolc belföldi és tizenkét külhoni), jövőre pedig további száz település kapcsolódhat a program keretében megvalósuló kulturális eseményekhez.

A Petőfi Irodalmi Múzeum webfelületén (200petofiszabadon.pim.hu) a költő életéhez köthető másfélszáz relikviát bemutató – ma is elérhető – tárlatot nyitott, ahol a kiválasztott képre kattintva a látogató az adott tárgy, kiadvány vagy műalkotás történetének ismertetését is elolvashatja. Kéziratait, feltételezett sakk-készlete, pipája, Arany Jánoséknál használt kávéscsészéje, lovas szobra (!), a műveihez készült illusztrációk sokasága, Petrovicsék gyertyatartói, nyakbavaló kendője, szerelmi ajándékai, Petrovics István mészárosbárdja, Szendrey Júlia által számára hímzett házisapkája, szülei: Hruz Mária és Petrovics István portréja, zsoldtartója és más hasonló érdekességek teszik személyessé az emlékezést. A múzeum új állandó Petőfi-kiállítást is épít, amely Petőfi születésnapján, szilveszter éjfélkor nyílik meg.

Számos helyen *rendhagyó történelemórákat* szerveztek, többön Petőfi Sándor is megjelent, elbeszélve az adott településhez kötődő emlékeit, verseiből is elmondva néhányat. Ezt és a más rendezvényeken történő *személyes megjelenést* az emlékév szervezői Bánföldi Szilárd színművészre bízta, aki mindezidáig nagy lelkesedéssel – és nagy lelkesedést kiváltva – látta el, töltötte be ezt a szerepét. Petőfiként *TikTok-oldalt* is nyitottak számára. Megjelent a hatodik alkalommal megrendezett

ballószögi Kakasfőző Majálison is, ahol a már megszokott programok mellett Petőfi 200-as süteményt is lehetett kóstolni. Ő volt az, aki Petőfi Sándorként átadta az *Anyám tyúkja alkotópályázat* résztvevői által elnyert jutalmakat.

A Petőfi 200 Emlékév részeként egymást érték a történelmi, helytörténeti előadások. Ezek közül csak hármat ragadunk ki ízelítőül. A Martonosi Pál Városi Könyvtárban dr. Hermann Róbert történész, a Magyar Történelmi Társulat elnöke tartott előadást *Petőfi a szabadságharcban*, a pápai református iskola dísztermében Görbe Márk művészettörténész *Petőfi, Jókai és a nők* címmel, Kiskőrösön pedig Turán István helytörténész a köztéri Petőfi-szoborról tartott előadást. A kecskeméti Cifrapalotában *Petőfi kora* címmel rendeztek tanácskozást.

Az Osiris Kiadó újra megjelentette Petőfi összes műveit, levelezését, a költő monográfiáját, s kiadta a *Petőfi Sándor élete és költészete*, valamint a „*Sors, nyiss nekem tért*” – *Petőfi Sándor életének krónikája* című könyvet. (Előbbi Kerényi Ferenc, utóbbi Osztoivits Szabolcs munkája)

Az először tizenhárom éve megrendezett Kunsági Bajuszfesztivál május 22-i eredményhirdetésén, idén – az emlékévre tekintettel – *A legpetőfisebb bajusz* kitüntető cím is gazdára talált. (Egy Amerikában élő magyar fiatalember vihette magával az óceánon túlra.)

Július 1-jén és 2-án a Szegedi Szabadtéri Játékokat a Magyar Nemzeti Táncgyűttes ősbemutatója, a Petőfi Sándor életéről szóló *Szabadság, szerelem!* – *Petőfi, a vitéz* című tánc-színhátjáték nyitotta.

Az evamagazin.hu Csörgő Georgina, a lap grafikus munkájával járult hozzá az emlékév színességéhez. Egy korabeli felvétel alapján képi eszközökkel, úgy alakította át a költő özvegyének alakját, hogy megmutassa milyen lenne ma Szendrey Júlia (a jeles Andersen fordító), ha közöttünk élne.

Bács-Kiskun megyében *Petőfivel ballagtak* a végzős diákok. A Petőfi-év identitáserősítő projektjeinek egyikeként tarisznájukba a megyei önkormányzat jóvoltából vidám képeslap került Petőfi üzenetével és arcképével, illetve egy olyan megyei térképpel, amely a költő egykori útvonalán kalauzolja végig a fiatalokat.

Július 17-re Szabadszállásra invitálták Petőfi Sándor oldalági (Petrovics és Hruz) leszármazottait. A találkozózt hosszadalmas családfa-kutatás előzte meg, melyet – hogy plasztikusabbá tegye – a megyei sajtó „*Tíz méter hosszú Petőfi szüleinek családfája*” formában adott hírül. Szabadszállás is sok szállal kötődik Petőfihez, ezért törekedett rá, hogy a bicentenáriumi évben éppen ő lehessen a széleskörű rokonság vendéglátója. (Borzák Tibor kutatásai nyomán ma közel kétszáz élő Petőfi-rokonról van tudomásunk.)

A nyár folyamán és az ősszel a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat és a Kiskunsági Nemzeti Park tematikus túrákat szervezett a Petőfi-emlékév alkalmából (*Pásztorok és betyárok nyomában*). A hagyományos utcai futás, a XXIX. Kiskun Utcai Futóverseny Petőfi Emlékfutamát július 23-án Kiskunfélegyházán tartották. Ennek programjába ezúttal 3 fős csapatok számára egy „*Talpra magyar!*” 1848 méteres váltófutamot is beiktattak. A többi futam is Petőfi-specifikus volt: a belvárosi 5 km-es *Petőfi kör* a költő életében is állt, általa is látott, látogatott épületek mellett vezetett.

Az évente megrendezett Értéktár Konferencia – melynek a „Bács-Kiskun boldoggá tesz” projekt keretében idén szeptemberben Kunszentmiklós adott otthont – témája *Petőfi Sándor és a gasztronómia* volt. (Ihletőjeként Petőfi Sándor kunszentmiklósi látogatásait és a rendezvény hétvégéjére eső birkaöző fesztivált említették.) Egyebek mellett „*Talpra Magyar!*” a XXI. századi gasztronómiában is, valamint *Vajon melyek voltak Petőfi kedvelt ételei?* címmel hangzottak el előadások, de a megjelentek meghallgathatták a *Petőfi Sándor korunk influenszere* című eszme-futtatást is.

Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum

Verspad Kiskőrösön

Szeptember elsejétől egy *Petőfi-múzeumbusz* járja az országutakat. A *Dalaim* című vándorkiállítással az év végéig hatvan településre viszi el a költői életműre történő emlékeztetést, de tervezetten jövő augusztusig folytatja majd az útját, s a határainkon túli magyar közösségekhez is eljut.

Októberben a Kiskunsági Nemzeti Parkban madármegfigyeléssel szerveztek ingyenes túrákat szakértői vezetéssel. Olyan izgalmas, madárlesekkel egybekötött természetismereti kirándulásokra is hívták az érdeklődőket, melyeken Petőfi-verseken keresztül vizsgálták, mennyire változott a táj, s mennyire fedezhetők fel ma is a környéken a megénekelte madarak. Bugacpusztán ugyancsak projekttámogatással, még meglepőbb túrát kínáltak (*A fűrészlábú nyomában a Petőfi-emlék-év alkalmából*) hazánk legnagyobb termetű rovarfajának, a fűrészlábú szöcskének a megtalálása céljából. „Eközben viszont a Puszta egyéb érdekességei mellett sem megyünk el szó nélkül” hirdették a szervezők.

Mint láthattuk, színes – az ünnepelt személy életének sok-sok nézőpontját felvonultató, különböző befogadói cselekvést kiváltó – programokban nem volt, és nincs is hiány. Az emlékév eseményeinek nagy részét jövő augusztusig tervezték megtartani, 2023-ban is gazdag kínálatra számíthatnak mindazok, akik Petőfit szívügyüknek tekintik. Reméljük, hogy az időközben ránk szakadt válság közepette sem csorbulnak majd túlzottan az eltervezett további programok.

- háas -

Nyisztor György Emlékév – Ünnepe Méhkeréken

Méhkerék neve legfőképpen a román népi táncagyományok révén lett ismert az országban és annak határain túl is. Ezek a táncok virtuozitásuk miatt nem hiányoznak szinte egyetlen hivatásos vagy amatőr magyarországi táncegyüttes repertoárjából sem. A több szempontból is különleges falu Magyarország egyetlen olyan települése, amelyben a románság még napjainkban is többséget alkot. A település vezetése az idei esztendő **Nyisztor György emlékévének** nevezte el, mivel az ünnepe száz éve, 1922-ben született. Nyisztor György volt az első magyarországi román nemzetiségű néptáncos, aki 1972-ben megkapta a Népművészet Mestere kitüntetését.

„Valori culturale / Kulturális értékeink – Nyisztor 100”

A Nyisztor emlékévé nyitó programjára május 6-án került sor a méhkeréki Duló György Művelődési Házban, ahol a centenárium kapcsán egy fénykép- és dokumentum-kiállítás nyílt, szakmai konferenciát tartottak. A rendezvényt természetesen egy néptáncos-népzenei műsor zárta. Méhkerék község Önkormányzata ezzel a programsorozattal az 1922-ben született – Népművészet Mestere címmel kitüntetett – néptáncos munkássága és szellemi öröksége előtt tisztelgett.

Az említett, „Valori culturale / Kulturális értékeink – Nyisztor 100” című kiállítást Kozma György, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzatának elnöke nyitotta meg, akit rokoni szálak fűztek Nyisztor György néptáncos néhai feleségéhez, Buta Máriához. Az MROÖ elnöke beszédét Czakó Gábor, Kossuth-díjas író kultúráról vallott nézetével kezdte, miszerint: „A kultúra maga a nép, az alapvető értékekben együtt gondolkodó közösség. Ha nincsenek alapvető, közös értékek, nincsen kultúra.”

– Sajnos, az életben nem ismerhettem nagybátyámat, Gyuri bácsit. Nem láthattam őt táncolni, mert túl fiatal voltam még, mikor eltávozott, de nagynénémmel, Marika nénivel továbbra is szoros kapcsolatot ápolunk. Haláláig rendszeresen jártam hozzá, családommal gondoztuk a házat, a kertjét, segítettük őt, és mellette voltunk a nehéz időszakokban is. Ő sokat mesélt nekem Gyuri bácsiról, a táncokról, a fellépéseikről és rengeteg fényképet is mutatott, melyeken keresztül megértettem, hogy milyen meghatározó személy volt a méhkeréki táncok kialakításában – mondta.

Nyisztor György a magyarországi román táncagyomány egyik legkiválóbb ismerője, művelője és terjesztője volt. Igazi táncos egyéniség, akinek nagysága az őt fölnevelő gazdag bihari román táncagyományból, saját táncos tehetségéből és olthatatlan táncszeretetéből táplálkozott. A táncmozgalomban való egyre erőteljesebb részvétel révén életében olyan új távlatok nyíltak, amelyek messze túlmutattak Méhkerék határain és a helyi közösség keretein. A sors kegyetlensége, hogy korai halála miatt nem sokáig élvezhette ennek a közegnek a szabadságát, ahol nem nemzetisége, vagyona, vallásossága, hanem pusztán tehetsége, teljesítménye alapján értékelték őt. Ismertsége, népszerűsége máig töretlen. A magyarországi román táncoknak, s közöttük a méhkerékieknek nagy szerepük volt a hetvenes évek elején a táncművészeti mozgalom elindításában.

Mindenkit szívesen tanított, mindenki meghívásának szívesen eleget tett szaktársával, „Dele”-vel, Kovács Tivadarral együtt. Egy zenész, akiről a zenetudós Sárosi Bálint azt írta: „Kovács Tivadar mindent tud, amit szakmájában és környezetében tudni lehet”. Ők ketten elválaszthatatlanok voltak a munkában: a méhkeréki zsookban,* majd hazánk és Európa színpadain. Szinte egyszerre haltak meg: Nyisztor György 1987. augusztus 30-án, Kovács Tivadar rá egy hétre, szeptember 6-án. A népművészet mesterei nemcsak falujukban voltak elismertek, hanem az egész országban és külföldön is nagyon sok bemutatón, feszt

* A zso (joc) kifejezés a románok magyar területre történő bevándorlásával alakult ki, jelentése tánc, táncos összejövetel (– a szerk.)

tiválon szereztek örömet a közönségnek. A magyarországi románok táncművelése sajátos szintet képvisel, mind az anyaországi román, mind a magyar táncművelésében. Legfőbb sajátosságát az a hagyományörző értékrend adja, amely révén ellen tudott állni úgy a román, mint a magyar kulturális központokból kiinduló új táncmozgalmaknak. A kiállítás bemutatja a népművészet mesterének életútját, melynek szervezője Simon Éva újságíró-szerkesztő volt.

Adjon ez a kiállítás mindenkinek hitet a folytatáshoz, feltöltődést és tartalmas időöltést!

A kiállítást szakmai konferencia követte. A tanácskozást Gyalog László többszörös Nívó-díjas koreográfus vezette, aki fölöttébb jártos a méhkeréki néptáncokban és személyes jó ismerője volt a Nyisztor házaspárnak. Többek között azért is maradt meg jelentős személyként a méhkeréki néptánc-kultúra történetében, mert ő volt az a koreográfus, aki legelőször vitte 1988-ban a „Ki mit tud?” országos tehetségkutató versenyre az akkori méhkeréki néptánc csoportot.

A konferencián Nyisztor Györgyhez kötődő személyes élményeikről, szakmai tapasztalataikról többen is beszéltek: dr. Felföldi László néprajzkutató, táncfolklorista, címzetes egyetemi tanár, Varga Zoltán, Martin György-díjas koreográfus, néptáncoktató, Viorel Nistor, aradi koreográfus, néptánc tanár, valamint Nyisztor Miklós pedagógus, az egyetlen Nyisztor-utód, aki bár sosem élt Méhkeréken, maga is néptáncos. Sebő Ferenc, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett Kossuth-díjas énekes-dalszerző, népzene kutató, a tánc ház mozgalom egyik elindítója és Zsuráfszky Zoltán táncművész, koreográfus, Kossuth-díjas, Kiváló Művész, a Magyar Nemzeti Táncgyűttes művészeti igazgatója, a Honvéd Együttes ügyvezető igazgatója videóüzenetet küldtek az ünneplő méhkerékieknek.

A program zárásaként gyulai, szegedi és helyi néptáncosok, népzene-szerek mutatták meg a közönségnek, hogy Nyisztor György hagyatéka a mai napig él, az utódok gondosan őrzik, ápolják és átörökítik azt nemzedékről nemzedékre.

75 éves román kultúracsoporthoz

Október 22-én délután Méhkerék központját ismét népviseletbe öltözött táncosok lepték el. Több száz táncos fogadta el a helyi szervezők meghívását, hogy együtt ünnepeljék a helyi román kultúracsoporthoz megalakulásának 75. évfordulóját. A közel hatórás rendezvény szervezői Méhkerék Község Önkormányzata, a Méhkeréki Román Nemzetiségi Önkormányzat, a Méhkeréki Románok Egyesülete és a Nyisztor György Hagyományörző Néptánc Együttes voltak.

A műsort Tát Margit, Méhkerék polgármestere nyitotta meg, aki beszédében fontosnak tartotta név szerint megemlíteni azokat az előzőket, akikre minden méhkeréki büszkén tekinthet: „Ma a méhkeréki néptánc-hagyományokat és persze a népzene-t ünnepeljük, no meg azokat az embereket, akiknek köszönhetően ma itt lehetünk, és elmondhatjuk, hogy a méhkeréki néptánc-hagyományok, mint közösségünk generációról generációra öröklődő kincse mára a Nemzeti Szellemi Kulturális Örökség Jegyzékében is helyet kapott. Mert igen, a méhkeréki néptánc több mint egy-egy tánc csoport művészete, több mint egy színpadi előadás. Nem kevesebb, mint a községet újratere-mtő, őseinktől ránk maradt, a nemzetiségi gyökereinket is megtestesítő kapocs, annak a kultúrának egy gyöngyszeme, amitől méhkerékiek vagyunk. Éppen ezért kötelességünk féltve és gondosan őrizni. A mai napon is erre az értékre helyezzük a hangsúlyt, hiszen az esemény apropója nem más, minthogy hetvenöt évvel ezelőtt, 1947. október 20-án megalakult a Méhkeréki Kultúracsoporthoz, ami magába foglalta az első néptánc csoportot, melynek tisztelete és öröksége ma is itt él közöttünk.

Ez idő alatt száz és száz idős és fiatal járt próbákra, állt színpadra, lépett közönség elé itthon, a szomszédos településeken, de akár messzebb is, országhatáron belül és azon túl, több esetben másik kontinenseken. Mindenütt megosztották a közönséggel a településalapító méhkerékiek kultúráját, a táncokat és a zenét, amit hosszú évtizedekig csak a faluban, a joc-ban vagy különböző ünnepeken, lakodalmakban, névnapokkor táncoltak az emberek, és játszottak a zenészek, akiknek a szívükből szólt a dallam.

Legalább az első néptáncsoport tagjait hadd említsem név szerint, hiszen velük kezdődött el minden: Ana *Trifa* (Ana Pupii), Mihai *Balint* (Mihai Sâmului), Ana *Ciotea* (Ana Ciotii), Mihai *Bihari* (Mihai Todichii), Floarea *Netea* (Floarea lui Gligor), Ioan *Ruja* (Nuțu lui Vucău), Andronica *Cozma* (Adronica Sfătului), Ioan *Cozma* (Nuțu Bări), Floarea *Buta* (Floarea Todichii) Vasile *Mihuț* (Vasalica Glighii), zenészeik: Kovács *Tivadar* (Dele) és *Kovács János* (Iancu). Az együttes vezetője *Turcu Marius* volt. Az pedig, aki megszervezte a kultúrsoportot, *Duló György*. Mivel ők már nem lehetnek itt velünk, őrizzük meg őket jó emlékezetünkben!

És még egy táncos pár, akiknek a neve egybeforr a méhkeréki táncokkal, természetesen Nyisztor György és felesége, Buta Mária. Már sokszor elhangzott, de talán mégsem lehet elégszer elmondani, hogy Nyisztor György, aki nemzetiségi kultúráért elsőként kapott Népművészet Mestere címet a hazai nemzetiségi néptáncosok körében, idén lett volna száz éves, így ezt az évet a tiszteletére Nyisztor György Emlékvévként tartjuk számon” – mondta a polgármester.

Az október 22-i eseményen felelevenítették a Méhkeréki Kultúrsoport és benne a néptáncsoport hetvenöt éves múltjának legfontosabb állomásait: a Kultúrsoport – mint említettük – 1947. október 20-án alakult meg lelkes helyi fiatalokból, akik a néptánc mellett színjátszással és énekekkel színesítették a rendezvényeket. A néptáncot öt pár képviselte két zenész kíséretével, az énekkar közel negyven fiatalból állt. Az első bemutatkozásuk 1948. március 8-án volt Méhkeréken, az állami iskola udvarán, majd az együttest Gyulára hívták. 1948. március 21-én a fiatal méhkeréki csoport hatalmas sikerrel mutatkozott be a Magyarországi Románok Kulturális Szövetségének megalakulásán. *Kimpián Péter*, a Szövetséget létrehozó alapító gyulai delegáltja így emlékezik vissza: „A méhkerékiek nagyon gazdag programot mutattak be és minden jelenlévő szívét megérintették. Amit számunkra ott megjelentettek, az számunkra egy ismeretlen világ volt. Azt hiszem, hogy emiatt is maradtak meg ennyire élénken az emlékeink.”

1951-től kezdődtek meg a kulturális turnék az egész országban. A Méhkeréki Együttes kulturális műsorokat adott elő a magyarországi románok lakta településeken. 1958-ban ünnepelték meg az együttes megalakulásának tizedik évfordulóját. A barátságos hangulatú román-magyar esten még a Budapesti Román Nagykövetség képviselői is részt vettek. Szintén 1958-ban Méhkerék határában forgatták a „*Csempészek*” című filmet, melynek a rendezője *Máriássy Félix*, szerzője pedig *Szabó Pál* volt. A filmben egy jelenet erejéig megjelennek a méhkeréki néptáncosok is, akik román táncokat adnak elő egy névnap ünnepségen. 1960 jelentette az első részvételt a Balatonfüredi Nemzetiségi Fesztiválon, ahol a csoport egyedülálló sikerrel mutatkozott be. A következő években egy sor turné és fesztivál biztosított számtalan fejlődési lehetőséget és hozott sikert méhkeréki táncosok számára. 1972. augusztus 20-án a „Röpülj Páva!” tehetségkutató gáláján a csoport a budapesti Erkel Színház színpadán mutatkozott be. 1973 áprilisában Békéscsabán egy minősítő versenyen a hagyományörzők kategóriájában a csoport arany minősítést kapott. 1982 áprilisában a legelső veteránok csoportja utolsó alkalommal „állt össze” és lépett fel Méhkeréken a „*Magyarországi románok népzeneje*” című hangfelvétel alkalmából. A *Sebő Ferenc* által összeállított lemez felvételén az idősebb táncosok és zenészek csakúgy részt vettek, mint a méhkeréki népi zenekar. 1987 a gyász

éve volt, amikor elhunyt előbb Nyisztor György, majd egy hétre rá Kovács Tivadar is. 1989-ben az előző években elért sikereknek és Vásárhelyi László koreográfus közreműködésének köszönhetően a táncosok eljutottak a Palma de Mallorca-i Folklór Világfesztiválra. Az 1993-as „Ki mit tud?” hozta el az együttes fennállásának legnagyobb sikerét, melyen a döntőben a második helyen végzett. A 90-es években Papp László, Berényi György és Patyi Zoltán voltak az együttes vezetői. A Népek Tánca – Népek Zenéje elnevezésű országos versenyen 2011-ben első helyezést értek el, 2016-ban bronzminősítést, 2019-ben pedig kiemelt aranyminősítést szereztek az együttes tagjai.

Annyi termékeny aktív év után, a román nemzetiségi népművészet, Méhkerék és a helyi táncsoport ismertté és megbecsültté vált nemcsak Magyarországon, hanem külföldön és a tengerentúlon is. A méhkeréki néptánc és a népzene ma az egész országban, Európában és Amerikában is ismert. Az idei év több elismerést is hozott Méhkeréknek. Az évfordulós ünnepség keretében jelentették be, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészstudományi Központ Zenetudományi Intézete és a Néprajzi Múzeum döntése alapján, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata támogatásával 2022-ben Méhkerék település gazdag tánc- és zenei hagyományainak megőrzéséért „Tiszta forrás település” címet kapott. Az eseményen a megtisztelő címet a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészstudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézetének igazgatója, Dr. Richter Pál és Kozma György, a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata elnöke adta át Tát Margitnak, Méhkerék Község polgármesterének. A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség hagyományosan minden évben kiadja a névadójáról, Muharay Elemerről elnevezett díjat. Az elismerés azokat a személyeket, illetve együtteseket illeti, akik szervező és alkotómunkájukkal, együttesi eredményeikkel mindannyiunk számára példát mutatnak. Az idei díjat Timár Mihály adta át ifj. Papp Lászlónak, a méhkeréki táncsoport vezetőjének.

Az október 22-i ünnepségnek volt még egy nagyon jelentős momentuma, amikor is a település vezetése kitüntette a méhkeréki származású Martyin Emíliát. „Méhkerék Község Önkormányzatának Képviselő-testülete a 184/2022. (X.13.) számú határozatával úgy döntött, hogy 2022. évben Martyin Emília néprajzos, főmuzeológus részére országosan és nemzetközileg is elismerten végzett szakmai munkáját, erkölcsi példamutatását, Méhkerék Község kulturális értékeinek gyarapítását szolgáló tevékenységét megköszönve és elismerve, »Méhkerék Község Kultúrájáért« kitüntető díjat adományoz.” Tát Margit, Méhkerék község polgármestere és Árgyelán Mihály, Méhkerék község Önkormányzatának tanácsnoka adták át a kitüntetést Martyin Emíliának.

A kulturális program keretében román és magyar néptáncokat adtak elő. A gyulai Harruckern Táncegyüttes, a gyomaendrődi Körösmen-ti Táncegyüttes, az Eleki Román Hagyományörző Táncegyüttes, a Magyar Állami Népi Együttes, a helyi Nyisztor György Hagyományörző Néptánc-együttes, a budapesti Timár Együttes, a gyulai Mitica lányai, valamint a Méhkerék Hagyományaiért és Kultúrájáért Egyesület néptáncsoportja lépett fel nagy sikerrel.

Az emlékműsorok, a kiállítások, néptáncgálák méltó emléket állítottak a méhkeréki elődöknek. Az országszéli kicsi település ebben az évben többször is bebizonyította, hogy jogosan kapta meg az élő román népi kultúráért járó címet és kitüntetést.

Simon Éva

Színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható!

„A magyarországi németek élete Bonyhádon és környékén”

15 éves a Bonnharder Nachrichten

Az első szám 2007 májusában hagyta el a nyomdát. Azóta is évi három alkalommal jelenik meg, kiadója a Bonyhádi Német Önkormányzat. Felelős kiadója Köhlerné Koch Ilona elnök, aki a szervezésben, koordinálásban is lényeges szerepet vállal. Főszerkesztője, lektora, újságírója Lohm Zsuzsanna, állandó fordítója a kezdet kezdetén a Németországban élő, de bonyhádi születésű Nagel Mónika volt, aki tíz éven keresztül vállalta ezt a nehéz feladatot. Szerencsére a földrajzi távolság az internet világában nem jelentett akadályt. Napi munkája azonban ma már csak ritkán teszi lehetővé, hogy a lapunk számára fordítson. Olvasóink a kezdettől rendszeresen találkozhatnak ezzel az aláírással „Foto: Máté Réka”, vagyis állandó fotósunk is az alapító tagok közé tartozik.

Az újság terjedelme változó. Eleinte nyolc, majd hamarosan tizenkét, tizenhat, húsz, s olykor huszonnégyszáz oldalon jelent meg, az idén pedig már mindhárom lapszám huszonnégyszáz oldalas volt. Az újság minden olvasóhoz ingyenesen jut el, nyomtatott formában elsősorban Bonyhádon és a testvértelepüléseken, elektronikusan pedig számos más országban is.

A 2006-ban megválasztott Bonyhádi Német Önkormányzat tagjai – Köhlerné Koch Ilona, Glöckner Éva és Krähling Dániel – bemutatkozó útja a Stuttgart melletti Wernauba vezetett. Innen többek között azzal tértek haza, hogy Bonyhád első németországi testvérvárosának vezetése támogatná egy német nyelvű periodika kiadását. Amikor elnökünk megkerestett, hogy vállalnám-e az újság szerkesztését, én éppen az elektronikus sajtó területén dolgoztam. Igent mondtam, s noha hamarosan kiderült, hogy az újságkészítés merőben eltér a másorkészítéstől, mindannyian igen lelkesen vágtunk neki. Az első néhány szám úgy mond „tanulópéldány” volt. Annak ellenére, hogy egy lapszámon belül – olykor akár egy oldalon is – különböző betűmérettel jelentek meg a cikkek, a fogadtatás nagyon jó volt. A második, harmadik szám után már keresték rajtunk a kiadványt, ha egy-két hetet késett. A lap készítői a szabadidejükben dolgoztak, és dolgoznak ma is, mindenféle anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Ennek köszönhető, hogy a Bonnharder Nachrichtent ingyen tudjuk eljuttatni az olvasókhöz.

Az évek múlásával a munkánk, az életünk és az újság is változott. A 2010. évi 3-4. számban, amikor képriportban tudósítottunk Wernau és Bonyhád testvérvárosi szerződése aláírásának huszadik évfordulójáról, megjelentek az első színes oldalak. Ekkor közzétettük először jó néhány újszülött fényképét is színesben. Egyik olvasónk megkeresett bennünket, hogy szeretne hozzátartozója aranylakodalmához a lapban gratulálni. Az ötlet sikeresnek bizonyult. Mivel a legtöbb ember szeret magáról olvasni az újságban, kedveli, ha a fényképe megjelenik, egyre többen jelentkeztek. Eleinte többnyire csak házassági évfordulóval, majd jöttek a felnőtt táncsoport tagjainak esküvői fotói. Később gyermekeik születéséről is hírt adtunk az újságban. 2021-ben pl. Köhler Jánosné (sz. Mayer Erzsébet) 90. születésnapjáról küldött a család fényképet, melyen öt unokája és egyik dédunokája körében látható. Ugyanebben a számban tudósítottunk Schmidt Henrikné (sz. Dürmann Erzsébet) 95. születésnapjáról, egy évvel később pedig sajnos már a haláláról szolt a hír. (Ő volt a málenkij robot utolsó bonyhádi túlélője.) Ezek a kezdeményezések vezettek a helyi anyakönyvi hírekről szóló, ma is népszerű rovatunk születéséhez.

2011-ben egy sikeres pályázatnak köszönhetően egy éven át kedvezményesen nyomtatták a lapot, és ettől kezdődően az 1. és 2., valamint az utol-

Ebben az évben tizenöt éves lett a Bonnharder Nachrichten / Bonyhádi Hírek német nyelvű időszakos kiadvány. Egy újság életében más a helyzet a korról, mint nálunk, embereknél. Úgy gondoltuk, jó ok ez a visszatekin- tésre és egyben az ünneplésre is. **Lohm Zsuzsanna** főszerkesztő idézte fel a lap indulását és írta meg történetét a mai napig.

Máté Réka felvételei

Lohn Zsuzsanna összegzi az elmúlt 15 évet

A Tolna megyei Német Önkormányzatok vala- mint az Országos Német Önkormányzat (LdU) jókívánásait Krémer György tolmácsolta

Dr. Dr. Kristina Becker, Treuchtlingen város jókívánásait hozta

Adam Bösz a baráti kör és Hochheim város nevében gratulált a 15 éves újságnak

Köhlerné Koch Ilona megköszöni a jókívánásokat és az ajándékokat

só két oldal is színes lett. Így minden számunkban – immár rendszeresen – az utolsó két oldalon az esküvői fotók, gyerekek és kerek születésnaposok fényképei jelennek meg. 2011-ben lépett az újság az ötödik évfolyamába. Ezt az alkalmat ragadtuk meg arra, hogy a lap készítői bemutatkozzanak olvasóinknak, illetve rövid visszatekintést is adtunk. Sajnos a kezdeti buzgalom többeknél elmúlt, ők teljesen visszavonultak, többen pedig – mint *Rónai Józsefné Kiszler Teréz*, a német kórus vezetője is, elhunytak, és már nincsenek közöttük. De azért maradt egy lelkes mag, elsősorban a két helyi általános iskola tanítói, akik szóban és képekben is tudósítanak egy-egy jelesebb eseményről (pl. a nemzetiségi hét programjairól, nyári táborokról, a hagyományos Márton-napi lampionos felvonulásról). Természetesen a Német Kultúregyesület Kórusának fellépései, a Spinnstube (a fonó) eseményei és „vidéki szereplései” sem hiányozhatnak az újságból. Olykor a fiatalokkal, vagyis a *Kränzlein Néptánc Egyesület* tagjaival, közös programokat is szerveznek. Az elmúlt időszak egyik csúcspontja volt a német önkormányzat kezdeményezésére a „Német Házban” rendezett „*Nyitott kapu délutánja*” című program. Erről a *Bonnharder Nachrichten* részletes képriportban számolt be. Öröm volt látni, milyen lelkesen tanulták a fiatal táncosok a jellegzetes német sütemény, a Schneeball/hólabda készítését. És nem csak a lányok! A környékbeli német önkormányzatok vezetői – Hidas, Kisdorog, Kismányok, Mórág, Nagymányok, Tevel és a Völgység más települései is – gyakran tudósítják olvasóinkat a rendezvényeiről. Hisz az újság alcíme is így hangzik: „A magyarországi németek élete Bonyhádon és környékén”.

Nagy büszkeségünk a 2022-es különkiadás, mely az elhurcoltak és elűzöttek napjára (január 19.) készült. 2021-ben az elűzetés 75. és az elhurcolás 76. évfordulójának országos szintű megemlékezését Bonyhádra tervezték, de a covid-járvány miatt el kellett halasztani. Így 2022. január 19-én került sor az ünnepségre, politikusok, egyházi vezetők és a Német Nagykövetség képviselőinek részvételével. A különkiadásban megjelent a kaposszekcsői születésű drezdai professzor, Heinrich *Oppermann* tanulmánya a kitelepítésről. Itt kerültek először nyomtatásba (számos régi családi fényképpel illusztrálva) Anna *Herzog Frank* személyes emlékei is, akit kislánykorában öccsével és nagymamájával telepítettek ki Németországba. *Krähling* Dániel, nyugdíjas evangélikus lelkész a bonyhádi németiség rövid történetét tette közzé, *dr. Bechtel* Helmut Herman pedig a magyarországi német irodalom elűzetéssel és elhurcolással foglalkozó műveit foglalta össze. Említésre került az 1945-ös lengyeli internálótábor is, valamint megjelent két irodalmi alkotás: Tamás *Geisz* tollából a *Wurzeln* (Gyökerek) és Christina *Arnoldtól* az *Am Bahnhof* (A pályaudvaron) című elbeszélés. Fontos esemény volt, amikor a Bonyhádi Német Önkormányzat pályázatot írt ki, melyben fiatalokat szólított meg, hogy beszélgessenek el a szovjet kényszermunkából hazatért idősebb emberekkel és ezeket foglalják írásba. Egy másik pályázati téma pedig a kitelepítés személyes emlékeinek megfogalmazása volt. Mindkét témában jelentek meg újságunkban részletek a beküldött dolgozatokból.

Időközönként jelentkezünk gyereksarokkal a lapban, ezzel szeretnénk elérni, hogy az iskolások is olvasóink legyenek. Közlünk egy-egy jellegzetes német ételreceptet, ha lehet fényképpel. 2009-től minden januári szám mellékletként megjelenik az adott év falinaptára, amelyen jelezzük az ünnepnapokat, jelentősebb fesztiválokat, rendezvényeket. Ez is igen népszerű az olvasók körében.

Az *Internationale Medienhilfe* (nemzetközi médiatámogató szolgálat) összegyűjtötte a világszerte megjelenő németnyelvű sajtótermékeket, és ezek legfontosabb adatait kézikönyvben is kiadta. A kötetbe bekerült lapunk is, és 2013-tól tagja ennek a nemzetközi szervezetnek.

Újságunk nyelvezetében, stílusában az egyszerűsége törekszik, hogy minden réteg megértse, és a nyelvet tanulók is sikerrel forgathassák. Nem, vagy csak nagyon ritkán használunk idegen szavakat, körülményes és hosszú mondatokat.

A Bonnharder Nachrichtenben bemutatjuk a környezetünkben élő kiváló személyiségeket, a kitüntetetteket, legyen szó helyi vagy országos szintű elismerésről. Például a Perczel-, a Gyalog István-, a Merész Konrád-díj, az Év bonyhádi vállalkozója (bonyhádi díjak), vagy az Ehrennadel in Gold, (a *főszerkesztő, Lohn Zsuzsanna vehette át 2022-ben – a szerk.*) a Pro Cultura Minoritatum Hungariae vagy éppen a Magyar Ezüst Érdemkereszt kitüntetés adományozásáról. Az utóbbi elismerést *dr. Füller Imre* vehette át, aki – többek között – azzal a kérdéssel is foglalkozott, milyen kapcsolatban van az őseink által német területről behozott szarvasmarha a ma ismert bonyhádi tájfajtaival.

Bonyhádnak több testvérvárosa is van, rendszeresek a külföldi cse-rekapcsolatok. Mint azt már említettem, a Bonnharder Nachrichtent a Bonyhádi Német Önkormányzat adja ki, így nem csoda, hogy az önkormányzattal együtt az újság is fontos szerepet tölt be a testvérvárosi kapcsolatok fenntartásában, ápolásában. Nemrégiben wernau küldöttség járt Bonyhádon, ez alkalommal az ottani városháza egyik munkatársa mesélte el, hogy mennyire várják a helyi címzettek az újságot, és hogy az utolsót csak akkor adja tovább, amikor ő maga már elolvasta. Második német testvérvárosunk Hochheim am Main, ahol Bonyhád-Hochheim Baráti Kör is működik. Rendszeresen jelennek meg beszámolók a hochheimi vásárról, ahol magyar termékeket árúsítanak, és már többször járt ott bonyhádi delegáció is. A vásár nyereségéből az iskolákat, óvodákat, illetve újságunkat is támogatják. A jelenlegi elnök, Adam Bösz szülei, valamint a nemrégiben elhunyt egyik alapító tag, Johann Lindauer a Bonyhád közeli Szalkáról származtak. Legfiatalabb testvérvárosunkkal, a bajor Treuchtlingennel az elmúlt nyáron erősítettük meg a testvérvárosi szerződést. Az ünnepélyes aláíráson a hivatalos delegáción kívül a Kränzlein Táncegyesület egy csoportja is részt vett és műsorával hozzájárult az esemény sikeréhez. Természetesen erről is beszámoltunk. A városok iskolái közötti kapcsolat immár harminc éves. A Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium és a Sehnefelder Schule tanulói évente látogatják egymást: szeptemberben a német diákok jönnek Bonyhádra, tavasszal pedig a bonyhádiak látogatják meg treuchtlingeni társaikat.

Újságunknak köszönhetően már több olyan nyugat-európai egyetemista és doktorjelölt is jelentkezett a német önkormányzatnál, akik a kelet-európai németek történetével, mai helyzetével foglalkoznak, és segítséget kértek tudományos kutatásaikhoz. Németországból, Svájcól és legutóbb Belgiumból is jelentkeztek olyan személyek, akiknek szülei Bonyhádról, Hidasról vagy a környékről származnak, és érdeklődtek őseik felől. Még barátság is született a lapnak köszönhetően: Christoph Sauer, svájci evangélikus-református lelkész a világhálót böngészve akadt az újságra és elcsodálkozott, hogy az itt élők mennyi mindent tesznek a német kultúra megtartásáért, a német nyelv és a hagyományok megőrzéséért, továbbadásáért. Három éve személyesen is ellátogatott hozzánk, kapcsolatunk azóta is élő.

A nyomdaköltségek biztosításából Bonyhád városa oroszánrészt vállal, de pályázatok útján és olykor testvérvárosaink támogatásával egészítettük ki, teremtettük elő a megjelenéshez szükséges összegeket. Csak hogy jött 2020! Akkor is pályáztunk és kaptunk állami támogatást, viszont amikor elkészült az első 24 oldalas lapszám, a szokásos éves falinaptárral, a megítélt összeget a járvány miatt visszavonták. A nyomdaköltségek kifizetése érdekében adománygyűjtésbe kezdtünk, olvasóinkhoz fordultunk és természetesen az oldalszámot is csökkentettük. Az adakozásnak köszönhetően 2021-ben már a megszokott módon folytatódhatott a lap megjelenése. Sokan, akik postán is és e-mailben is kapták az újságot, kénytelenek voltak lemondani a nyomtatott kiadványról – s ezt többen önként is megtették.

És jött a jubileumi ünnepség, melyen részt vettek a testvérvárosok küldöttei, a bonyhádi kultúrcsoportok, a lap támogatói és munkatársai. Az eseményről fényképeket mellékelünk a szöveges beszámolóhoz.

Sikeres munkát kívánunk az elkövetkezendő években is!

**Lectori salutem
- Gruß an den Leser**

Mit diesen aralen Worten überreichen wir Ihnen die erste Nummer der neuen Zeitung der Deutschen Minderheitenselbstverwaltung Bonyhád/Bonnhard in der Hoffnung, dass wir damit be- helfen, die von unseren Vorfahren vermachte Muttersprache hegen und pflegen und bewahren zu können. Natürlich müssen wir auf die Pflege einheimischer Mundarten verzichten, da sie – weit und breit gestrahlten Rundfunk- und Fernsehsendungen zufolge – auch in Deutschland immer mehr verblasen.

Historien wollen wir Sie, soweit das bei jährlich drei-er-maliger Erscheinung möglich, in Allem auf dem Laufenden halten, was in unserer Umgebung passierte, was zu erwarten ist, und was wir planen bzw. vorhaben.

So soll dieses Blatt der Demokratie unter uns dienen. Denn als Ihre gewählten Vertreter fühlen wir uns verpflichtet, Sie über Gutes und Schlechtes, Gelungenes und Gelingenlos geordnet regelmäßig zu informieren.

Über das Leben der deutschen Vereine in Bonnhard, über Deutsch, Sprache und Identitätspflege im Schulwesen. Wir wollen auch über das Leben der Bonharder Kirchengemeinden berichten, denn wir sind mit ihnen, je nach Konfession, in unserer Tradition tiefst verwurzelt.

Wir wären auch sehr dankbar, wenn Sie beim Planen und Berichten, beim Redigieren also, durch Ihre Anrufe oder Schreiben, Kritik und Hinweise beifällig wären. Es möge dieses Blatt ein guter Spiegel (gegebenfalls, wenn's not ist) sogar ein Hohlspiegel sein für das Leben der deutschen Minderheit in Bonyhád.

Einen herzlichen Gruß an den Leser!

Ilona Köhler-Koch
Voritzende der Deutschen Selbstverwaltung
der Stadt Bonnhard

**Sehr geehrte Damen und Herren,
liebe Bonharder,**

die nungewählte deutsche Selbstverwaltung der Stadt Bonnhard nimmt die Arbeit mit großer Lust, Freude und großem Ehran auf.

Wir sind sehr stolz darauf, dass sich in Bonnhard ganz ungarne die meisten in unsern Deutschum bekannt haben, in dem sie um ihre Aufnahme auf die Minderheitenliste baten. Vielen Dank dafür!

Ein besonderes Dankeschön gebührt jenen, die mit ihren Stimmen die Neugründung der Selbstverwaltung ermöglicht haben.

Zu unseren Plänen gehören unter anderem:

- das Mitbestimmen der Jugendlichen in das Leben der deutschen Minderheit
- die traditionellen Ereignisse, wie z.B. den Schwabesball, wieder zu ihrem altbewährten Rang zu verhelfen
- Anschreiben von Stipendien
- Gründung des Preises „Für das Deutschum in Bonnhard“, sowie eines Jugendpreises
- Neubelebung der Kontakte zu den Partnerselbstverwaltungen

Dara benötigen wir aber auch Ihre Unterstützung.

Falls Sie Ideen, Vorschläge oder Fragen im Bezug auf unsere Tätigkeit haben, wenden Sie sich an:

- Ilona Köhler-Koch - Vorsitzende
- Eva Glöckner - Finanzvorsitzende
- Josef Jenai
- Dr. Agnes Kirling
- Daniel Krähling

Mit freundlichen Grüßen:
Deutsche Selbstverwaltung der Stadt Bonnhard

**Liebe Leserinnen
liebe Leser,**

seit Jahrzehnten hatte das U- deutschum in Bonnhard! Völgö- Zeitung. Eine Zeitung, die die Muttersprache anspricht, welche ihrer Altheimat mit sich brachte Zeitung, die – wenn auch nicht mon- aber doch alle 2-3 Monate Ungarndeutschen mit Informa- über die Ereignisse in unserer Sta- ihrer Umgebung dienen möchte.

Viele lieben im Zusammenha- dem Ungarndeutschum berei- Sturmlocke läuten. Aber in einer in der sich auch landesweit gesell- meisten auf der Minderheitenliste- trieren lieben, wo in Kindergar- Schule so viele Nationalitätsg- tätig sind, wo drei in den Br- anerkannte, Traditionsplgende E- les wirken, und in einer Stadt, die zwei Stätten im Mutterland für- Sturmslocke läuten zu lassen.

Die Bevölkerung in Bonnh- vielfältig, hier leben Schwaben, U- Schler, Oberungarn und Roma i- nebeneinander.

Diese Zeitung, die Sie liebe Les- und liebe Leser gerade in den H- halten, soll auch ein Beitrag zu- Vielfalt sein.

Schätzen wir sie also, denn jede- ist dann am stärksten, wenn si- Muttersprache benutzt.

Árpád
Balogh

Januar 2022
Bonharder Nachrichten
Sonderaufgabe

IM GEDENKEN AN 75 JAHRE VERTREIBUNG -
76 JAHRE VERSCHLEPPUNG UND ENTEIGNUNG

Am 19. Januar 2021 sollte die Landesgedenkfeier zum 75. Jahrestag der Vertreibung und zum 76. der Verschleppung der Ungarndeutschen in Bonnhard/Bonyhád veranstaltet werden. Die Feierlichkeiten gaben den Anlass, allen ungarndeutschen Betroffenen aus dem Kreis der Toten ein Mahnmahl zu stiften, das bereits am 30. Dezember 2020 in der Bálköz utca – Ecke Tancsics utca – in der geplanten Form auch stand. Doch die feierliche Entweihung und die Gedenkfeier mussten wegen der Pandemie auf den 19. Januar 2022 verschoben werden.

Foto: Rika Máté

A lap legelső és 15 évvel későbbi címlapja

Az év végi ünnepek finomságai

Borscs (ukrán céklaleves)

Hozzávalók:

60 dkg marhahús, 40 dkg cékla,
20-20 dkg burgonya, sárgarépa,
fehérrépa, fejes káposzta,
1 vöröshagyma, 4 evőkanálnyi olaj, 1
kis doboz paradicsompüré,
2 evőkanál cukor, 1 evőkanál liszt,
1 babérlevél, fél citrom leve,
4-5 szem bors, őrölt bors, só, tejföl.

A kockára vágott húst sóval, borsszemekkel és babérlevéllel puhára főzzük annyi vízben, amennyi éppen ellepi. Közben 2 evőkanál olajon üvegesre pároljuk az apróra vágott hagymát, a többi feldarabolt zöldséggel kissé megpirítjuk, kevés vízzel felöntjük, belekeverjük a paradicsompürét, sózzuk, cukrozzuk, és puhára pároljuk. Hozzáadjuk a húshoz, s ekkor beletesszük még a laskára vágott káposztát és a felkockázott krumplit, majd ezzel együtt főzzük tovább. Végül berántjuk a levest, citromlével ízesítjük, és tejjel tálaljuk.

Rácponty

Hozzávalók:

1,2 kg-os hal, 1,5 kg burgonya,
5 dkg füstölt szalonna,
3 db paradicsom, 2 db zöldpaprika
(vagy lecsókonzerv),
3 dl tejföl, 1/2 dl tej, 1 teáskanál só.

Igazi magyar ételként tartjuk számon, csak neve utal szerb eredetére. Római tálban, sütőben vagy jénai tálban is készíthetjük. A vékony csíkokra szeletelt szalonnát zsírára sütjük, majd a tál aljára rendezzük. A halat megtisztítjuk, uszonyait levágjuk, kibelevük, a fejét levágjuk, a keserűcsontot eltávolítjuk, a törzset 1 cm mélyen 1/2 cm-ként beirdaljuk, majd besózzuk és a zsiradékban, mindkét oldalát elősütjük. A burgonyát héjában félig megfőzzük, meghámozzuk, és karikára vágjuk, majd a tálban lévő szalonnára terítjük. Ezután a halat a burgonyaágyra fektetjük, a felkarikázott paradicsom- és paprikaszeletekkel beterítjük és a megsózott, a tejjel elkevert tejjel leöntjük. A tálal hideg sütőbe tesszük és a halat kb. 80 perc alatt készre sütjük. Forrón, a tálban tálaljuk.

Szármále (román töltött káposzta)

Hozzávalók:

50-60 levélnyi savanyú káposzta,
50 dkg szálal savanyú káposzta,
50 dkg darált sertéshús,
2-3 fej hagyma, 2-3 evőkanálnyi rizs,
1 tojás, 3 evőkanál napraforgóolaj,
1 evőkanál paradicsomlé, fűszerek
(só, bors, pirospaprika és töltött
káposztába való fűszerkeverék),
babérlevél, petrezselyemlevél,
füstölt oldalas (vagy szalonna).

A savanyú káposzta fejéből kivájjuk a torzsáját, levelekre bontjuk, és a leveleket kettévágjuk, közben kimetsszük a középső eret is. A káposztafej méretétől függően figyeljünk arra, hogy a „szelet” a felgöngyöltetéshez megfelelő méretű és formájú legyen. A leveleket beáztatjuk vagy lemossuk attól függően, mennyire sós a savanyú káposztánk. Az apróra vágott hagymát üvegesre pároljuk. A rizst sós vízben félkészre főzzük, leszűrjük, és hűlni hagyjuk. A hagymát és a rizst összedolgozzuk a darált hússal, beletesszük a sót, borsot, pirospaprikát, a töltött káposztához való fűszerkeveréket, az apróra vágott petrezselyemlevelet, a tojást és a paradicsomlét. Nagyon jól elkeverjük az egészet és az előkészített savanyú káposztalevelekbe töltjük. A háromszög alakú levélnek a hegyét helyezük a tenyerünkbe, tegyük rá egy adag töltelék és göngyöltjük fel. Közben húzzuk magunk felé a levelet, hogy az eddig az ujjainkon lógó rész is a tenyerünkbe kerüljön. Két szélét oldalról nyomjuk be és zárjuk le. A fel nem használt leveleket vágjuk apróra, és a szálal káposztával együtt tegyük egy réteget a lábas aljára, erre a tekercset, majd ismét egy réteg szálal káposztát, és így tovább, felülre szálal káposzta kerüljön. Az edény szélét rakjuk ki füstölt oldalassal vagy szalonnával. Öntsük fel forró vízzel, adjunk hozzá kis paradicsomlevet, csombort, 1-2 babérlevelet. Lassan rotyogtatva főzzük, amíg megpuhul, közben ellenőrizzük, van-e még víz az edényben, szükség esetén pótoljuk, másképp odaég, illetve túl száraz lesz. Agyagedényben, sütőben ugyanígy készül. Tejjel tálaljuk, puliszkát szokás mellé adni.

Kourambiedes (görög karácsonyi sütemény)

A szobahőmérsékletű, lágy vaját a porcukorral habosra keverjük, majd a többi hozzávalóval összeállítjuk a tésztát. Kisebb darabokat szaggatunk belőle, gombóccá formázzuk, vagy vastag hengerré nyújtjuk, és ujjnyi vastag szeleteket vágunk, vagy kifliket sodrunk belőle. Előmelegített sütőben, 200 fokon világosra sütjük. Figyeljünk, mert hamar megég! A kész süteményeket még azon forrón porcukorba forgatjuk.

Sörben sült gyömbéres csülök (a szlovák konyhából)

A csülköt megtisztítjuk, ha szükséges, a bőrét a gázlángon kissé perzseljük, és kicsontozzuk. Bőröstül vékony szeletekre vágjuk, és megsózzuk. A szeleteket egyenként lisztbe mártjuk, majd a felforrósított olajon mindkét felén átpirítjuk. A csülökszeleteket tűzálló edénybe rakjuk. 3 dl vizet és a sört összekeverjük a mustárral, a gyömbérrel, a borszal és kevés sóval, majd a tisztított, zúzott fokhagymát is hozzákeverjük. Ezt az ízes öntetet rálocsoljuk az elősütött hússal, és az edényt betakarjuk. Előmelegített forró sütőbe toljuk, és közepes lángon legalább másfél órán át pároljuk. Ha a párolási idő letelt, az edényt kinyitjuk, és meggyőződünk arról, hogy megpuhult-e a csülökhús. A puha húsról eltávolítjuk a fedőt, és a mártással (amely ekkorra már egészen besűrűsödik) a tetejét bekenjük. Csak annyi időre toljuk vissza a sütőbe, amíg szép ropogósra pirul. Vigyázzunk, nehogy túlsüssük, mert kiszárad és rágós lesz! Zsemlegombóc illik hozzá.

Sváb lencse

A szalonnát kockákra vágjuk, kisütjük, majd a zsírjában megpirítjuk a megtisztított, apróra vágott hagymát. Ráöntjük az előzőleg kiszemezett, jól megmosott lencsét és a kockákra vágott sonkát. Sózzuk, borsozzuk, és leöntjük annyi vízzel, amennyi éppen ellepi. Kis lángon addig főzzük, amíg a lencse félig megpuhul. Akkor beletesszük a megtisztított, hasábokra vágott sárgarépat és a karikákra vágott kolbászt. Amikor a lencse puhára főtt, ecettel savanyítva, apróra vágott petrezselyemzölddel megszórva tálaljuk.

Dolma (főtt lencse szőlőlevélben, örmény recept)

A lencsét megmossuk, lecsurgatjuk, lábasba tesszük. Az árpagyöngyét megfőzzük, az aszalt szilvát leforrázzuk, kimagozzuk, apróra vágjuk. A vöröshagymát felaprítjuk, megdinszteljük, és mindezt összekeverjük a mazsolával, majd sózzuk, borsozzuk. A szőlőlevelet leforrázzuk, a szárat levágjuk. Megtöltjük őket, az aszalt barackkal körberakjuk, vízzel felöntjük, napraforgóolajjal meglocsoljuk. Egy tányérral lesúlyozzuk, lassú tűzön megfőzzük. Tálaláskor zöldpetrezselyemmel megszórjuk. Szőlőlevél helyett savanyú vagy nyers káposztalevelet is használhatunk.

Lekváros barátfüle mákkal (szlovák recept)

A burgonyát héjában megfőzzük, meghámozzuk és burgonyanyomón átnyomjuk, hozzáadjuk a lisztet, a tojást, a sót, és tésztát gyúrunk. Lisztezett deszkán kinyújtjuk, nagyobb pohárral kiszúrjuk, a körök közepére egy-egy kiskanál szilvalekvárt teszünk, összehajtjuk, széleit jól összenyomkodjuk, és forrásban lévő vízben kifőzzük. Amikor feljönnek, szűrőkanállal kiszedjük, olvasztott zsírral meglocsoljuk, és a porcukorral összekevert darált mákkal meghintve tálaljuk.

Hozzávalók:

1 kg liszt, 60 dkg vaj, 2 tojás sárgája, 30 dkg darált mandula, 1,5 dl víz, 5 evőkanál konyak, 1 teáskanál sütőpor.
A szóráshoz: kb. fél kg porcukor.

Hozzávalók:

1 bőrös, szép nagy sovány csülök, 2 dl világos sör, 2 evőkanál liszt, 2 gerezd fokhagyma, 1 evőkanál olaj, 1 evőkanál mustár, 1 teáskanál őrölt gyömbér, ízlés szerint só, 1 késhegynyi törött fekete bors.

Hozzávalók:

35 dkg lencse, 15 dkg főtt sonka, 15 dkg kolbász, 10 dkg füstölt szalonna, 2 nagy fej vöröshagyma, 1 nagy szál sárgarépa, 1 csokor petrezselyemzöld, só, őrölt bors, kevés ecet.

Hozzávalók:

12 dkg lencse, 6 dkg árpagyöngye, 2 vöröshagyma, 5 dkg aszalt szilva, 4 dkg mazsola, 4 dkg aszalt barack, szőlőlevél vagy káposztalevél, kevés olaj, petrezselyem, só, őrölt bors.

Hozzávalók:

1 kg burgonya, 35 dkg rétesliszt, 25 dkg szilvalekvár, 8 dkg mák, 8 dkg porcukor, 1 tojás, 4 dkg zsír, só.